

RUGPIŪTIS-RUGSĒJIS
SEPTEMBER
Nr. 7

KĀRYŠ

KARYS

1983
Nr. 7 (1594)

Redaktorius — ZIGMAS RAULINAITIS; SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika,
Spaudoje Pasišvalgius, Kronika. Administratorius — ALFONSAS SAMUŠIS.

Tremties Trimitas: Redaguoja — STEFA KAUNELIENĖ
Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖS NEW YORKO SKYRIUS

TURINYS

Vytautas Didysis	viršelis
Dr. M. Krasauskaitė — Vytauto charakteristika	289
P. Lelis — Mūsų broliai latviai	294
M. Tytuvenis — Lietuvos karininko keliai	296
R. Vilkas — Lietuvos laivynas ir jo likimas	301
Dr. A. M. — Karo sanitarinė tarnyba 29 š. k.	305
Z. Raulinaitis — Sėkmingi ir nesėkmingi lietuvių žygiai už Dauguvos (pabaiga)	307
Baltijos Valstybės kariniu požiūriu	309
Išvežtųjų karių sąrašas 1940 - 1941 m. laikotarpyje	313
TREMties TRIMITAS	
J. Gliuda — Lietuvos miestų herbai	316
Šaulių kronika	320
KARINĖS ŽINIOS	
Mokslas ir technika	326
Mūsų spaudoje pasišvalgius	328
B. B. — Irano - Irako karas	328
Kronika	329

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Jonas Smailys
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE
TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas,
St. Prakapas.

SPAUSDINA
Franciscan Press,
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevelis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$17.00, pusmečiui U.S. 9.00, atskiro nr. U.S. \$2.00.
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$17.00 per year (single copy \$2.00). Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 7 (1594)

RUGPIŪTIS - RUGSĖJIS — SEPTEMBER

1983

VYTAUTO CHARAKTERISTIKA

DR. M. KRASAUSKAITĖ

Istorinė charakteristika. Aplinkuma. Auklėjimas. Smulkesnė asmens charakteristika. Kova dėl valdžios ir jai reikalingos būdo savybės. Ko išmokė Ordinas? Valdžios siekimas. Vytautas ir tauta. Vytautas kaip politikas. Energija. Veiklumas. Platus užsimojimas. Sugebėjimas panaudoti susidariusią būklę. Karingumas. Vytautas ir katalikybė. Jo šeiminiai santykiai. Išvados.

Istorinė charakteristika kiek skiriasi nuo gyvų žmonių charakteristikos. Mat, čia turima reikalo su baigtu gyvenimu, matosi priešaky visas žmogaus veikimas, gyvenimas daugiau nieko nauja jau nebeprideda, nes yra aiški jo pradžia ir galas. Čia todėl lengviau galima išskirti pagrindinės charakterizuojamojo savybės, kurios kartojosi ir pasireiškė visuose jo veiksmuose. Praeitį istorinį asmenį leidžia pažvelgti objektingiau, negu į amžininką, kurį charakterizuojant daugiau veikia simpatijos ir antipatijos jausmai. Turint prieš akis visą žmogaus gyvenimą, lengviau yra nustatyti būdą, gyvenimo įtakoje vykstančius jo pasikeitimus, nes juk jaunatvėje ir senatvėje žmogus daug kuo skiriasi. Greta šitų lengvinančių darbą momentų, yra ir visa eilė jį sunkinančių dalykų. Pirmiausia dažnai būna sunku rasti pakankamai žinių. Pilnai asmens charakteristikai reikia turėti daug medžiagos. Nepakanka žinoti tik patys svarbiausieji jo veiksmai. Tiesa, juose dažnai ypač ryškiai matosi būdo savybės, tačiau ne visos. Tikrai svarbių, iš kasdieninio gyvenimo išsiskiriančių veiksmų kiekvieno žmogaus gyvenime yra mažiau, negu paprastų, atsikartojančių. Dažnai dramatiškais momentais žmogus sugeba atlikti uždavinių, kurių paprastose apylostose nepadarytų. Taigi norint pilnai žmogų suprasti, reikia žinoti jo elgesį įvairiose jam galimose aplinkybėse. Kaip

tik tokių žinių apie istorinius asmenis esti dažnai labai nedaug. Be to, istorinės žinios kai kada būna tendencingos, netikros, stačiai melagingos. Jei istorinio šaltinio autorius turi simpatijos aprašomajam asmeniui, tai rašo jam panegyrikas; jei antipatija vyrauja — charakteristika pasidaro panaši į šmeižtų rinkinį. Retai pasitaiko, kad istoriniai šaltiniai nurodytų veiksmų motyvus, dar rečiau būna, kad jie tuos motyvus teisingai suprastų. Tas pasakymas ypač tinka viduramžių kronikoms, kada asmens kulto beveik nebuvo ir amžininkams trūko asmeniško elemento supratimo ir vertinimo. Dėl to jeigu ir mėginama charakterizuoti, tai charakterizuojama labai trumpai ir paviršutiniškai. Tiesa, ne visada tik amžininkų nuomone tenka vadovautis, kartais istoriniai asmenys patys palieka žinių apie save. Naujaisiais amžiais galima užtikti labai daug memuarų, laiškų. Nors memuarai dažnai būna tendencingi, tačiau kontroliuojant juos objektingesnių žinių pagalba, jie yra nepavduojami šaltiniai charakteristikoms. Viduriniais amžiais memuarų nerašydavo, o laiškai būdavo rašomi pagal šabloną ir juose asmenį liečiančio elemento tėra labai nedaug. Taip pat kronikose ir dokumentuose tokio elemento paprastai nedaug tepasitaiko.

Be tų kliūčių, surištų su žinių gausumu ar rūšimi, yra ir kitų istorinės charakteristikos sunkumų. Žmogaus būdas pasireiškia santykiuose su aplinkuma. Kaip tik ta aplinkuma dažnai būna neaiški. Kokie buvo artimiausieji asmeniui žmonės, kokie jo padėjėjai ir priešai ir kokia buvo jų vienyti kitiems įtaka — dažnai galima tik spėlioti, numanyti, o ne tikrai konstatuoti. Kiekvienas žmogus gyvena glaudžiai susijęs su savo laiko kultūra, jis yra iš dalies tos kultūros pada-

rinys. Taigi norint tinkamai istorinį asmenį suprasti, reikia gerai žinoti tai, kas istorikų yra vadinama laiko dvasia. Ir materialinė ir dvasinė kultūra laikui bėgant keičiasi.

Juo didesnis yra pasikeitimas, juo sunkiau yra stebėtojiui suprasti praeitis. Dažnai pasitaiko, kad istorikas savo laikų idėjas ir pažiūras perkelia į tuos laikus kada jų dar visai nebuvo, ir matuoja istorinį asmenį savo laiko mastu. Ne pilnai susipažinus su to laiko kultūra, negalima atskirti asmens individualinių savybių nuo to laiko amžininkų bendrų ypatybių.

Su tais keblumais tenka susitikti charakterizuojant Vytautą. Čia bus labiau atsižvelgiama į Vytauto veikimą kaip Lietuvos didžiojo kunigaikščio.

Vytauto vaikystė yra labai mažai žinoma. Gimęs apie 1350 metus, jis augo sunkiais Lietuvos laikais. Vokiečių Ordinas vis smarkiau veržėsi į Lietuvą. Kasmet, kai kada kelis kartus per metus, darydavo jį žygius. Kęstučiui reikėjo nuolat budėti, atmušti puolančius vokiečius ir pačiam ruošti žygius į Prūsus. Tai reikalavo didelio energingumo, kariškų gabumų, sugebėjimo vartoti kovoje su priešais jų pačių ginklą. Taip dažnai susidurdamas su vokiečiais, Kęstutis turėjo progos susipažinti arčiau ir su jų kultūra. Sunku yra faktais įrodyti, kaip didelė buvo jam tos kultūros įtaka. Tikėjimo klausimuose jisai jai nepasidavė ir tvirtai laikėsi savo protėvių palikimo. Jis gynė lietuvių tikėjimą ir nepriklausomybę. Lietuva tais laikais gyveno savišką gyvenimą, skirtingą ir nuo Vakarų Europos ir nuo Rusijos. Svarbiausias skirtumas buvo tas, kad Lietuvos kultūroje trūko krikščioniško elemento, taip charakteringo ir svarbaus Europos viduramžių kultūroje. Kęstutis buvo gal pats lietuviškiausias iš visų to laiko Lietuvos kunigaikščių, kurių daugumas buvo pasidavę rusų įtakai. Jis vedė lietuvę, Birutę, ne kokią rusų kunigaikštę, kaip tai darydavo kiti jo giminaičiai. Jo susidūrimas su kitomis tautomis nedarė jam tiek gilios įtakos kaip kitiems.

Palaiikdamas gerus santykius su Algirdu, turėjo progos pažinti rusų reikalus. Susitikęs su lenkais, jis ir jiems nenusileidžia: priverstas pažadėjo krikštytis, bet nuo to pasižadėjimo atsisakė pirmą progą radęs. Taigi Kęstučio dvaras buvo vieta, kur daugiausia turėta žinių apie visus kaimynus. Netenka abejoti, kad tokiose sąlygose beaugęs Vytautas galėjo anksti susipažinti su valstybės reikalais. Nesibaigią karo žygiai iš mažens auklėjo jame karingumą, kuriuo jis vėliau taip pasižymėjo. Atkakli jo tėvo kova dėl gimtojo krašto turėjo žadinti ir Vytauto sieloje didelę tėvynės meilę — nors apie patriotizmą dabartine žodžio

prasme kalbėti netenka.

Tikrai lietuviškas Trakų dvaras, kuris daug santykiaudavo su kaimyninėmis valstybėmis, buvo tinkamiausia dirva Lietuvos įžymiausiam kunigaikščiui išaugti. Tikslėsių žinių apie Vytauto auklėjimą nėra, taigi sunku ir pasakyti, kurie kiti veiksniai turėjo reikšmės jo būdai susidaryti.

Kaip užsilikusios žinios sako, Vytautas buvo neaukšto ūgio, dailių ir energingų veido bruožų. Turėjo dideles, gyvas ir protingas akis. Iš veido atrodė moteriškas; nieks nepažino kai jis apsitaisęs savo žmonos palydovės rūbais pabėgo iš kalėjimo. Visa Vytauto figūra atsišvietė pasitikėjimu savim, energija, gyvumu, drąsa, rizikingumu ir savigarba, žodžiu, — kažkokia didingo valdovo šviesa. Nors iš pažiūros mažo augumo, bet savyje slėpė didžią dvasią. Buvo protingas ir žmoniškas. Įsidėmėtinas jo susivokimas ir orientacija: iš karto jis išspėdavo kelius reikalus. Dejuodavo net kryžiuočiai, nespėdami jo žygių ir elgesių observuoti.

Palaiikė gerus santykius ir su pirkliais. Jų padedamas įsigijo didelius turtus: aukso, sidabro, brangių akmenų, audeklų, kailinių ir kitokių brangenybių, kurias paskui kitiems dalindamas rodė didelį duosnumą. Valgydamas ir gerdamas susivaldė, per visą savo gyvenimą nevarėjo vyno ir jokio kito gėrimo, o tik gryną vandenį. Savo proto didingumu ir apsukrumu pranešė visus savo laiko valdovus. Su saviškiais elgėsi gana rūsčiai: nė vieno nusikaltėlio nepalikdavo nenubaudęs ir kaltė buvo sunku nuo jo paslėpti. Svečius priimdavo vaišingai ir gražiai.

Nuo pat jaunystės Vytautas mėgo karo dalykus, ginklus. Šioje srityje nauji išradimai ypač jį dominavo. Visokių karo dalykų mielai mokydavosi ir lengvai pasisavindavo. Ypač jis sekdamas Vakarų Europos išradimus ir papročius.

Kiekviename jo svarbesniame žygyje galima pastebėti karo dalykų, kultūros, mokslo pamėgimas. Čia ir paaiškėja, dėl ko jis iš vienos pusės gerbė kariškius, riterius, o iš kitos — mokslo vyrus; ir vieni ir kiti jo dvere netrūkdavo ir iš įvairių kraštų atsilankydavo.

Mokėjo ne tik vokiečių, bet ir lotynų kalbą. Galėjo mokėti ir rusų, nes su jų kunigaikščiais vedė daug reikalų ir giminiavosi. Galimas daiktas, kad Vytautas mokėjęs ir totorių kalbos, nes jo dvere totorių daug pasimaišydavo ir nuolat būdavo kun. tarnyboj; o iš kun. kanceliarijos, kaip užsimena Ghillebert de Lannoy, buvo siuntinėjami totorių kalba raštai.

Visi mokslai kunigaikščiui tiek turėjo reikšmės, kiek juos buvo galima pritaikinti praktikos gyvenime. Vytautas tuo atžvilgiu buvo tikras kry-

žiuočių mokinys, realistas ir praktikas.

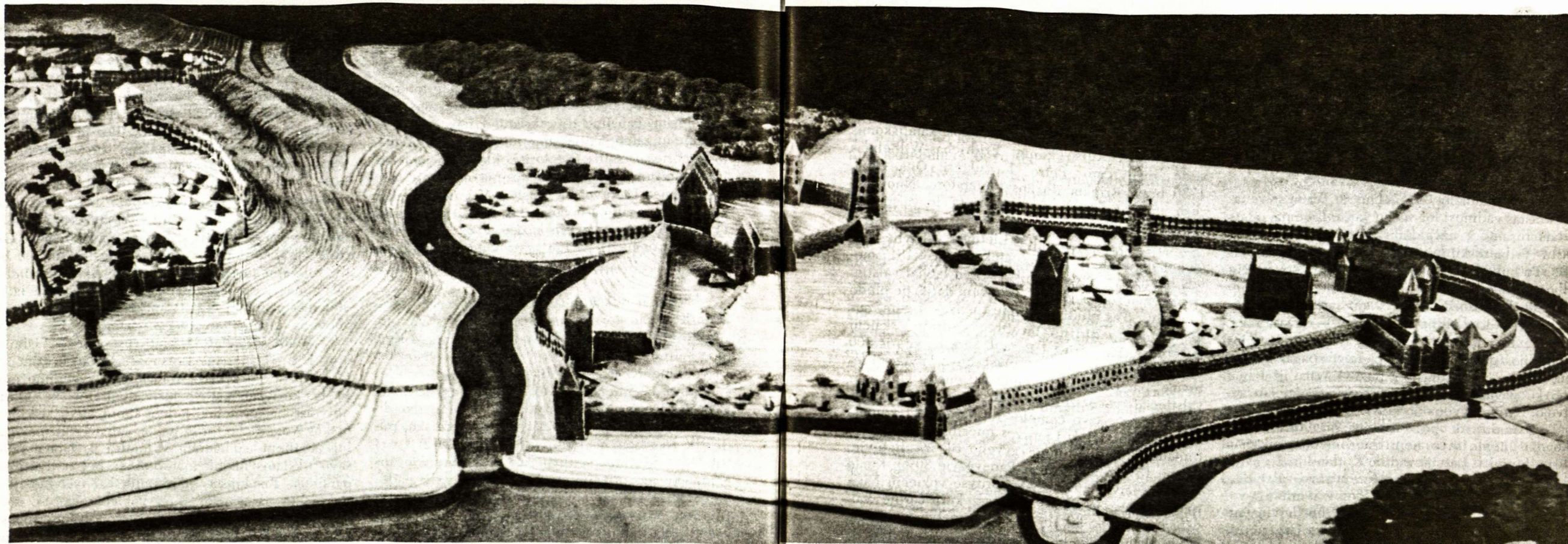
Kalboje buvo trumpas ir šykštus, bet žinodamas reikalus, dažnai griebdavosi sąmojaus ir lakoniškumo. Kai ant Dniepro saviškiai jį atkalbinėjo dėl didelių šalčių mesti kovą su totoriais, Vytautas atrėmė: todėl ir reikia kariauti, nes jeigu nugalėsime, gausime triumfą ant dviejų priešų; jei būsime nugalėti, kalbės apie mus, kad mus nugalėjo du priešai: šaltis ir totoriai. Kai kartą jam kažkas priminė jo didelį duosnumą dalinant totoriam žemes Lietuvoje ir Rusijoje, Vytautas atsakęs, kad gerumu galima ir laukinius žvėris sušvelninti. O kai vėl kartą jo akyse kažkas gyrė vieną iškalbingą kunigaikštį, Vytautas trupai tarė, kad jam patinkas mažiau iškalbingas, bet užtatai tiesakalbis.

Istoriniai reikšmingas Vytauto veikimas prasideda Kęstučio kovos metu su Jogaila. Jis atsidūrė sunkioje būklėje: abu buvo jam artimi — Kęstutis kaip tėvas, Jogaila kaip draugas — pusbrolis. Jo veikime reiškėsi svyravimo: jis norėjo priešus sutaikinti, tarpininkavo. Kovai paastrėjus, jis palaiško daugiau tėvą. Bet jo veikime nežymu dar didelio veiklumo, savos iniciatyvos jis nereiškė, pildė tik Kęstučio įsakymus. Kai Jogaila grįžo iš Vitebsko, Kęstutis, skubiai parvykęs Lietuvon, organizuoja pasipriešinimą. Vytautas jam tik padeda. Stačiai keistai atrodo Vytauto pasitikėjimas Jogaila, nors jau ne kartą buvo paaiškėję, kad Jogaila neteisingai elgėsi. Vytauto per didelis pasitikėjimas buvo Kęstučio mirties priežastis. Tie tragingi pergyvenimai turėjo Vytautui padaryti didelį įspūdį. Jogaila kovą laimėjo klastingu būdu. Vytautas, nusivylęs draugu, išmoko žmonių žodžiais nepasitikėti ir būti atsargesnis. Tėvo mirtis ir paties gyvybei gresiantis pavojus sužadino jo energiją. Nuo to laiko jis jau nebe tėvo palydovas, o kovoja savarankiškai, savo iniciatyva. Pasiryžęs Jogailai nepasiduoti ir pabėgęs iš kalėjimo, jis įtempė visas savo jėgas, parodė nepaprastą veiklumą ir gabumus. Jo priešas — Jogaila: jis jam keršija už Kęstučio mirtį ir tėviškės pagrobimą. Atgauti tėviškę — vyriausias šiuo metu jo siekimas ir veikimo akstinas. Turėdamas per mažai jėgų, ieško talkininkų. Kas jam padės toje kovoje — vis vien, kad tik ta pagalba būtų naudinga. Naudingiausias šiuo momentu galėjo būti Vokiečių Ordinas. Nepaisydamas to, kad vokiečiai buvo Lietuvos priešai, jis dėjosi su jais. Tėviškės atsivadavimo reikalas jį vertė susidėti ir su svetimaisiais prieš savuosius. Jis kovojo dėl savo teisių, bet ne visai teisėtu būdu. Tikslas pateisino priemones. Ta kova truko dešimtį metų. Ji ėjo ne tik atvirame lauke, bet dažnai ir aplin-

kiniais keliais. Vytautas daug išmoko. Jis susipažino su įvairiais žmonėmis: draugais nusivylė, iš priešų gavo pagalbą. Jisai išmoko žiūrėti į žmones su didesniu nepasitikėjimu, pasidarė atsargesnis — išmoko diplomatijos. Pasižadėjimų laikėsi tik kol jam tai buvo naudinga, dėl to net du kartu apvyklė Ordiną ir vieną kartą Jogailą. Per tą dešimtmetį turėjo progos gerai susipažinti su vokiečiais ir lenkais. Jis patyrė, kad Ordinas žiūri į jį tik kaip į Lietuvai silpninti įrankį, ir kad jis kiekvienu momentu būtų jį atstūmęs nuo savęs, jeigu tas Ordinui būtų naudinga buvę. Vytautas tai suprasdamas negalėjo kęstis. Jis matė, kad būdamas Ordino vasalu, didesnės ateities negalės tikėtis. Be to, reikia manyti, kad iš mažens įkvėptas lietuvišmumas jį traukė atgal Lietuvon. Jis visą laiką stengėsi palaikyti gerus santykius su Lietuvos visuomene ir rado joje daug pritarimo.

Vytautas dukart iš Lietuvos pabėgęs, išbuvo apie ketverius metus Prūsuoje. Tenai, kryžiuočių tarpe, jis išėjo gerą ir drausmingą gyvenimo mokyklą, kuri jam padėjo atsivaduoti tėviškę. Ordino valstybė, gyvenusi keletą šimtų metų krikščioniškos Vakarų kultūros įtakoje, labai teigiamai galėjo atsiliepti sumaniam Vytautui: jis čionai rado savo tikslams ne tik materialinės bet ir dvasinės paramos. Tas kraštas jį ir politiškai išlavino. Per tiek metų jis išmoko gerai vokiečių kalbos, kryžiuočių disciplinos, jų administracijos, karo mokslų ir daug kitų dalykų. Kryžiuočiai, kuriuos daugybė lankydamas pastudijuoti jų valdymą, kariuomenės organizaciją ar šiaip pasiviešėti, drąsiai galėjo pasakyti, kad tokio pasiryžusio, supratingo ir gabaus mokinio, kaip Vytautas, Prūsuoje nebuvo ligtol buvę. Ar nagrinėti pavyzdinę krašto administraciją, ar tvarkyti skubūs Malburgo finansai, ar kelti genialūs karo dalykų sumanymai, diplomatija — viskas, visos tos gudrybės Vytautą interesavo.

Prūsuoje Vytautas turėjo progos ir su įvairių kraštų žmonėmis susitikti ir išsišnekėti. Jam buvo įdomu, kokia kitų kraštų politika, siekimai, kultūra. Svečiai Vytautui buvo atviri, nes matė, kad jį gerbia kryžiuočiai, pavesdami jam net tarpusavio ginčus spręsti. Žodžiu, jis Prūsuoje mito Vakarų kultūros vaisiais, ypač materialine kultūra, kurią paskui kėlė savo krašte, statydamas bažnyčias, pilis ir t.t. Išmoko čia ir tos suktos, bet realios Ordino politikos, kurios vėliau pats griebdavos santykiuodamas su kaimynais. Dalyvavimas tarpe riterių, kurie išdidžiai pūtėsi, dėdamiesi esą tikrosios religijos nešėjai ir skelbėjai, turėjo ir Vytauto būdui atsiliepti. Jau iš prigimimo nemenka jo ambicija čionai dar labiau sustiprėjo. Apskritai

Bendras Vilniaus vaizdas antroje XIV a. pusėje, žiūrint nuo Neries. Vilnelė tada šakojosi ir tarsi kanalas supo Aukštutinę ir Žemutinę pilis. Už kalno buvo apgyventa sala. Dešiniajame Vilnelės krante stovėjo

Kreivoji pilis, kuri buvo medinė ir 1390 m. kryžiuočių sudeginta ir neatstatyta.

imant, Vytautas būdamas gabus, tvirtos valios, be galo energingas ir labai darbštus, iš šitos mokyklos išėjo tikras tų laikų europietis, susipažinęs su Vakarų siekimais ir politinėmis bei diplomatinėmis pinklėmis.

Paviršutiniškai pažvelgus atrodo, kad Vytautas blaškosi, yra nepastovus: tai bėga pas vokiečius, tai grįžta atgal. Iš tikrųjų taip nėra. Visais savo veiksmais jis siekia vieno tikslo — tėviškės. Jis nė valandai neužmiršta, ko jis nori. Kiekvienas jo veiksmas rišasi su vyriausiuoju tikslu. Jis naudoja si įvairiomis priemonėmis: kariauja, derasi, politikuoja, ieško šalininkų (Ordinas, Maskva).

Visur pasireiškia jo nepaprastai stipri, nukreipta į vieną tikslą valia. Be to, jau tą dešimtmetį pasirodo nepaprastas Vytauto sugebėjimas nepaprastai lanksčiai derinti siekimą su vienu tikslu. Tikslas duoda jo veiksmams pastovumo ir nuoseklumo, o lankstumas nurodo smulkesnius užda-

vinius, lyg laipsnius į tikslą, ir priemones, vartotinas atitinkamu momentu. Smulkmenos niekad nenustelbė jame didesniųjų uždavinių, o kartais tolimi tikslai nesumažino jo sugebėjimo naudotis momentu ir taikintis prie esamų aplinkybių.

1392 metai Vytauto gyvenime yra persilaužimo metai — jis galutinai atsisakė nuo sąjungos su Ordinu, susitaikė su Jogaila ir lenkais ir gavo valdyti ne tik tėviškę, bet ir visą Lietuvą. Jo santykiai su tauta pasikeitė. Jo asmeniškai reikalai susiderino su tautos ir valstybės reikalais: tautos priešai yra ir jo priešai, tautos draugai — jo draugai. Savo tautai jis pasiliko ištikimas iki gyvos galvos ir dešimteriopai atsilygino už visus padarytus jai nuostolius. Nuo 1382 - 1392 m. jis lyg medis, neturįs kur suleisti šaknis, po 1392 jis grįžta į gimtąją dirvą, ir visas medis puikiai išbujoja. Jis jau nebe pabėgęs nuskriaustas kunigaikštis, kovojąs dėl tėviškės, bet galingas Lietuvos

valdytojas. Atitinkamai keičiasi ir jo elgesys. Jei gu iki tol Vytautas atrodė nepastovus, besiblaškantis, avantiūristas, tai nuo 1392 metu jis virsta rimtu, pilno masto valdovu — monarchu. Jis įgyja didesnio pastovumo. Tiesa, jam jau ir laikas buvo nusistovėti: jis jau tada turėjo apie 40 metų, Šitokiame amžiuje gavo valdžią, kurios taip siekė ir kurios pasirodė tikrai vertas. Jo veiksmuose jaučiamas didesnis atsakomumas. Tik nuo to laiko galėjo jis imti reikšti ir vartoti savo gabumus. Dabar atsirado daugiau uždavinių, ir tie uždaviniai vis buvo įvairesni ir sunkesni. Atrodo, kad pamazū susikristalizuoja lyg ir pagrindiniai jo veikimo programos punktai. Jie duoda jo darbams tam tikro tvirtumo, pastovumo. Geri santykiai su Jogaila ir lenkais, kova su Ordinu ir rytuose su rusų kun. ir totoriais, kunigaikščio valdžios stiprinimas ir kultūros kėlimas krašto viduje — štai vedamosios Vytauto politikos mintys.

Beveik visa ta programa pavyko jam įgyvendin-

ti. To reikalavo pats Lietuvos gyvenimas. Vytautas tatau suprato ir visus savo gabumus ir energiją atidavė tiems uždaviniams. O kliūčių buvo daug. Jis paėmė valdžią gana sunkiose aplinkybėse. Nutraukęs gerus santykius su vokiečiais, turėjo gintis nuo jų puldinėjimų, kurie buvo daromi vis didesniu smarkumu. Po Ostrovos sutarties santykiai su lenkais ir Jogaila taip pat buvo įtempti, ypač kai Jadvygai duoklės pareikalauta (1398). Viduje teko malšinti kunigaikščių sukilimus. Visoms toms sunkenybėms nugalėti reikėjo, be kariškų gabumų, dar daug ir politinių sugebėjimų. Bene sunkiausias uždavinys buvo santykiuose su lenkais: jų pozicijos buvo stačiai diametraliniai priešingos. Lenkai žiūrėjo į Vytautą kaip į priklausomą kunigaikštį, kuris turi jų klausyti ir ginti jų interesus. Jis atrodė jiems įrankis inkorporuoti Lietuvą Lenkijos valstybėn.

(Bus daugiau)

MŪSŪ BROLIAI LATVIAI

P. LELIS

Nuo viduramžių iki 1721 metų latvių gyvenamas kraštas vadinosi lotynišku vardu Livonia, o tais metais rusams jį užvaldžius, pavadintas Pabaltijo kraštu (Pribaltijskij kraj) ir padalintas į tris gubernijas. Tų gubernijų pavadinimai, paimti iš vokiečių kalbos, atitiko nuo seniai ten gyvenusioms Pabaltijo tautų gentims, būtent: kuršiams-Kurlandija, lybians — Livlandija ir estams — Estlandija. 1920 metais nustatant sieną tarp Estijos ir Latvijos Livlandijos gubernija buvo padalyta pagal gyventojų tautybę, maždaug per pus. Kuršiai ir lybiai (nuo ko pavadintas uostas Libava) seniai jau sulatvėjo. Latvių gyvenamo krašto pavadinimas "Latvija" atsirado tik po Pirmojo Pasaulinio karo, iškovojujams savą nepriklausomybę. Anksčiau mūsų ūkininkai Latviją vadino Kurlandija.

Nors latviai anksčiau neturėjo savo valstybės, jie nuo viduramžių buvo valdomi svetimųjų-vokiečių, švedų, rusų, lietuvių-lenkų, bet latvių tautos istorija yra turtinga, o jų kova už nepriklausomybę yra įdomi ir pamokanti.

Kai ką iš Latvijos istorijos čia panagrinėsime.

Kuršo kunigaikštija

Vokiečių Livonijos ordinas, išvaldęs latvius apie 300 metų, 1561 m. buvo panaikintas. Švedai pasigrobę Suomiją, užėmė ir Livoniją. Po to, ilgą laiką ėjo grumtynės dėl Livonijos tarp Švedijos, Rusijos ir Lietuvių-Lenkų valstybės. Pagaliau, po švendų pralaimėjimo mūšyje prie Poltavos, Livoniją užėmė rusai.

Kaip ir nuošalyje, iš jos dalies, tarp Dauguvos upės ir Baltijos jūros, susidarė Kuršo kunigaikštija (hercogija) su sostine Mintauja. 1557 metais Kuršo kunigaikštija pateko į Lietuvos globą, kaip vasalas. (Kunigaikštis Platenberg pasidavė DLK Zigmantui Augustui Pasvaly).

17-me šimtetyje toji kunigaikštystė praturtėjo, ypač valdant ją kunig. Jokūbui 1640-1682. Jis buvo vokiečių kilmės, iškėlęs pramonę, laivų statybą, įsteigęs prekybos laivyną ir užmezgęs draugiškus ryšius su Vakarų Europos valstybėmis. Kunigaikštija pasidarė gana stipri, įsigijo kolonijų: Vakarų Indijoje, Tobago salą 1645-65,

Vakarų Afrikoje — Gambiją 1651-65.

Ji pradėjo silpnėti kai švedai pradėjo karus su Lenkija. 1658 m. švedai užėmė Mintaują ir pagrobė kunig. Jokūbą. Nors vėliau 1660 m. jį grąžino į sostą, bet kunigaikštystė buvo jau silpna. Jo įpėdiniai dar kurį laiką ją palaikė, ypač jos dvaro puošnumą ir santykius su Europos karališkomis dinastijomis. Kuršo kunig. Fridrichas-Wilhelmas vedė rusų caro Petro I dukterį Oną, kuri 1730 buvo išrinkta Rusijos imperatore. Nuo tada rusų įtaka Kurše buvo sustiprinta ir valstiečiai pateko į baudžiavą.

Po 1795 metų Lenkijos-Lietuvos valstybės trečiojo padalinimo ir Kuršas pateko Rusijai. 1817 metais baudžiava buvo panaikinta, bet latviai valstiečiai negavo žemės, dėlto, ieškodami darbo jie plūdo į miestus. Tas plūdimas į miestus išėjo į gera, nes jis žymiai padidino latvių gyventojų skaičių miestuose. Pav. prieš I Pasaul. karą Rygoje iš 500 tūkstančių gyventojų, 200 tūkst. buvo latviai. (Lietuvoje baudžiava panaikinta 50 metų vėliau ir valstiečiai gavo žemės, bet tai išėjo į blogą. Prisirišę prie savo žemelės jie vargo, bet į miestus neplūdo, dėl to Lietuvos miestus užvaldė svertimtaučiai. Pav. Vilniuje gyveno tik 2% lietuvių, Kaune 15%, Šiauliuose ir Panevėžyje 30%). Kurše ir kitose latvių gyvenamose srityse vokiečių bajorija pasidarė valdantis luomas, kurį carinė valdžia protegavo. Tik 19-tame šimtetyje prasidėjo latvių nacionalinis judėjimas, kuris 1918 metais atvedė Latviją į nepriklausomybę.

Latvių Nepriklausomybės kovos

Jau nuo 1915 metų latviai turėjo savo kariuomenės užuomazgą ir nemažą karininkų kadrą. Tais metais rusų karo vadovybė leido latviams sudaryti devynis pulkus ginti Rygą nuo vokiečių. Tie latvių pulkai sulaukė vokiečius prie Rygos vienus metus. Po 1917 metų spalio revoliucijos dauguma tų pulkų perėjo į bolševikų pusę, nes caro kariuomenei suirus, niekas jais nebesirūpino, tik Leninas suprato jų padėtį ir sumanė jų karinę jėgą panaudoti revoliucijai ir juos gerai aprūpino.

Revoliucijos metu tie latviai, ypač kariškiai, iškilo ir užėmė aukštas vietas. Pav. M. Lacis buvo Dzeržinskio dešinė ranka, plk. Bergs pašalino laik. vyriausybę, užėmė Žiemos Rūmus, plk. Vacetis su dviem latvių pulkais numalšino Maskvos soc. rev. perversmą, J. Petersons išvaikė Steigiamąjį Seimą, Alksnis — sovietų aviacijos viršininkas, Eiche, Eidemanis, Feldmanis — raud. armijos vadai, Radzutaks, broliai Mežlaukai-politiniai komunistų vadai. Kiti žymesni vadai J. Peters, O. Berzins, Piece, Kaktins, Mieziš, Ozolins, Smilga ir dar šim-

tai kitų. Visi jie, laikotarpyje 1936-39 metų, buvo Stalino sušaudyti.

1919 m. sausio 3 d. vokiečiams pasitraukus iš Rygos, bolševikų armija, kurios trečdalį sudarė latviai, užėmė Rygą ir brovėsi gilyn į Latvijos teritoriją. Tai armijai vadovavo latvių plk. Vacetis, o politiniu komisaru buvo Stučka. Latvių tautinė kariuomenė buvo dar persilpna priešintis ir susidariusi Rygoje Ulmanio vyriausybė pasitraukė į Liepoją, kur tebešeimininkavo vokiečiai, vadovaujant gen. von der Goltz. Išskyrus Liepojos sritį, beveik visą Latviją užėmė bolševikai. Gegužės 10 d. vokiečių šalininkai padarė pervermą, areštavo Ulmanio ministrus ir sudarė provokišką Niedros vyriausybę. Pats Ulmanis, anglų karinei misijai padedant, pasislėpė karo laive "Saratov", kur išbuvo du mėnesius kol "šturmas" praėjo. Latvių tautinės kariuomenės vadas plk. Balodis ignoravo Niedros vyriausybę ir turėjo konfliktą su vokiečiais. Vokiečių kunig. Lieven suorganizavo 3000 karių dalinį, vad. "Landeswehr" kuris veikė kartu su latviais prieš bolševikus. Ši jungtinė armija pradėjo stumti bolševikus atgal ir artinosi prie Rygos. Kad užbėgtų latviams už akių, gen. von der Goltz pasiskubino su savo geležine divizija ir užėmė Rygą gegužės 22 d. (Tą pat dieną lietuvių kariuomenė užėmė Panevėžį).

Į Rygą tuoj nusikėlė Ulmanio vyriausybė, o Niedra liko užmirštas Liepojoje. Anglų karinės misijos vadas gen. Gough įsakė gen. v.d. Goltzui pasitraukti iš Rygos. Jis pasitraukė, bet įsakė vokiečių suorganizuotai iš rusų belaisvių Bermondto armijai užimti Rygą. Kai Bermondas su 15 tūkst. karių artinosi prie Rygos ir jau buvo užėmęs priemiestį Daugavgrīvą, anglų adm. Cowan pasiuntė jam ultimatumą — pasitraukti nuo Rygos. Neišpildžius ultimatumo adm. Cowan pradėjo iš karo laivo bombarduoti tą priemiestį ir Bermondas turėjo pasitraukti. Balodžio vadovaujama latvių kariuomenė turėjo jau 33,000 karių ir visokių ginklų, įskaitant tankus, kuriuos jiems anglai pristatė. Ji buvo jau tiek stipri, kad pajėgė ne tik apginti Rygą, bet išvyti iš Latvijos bolševikus ir bermontininkus. Vokiečiai pasitraukė patys, Santarvės valstybėms įsakius.

Latvių karinės pajėgos

Pagal pačių latvių šaltinius — "Latvijos atbrivošanas kara vesture" (Latvijos laisvės kovų istorija) 1919 metais latviai turėjo tokias karines pajėgas: Keturias pėstininkų divizijas, Partizanų "briva liguma" pulką iš 2200 karių, Landeswehr'ą apie 3000 ir 470 raitelių, viso 69,200 kareivių ir karininkų. Ginklų: 59 sunkiasias patrankas, 33 mi-

nosvaidžius, 270 kulkosvaidžių, 320 automatiųjų šautuvų, 3 šarvuotus traukinius.

(Pagal gen. S. Raštikį — III t., baigiantis Nepriklausomybės karams besikuriančios Baltijos valstybės turėjo tokias karines jėgas:

Latviai 74,000 karių, 90 patr., 700 kulkosv.; 5 šarv. tr.; 19. lėktuvų.

Estai 74,500 karių; 120 patr.; 500 kulkosv.; 10 šarv. tr.; 28 lėktuvus.

Lietuviai 60,000 karių; 48 patr.; 450 kulkosv...; 1 šarv. tr.; 18 lėktuvų.).

Vokiečių Landeswehriui, kovojant su latviais prieš bolševikus, vadovavo anglų plk. Aleksander, vėliau pagarsėjęs karo vadas Italijoje 1944 m. po karo buvęs Kanados gen. gubernatorium.

Prieš latvius Rytų fronte stovėjo 15-toji bolševikų armija. Frontas ėjo nuo Pskovo iki Polocko. tos armijos sąstate buvo Petrapilio atskira brigada, dvi brigados iš III ir IV divizijų ir raitelių divizionas. Viso 66,000 pėstininkų ir 570 raitelių. Jie turėjo 60 patrankų ir 4 šarv. traukinius.

Pėstininkų bolševikai turėjo mažiau už latvius, bet jų artilerija buvo du syk stipresnė. Be to, bolševikai galėjo visuomet savo karių skaičių padidinti, o latviai nebeturėjo iš ko didinti.

Dešiniame Dauguvos krante, prieš lenkus, stovėjo bolševikų 53-ji divizija ir 4-tos divizijos dvi brigados. Latviai susijungė su lenkais 30 km į rytus prie Skalupės upės. Daugpilis buvo paimtas sausio 3 dieną 1920 m. Rezeknė paimta sausio mėn. gale, o Latvijos-Sovietų siena pasiekta vasario 5 d. 1920 m. Tuo metu Latvijoje buvo 1.8 milijono gyventojų. Latvijos Nepriklausomybės kovose žuvo 3,040 latvių karių. Tos karo aukos padėjo latviams sukurti savo valstybę etnografinėse sienose.

"Nesirūpinkite, kariai,
sidabrinė saulė teka!"

NEBĒDAJĪTEES, KĀRĀ VĪRI,
SIDRĀBOTA SAULĒ LĒC

LIETUVOS KARININKO KELIAI

MARIUS TYTUVENIS

I. SUDIEV TĖVYNE

(Pradžia KARIO 6 Nr.)

Ieškau kelių. Ieškau kelių į Vokietiją. Pažįstamų pasienyje neturiu. Pasienio taip pat nepažįstu. Be to, kalbama, kad Lietuvos — Vokietijos sieną rusai labai saugoja: atitvėrę tų kraštu spygliuota viela; sargybų daug; specialūs šūnų postai. Prieini išvadą: vienas nemėgink eiti — pakliūsi. Tačiau, esą tokių, kurie gerai pažįsta kelius, praveda ir tuo verčiasi.

Po ilgų vargų pavyksta sužinoti, kad pabėgimą organizuoja ir tarpininkauja Lietuvos vokiečių Kulturverbandas. Važiuoju į tėviškę pas savo kaimynus vokiečius. Nuvykstu pas pažįstamą vietos Kulturverbando leiterį, mano tėviškėje pagarsėjusį girtuoklį, įsidedu ir degtinės butelį; bet jis nenori nė kalbėtis. Jei būčiau vokietis, ar kas nors iš mūsų giminių būtų vokiečių kilmės, tada jis galėtų padėti repatriuoti; šiaip jis nežinąs, kaip ir kuo pagelbėti.

Mano kaimynai vokiečiai duoda man rekomendacinį raštelį, adresuotą Lietuvos Kulturverbando leiterio broliui Kosmanui; jis kaip tik esąs atvykęs pas savo gimines už 10 kilometrų nuo mano tėviškės. Anksti rytą važiuoju pas jį. Pakelyje sutinku jį beatvykstantį mašina. Sustabdau ir klausiu, ar jis nebūsiąs ponas Kosmanas. Pasirodo, kad taip — tas pats. Bet važiuojąs į Kauną ir neturįs laiko. Turėjau ir aš reikalų Kaune, tad jis pasiūlė sėsti į mašiną; iki Kauno būsią galima išsišnekėti.

Aš jam nupasakojau, kokia mano padėtis. Parodau savo dokumentus ir įrodinėju, kad man vienintelė išeitis belieka pabėgti į Vokietiją, kitaip mane išveš į Sibirą. Deja, aš nesu vokietis, todėl jis negalįs niekaip man pagelbėti. O nelegalaus būdo patekt į Vokietiją jis nežinąs. Mudvieju pašnekėsį visą laiką įdėmiai sekė sėdėjęs prie vairo simpatingų veido bruožų ponas. Kartas nuo karto jis įsimaišydavo į pokalbį.

Taip nieko nepešęs atvažiuoju į Kauną. Išlipu Kaune iš automobilio dėkodamas už atvežimą. Prie vairo sėdėjęs ponas atsisveikinant pasako man savo adresą ir prašo 2 valandą po pietų užėiti pas jį.

Nekantriai laikiu antros valandos. Lygiai ant-

rą valandą užėinu pas jį. Ponas Š., kaip vėliau sužinojau, Lietuvos kariuomenės atsargos majoras, mane maloniai sutiko.

“Pone leitenante, aš kaip tik norėčiau Tamstai padėti. Man tamsta iš pirmo žvilgsnio patikai, ir esu linkęs tamsta pasitikėti.”

“Nuoširdžiai dėkoju ponui majorui už pasitikėjimą. Aš savo kario garbe laiduoju, kad tamstos pasitikėjimo neapvilsiu.”

“Matot, pone leitenante, Kulturverbandas legaliai organizuoja vokiečių repatrijavimą iš Lietuvos. Visi, turintieji betkurį vieną narį vokiečių kilmės savoje šeimos istorijoje, gali užsiregistruoti Kulturverbände. Jiems tada joks pavojus iš bolševikų pusės negresia, nes jie, įstodami į Kulturverbandą, automatiškai įgyja teisę naudotis Vokietijos globa. Tatai gi tamstai neįmanoma. Bet yra antras būdas, būtent, mėginti rasti kokį evangelikų kunigą, ar Kulturverbando leiterį, kuris tamstai padirbtų kokį nors dokumentą, įrodantį jus esant vokiečių kilmės. Tačiau tat ne taip greit galima padaryti. Iš tamstos padėties atrodo, kad reikėtų dar trečią būdą — už pinigus. Kulturverbando leiteris Kosmanas paprastai už 2500 litų pergabena per sieną. Aš galėčiau tarpininkauti, kad ir tamsta su kokia nors grupele būtumėt prašmugeliuotas.”

“Labai dėkoju ponui majorui, kad Tamsta sutinkat man tarpininkauti. Aš stengsiuos kaip nors tamstai atsilyginti. O tuo tarpu aš mėginsiu kiek galint greičiau reikiamą pinigų sumą surinkti. Šiuo metu teturiu tik 700 litų.”

“Pone leitenante, dėl pinigų nesukite galvos. Ant Kulturverbando esu truputį užpykęs — už lupikavimą. Aš manau, Tamstai nekainuos nė vieno cento, o man bus proga iš tų ponų pasijuokti. Visų pirma atsigabenkit savo lagaminėlių į Kauną ir laikas nuo laiko pas mane užėikit. Tatai gali greitai įvykti”.

“Dėkui ponui majorui už gerus norus. Aš tuoj pat važiuoju savo lagaminėlio pasiimti ir už trijų dienų vėl būsiu čia.”

-o-

Pas brolių atvykęs namie nieko nerandu; einu į

įstaigą pas brolienę. Jos įstaigos kieme stovi mano automobilis. Apžiūrinėju jį. Brr... užpakalinė sėdynė kruvina... Šermanas buvo naktinėje lenkų karininkų medžioklėje...

Brolienė mane pasitinka išsigandusi ir greitai tempia namo.

Aną kartą man išvažiavus brolienę pašaukė NKVD viršininkas Šermanas ir klausinėjo ją, kada aš išvykau, kur ir kokiais reikalais. Liepė duoti visus giminių ir pažįstamų adresus. Be to, prigrasė brolienę: jeigu ji man bent vienu žodžiu apie tai užsiminsianti — jai gresią 3 metai kalėjimo arba 5 tūkstančiai litų pabaudos.

Jaučiau, kad iš mano atleidimo nieko gero nebus. Bet kad taip sparčiai pradės manęs medžioti — nesitikėjau.

Tuojau pat išvažiuoti nebuvo jokių priemonių, nakvoti buvo pavojinga. Brolis aplakstė savo visus pažįstamus, prašydamas priimti mane pernakti. Bet visi bijojo ir nepriima. Spalio mėnesį lauke šalta. Drebdami iš baimės praleidome naktį, kas minutę laukdami, ar NKVD agentai nepasibels į duris... Neužuodė...

Anksti rytą atsisveikinau su broliu ir broliene ir išvažiavau į Vilnių.

Pasimatysime greit...

Atsisveikinu su draugais. — Sustojau Vilniuje: norėjau atsisveikinti su savo geriausiu draugu, leitenantu Juozu:

“Na Juozai, mūsų keliai jau skiriasi. Aš ieškau naujos tėvynės.”

“Pavydžiu tau, Marijonai, kad tu gali ieškoti. Esi laisvas. Moki vokiečių kalbą. Aš negaliu. Išvažiuoti niekur neįmanoma. Be to, politrukai ir šnipeliai seka kiekvieną žingsnį.”

“Matai, Juozai, tėvynę savo nenorėčiau taip lengvai palikti. Bet paskutiniai įvykiai rodo, jog būtų beprasmiška čia likti. Vieną gražią dieną mane sulikviduotų ir taip dingčiau be jokios naudos. Vokietijoje gal vis kas nors bus galima daryti; gal atsiras kokia nors galimybė prisidėti prie tėvynės išlaisvinimo. Tenai Prezidentas ir kiti yra; aš nemanau, kad jie rankas sudėję sėdėtų ir nieko neveiktų. Be to, atrodo, kad šita rusų - vokiečių draugystė ilgai nesitęs — įvyks karas. Rusų pusėje aš niekad nekovosiu; vien tik prieš juos.”

“Aš irgi nekovosiu rusų pusėje. Jeigu tik pajusiu karą artėjant — dumsiu į miškus. Eičiau ir dabar į mišką, bet nežinau, kada tas karas prasidės. Žinai, dabar tiesiog sunku tau įsivaizduoti, kaip viskas pas mus pakito. Politrukai — visi rusai. Bataliono vadas — rusas. Visas apmokymas — pagal rusų statutus. Turime mokytis rusų kalbos. Už mažiausią menkniekį kareiviai areštuojami ir išgabenami. Tiesiog baisu.”

“Biauru, Juozai. Tiek maža mums teteko laisviems pagyventi. O toks gražus buvo tas gyvenimas! Atsimeni, Juozai, R., kiek ten gražių valandų mes praleidom pas Aldoną ir Liuciją. Aldo-

Gedimino
gatvė
Vilniuje

nos tėvas — suimtas. Juozai, jeigu susitiksi Aldoną — atsiveikink nuo manęs.

“Gerai, Marijonai, aš jiems parašysiu. Sakyk, kokiū būdu Tu manai pakliūti į Vokietiją?”

“Dar ir pats nežinau. Susipažinau su vienu atsitiktinai iš Kulturverbando. Jis man prižadėjo padėti. Aš tau atnešiu jo adresą. Jeigu tau būtų pavojus, kreipkis į jį, gal jis tau padės. Pagaliau, aš bandysiu tau iš Vokietijos kokiū nors būdu duoti žinią. Jeigu pasitaikys bent kokia galimybė, tada nieko nelaukdamas bėk. Juozai, ar tu nežinai, gal kas iš karininkų važiuoja į mano tėviškės pusę? Aš norėčiau, kad mano tėvams praneštų, jog aš išbėgu į Vokietiją.”

“Kapitonas Bronius kaip tik nori važiuoti baldų iš ten parsivežti. Einam, aš parodysiu, kur tu jį su-tikti galėsi.”

Juozas pavėdėjo mane pas kapitoną Bronių. Jis pats pasiliko už kampo palaukti, o aš einu pas kapitoną Bronių:

“Sveikas, kapitone! Kaip laikais?”

“O Marijonas. Sveikas!”

“Klausyk, kapitone, man mažai laiko beliko, o turiu didelį prašymą. Girdėjau, važiuoji į mano tėviškę. Būk malonus ir užėik pas mano tėvą. Pasakyk jam, kad aš dumiu Vokietijon.”

Kapitono veidas rausta ir bąla. Susivaldo ir šaltu tonu atsako:

“Pone leitenante, apie tokius reikalus aš nieko nenoriu žinoti. Pas tamstos tėvus neužeisiu ir nepranešiu.” Apsisuka ir nueina.

Stoviu apstulbęs ir nežinau, kas daryti. Keista. Tris metus teko būti su juo viename pulke. Pirmą kartą matau jo tokį keistą ir nesuprantamą elgesį. Grįžtu pas Juozą ir pasakoju jam.

“Hm, man jis irgi atrodo keistokas. Visiškai nebe tas, kas anksčiau buvo. Kaikas įtaria, kad jis jau suraudonėjo. Ateityje teks jo pasisaugoti.”

“Po tokio keisto jo pasielgimo, mane dabar apėmė labai nejauki nuotaika. Juozai, aš bijau, kad jis neiškrėstų kokią kiaulystę. Skubėsiu važiuoti į Kauną ir bandysiu kiek galint greičiau išsprukti. — Sudiev, Juozai. Laikykis gerai. Duosiu žinią!”

“Sudiev, Marijonai! Gero pasisekimo tau naujoj tėvynėje!”

Garantijų beieškant. Atvykęs į Kauną nusku-bėjau pas majorą Š.

“O tamsta, kaip tik pačiu tinkamiausiu laiku atvykai. Beveik jau viskas sutvarkyta, ir ryt poryt bus galima išvykti. Tačiau, prieš galutinai aptariant šį reikalą, aš norėčiau turėti mažą saugumo garantiją. Nemanykit, kad aš tamsta nepasitikiu. Aš pilnai pasitikiu ir viluios, jog tamsta manęs

neišduosi. Tačiau, žinote, čia didelė rizika, ir dėl to aš galėčiau savo galvą padėti, jeigu rusai apie tai sužinotų.”

“Nežinau, pone majore, kokią garantiją aš galėčiau duoti, išskiriant savo karininko garbės žodį. Daugiau aš nieko neturiu.”

— “Tamstos žodžio man pilnai pakanka. Tačiau, aš ne vienas tą darbą vykdau. Be to, su tamsta dar vyksta du asmenys, kurių tamsta nepažįsti, ir jie tamstos nepažįsta. Jie bijosi su nepažįstamu leistis į riziką. Jeigu jūs man galėtumėte surasti Kaune kokį mano pažįstamą, kuris už tamstą garantuotų, būtų visiškai puiku.”

“Nežinau, ką aš čia galėčiau rasti iš savo pažįstamų; bet to, nežinau, ar tamsta juos pažįsti”.

“Gal turite ką nors čia, Kaune, iš kariškių pažįstamų? Aš daugumą jų pažįstu.”

“Majorą Ž. pažįstu, tačiau nežinau, kur gyvena.”

“O aš jį kaip tik labai gerai pažįstu. Jis ruošiasi repatrijuoti į Vokietiją.”

“Aš su majoru Ž. buvau vienoje įguloje trejus metus. Mane jis gerai pažįsta. Aš manau, kad jis tą paslaugą galės padaryti.”

“Gerai. Aš jums duosiu jo adresą. Tegu jis parašo man trumpą raštelį, be jokio įvardijimo. Tik — kad aš galiu tamsta pilnai pasitikėti. Rytoj 12-tą valandą ateikit pas mane. Taiigi iki ryt.”

“Iki ryt.”

-o-

Vakare einu pas majorą Ž. Randu jį namie. Išaiškinu jam, kokia mano padėtis ir koks dabar reikalas. Aš prašau, ar jis negalėtų už mane garantuoti, nes mane gerai pažįsta, arba gal sutiktų su ponu majoru Š. pakalbėti. Tačiau, majoras Ž. nesutinka nei jokio raštelio parašyti, nei pasikalbėti su majoru Š.

Visos mano pastangos įtikinti majorą Ž. nuėjo veltui. Jis čia įžiūrėjo didelę riziką, ir tai — labai pavojingą. Savo rankų jis nenoriš prikišti prie šito dalyko.

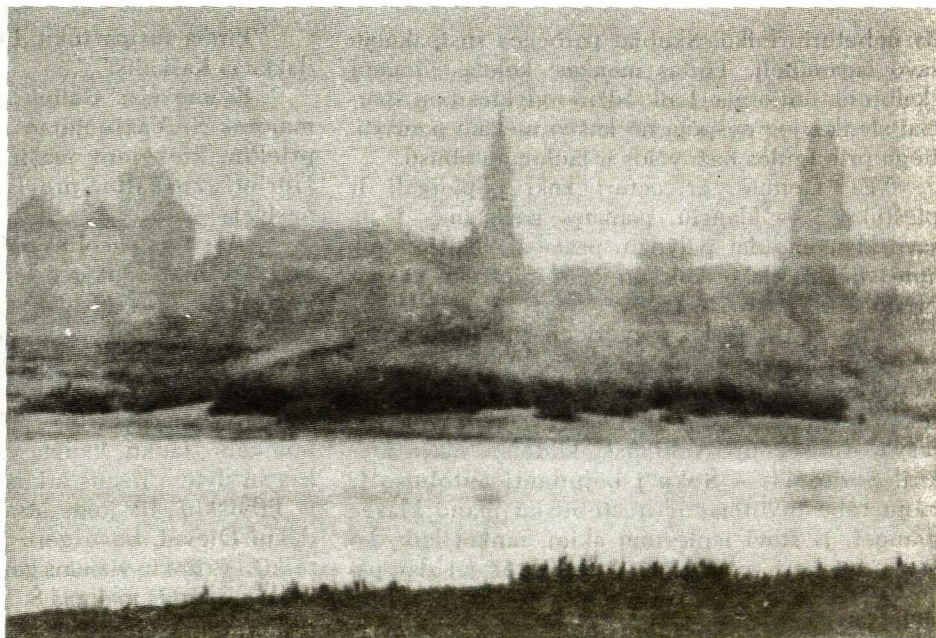
Įpykęs ir nusivylęs išeinu. Štai tau ir karininkai! Bijo ir savo šešėlio. Kol viskas gerai klojosi, vaidino didelį poną, o kai jau blogai, tai beregint atrado savo vokišką kilmę, įsirašė į Kulturverbandą ir sau ramiai laukia, kada galės išvažiuoti į Faterlandą. Gi mums, kurie jam svetimšaliui davėm gerą duoną ir gausų pinigą — jis nė negalvoja kuo nors padėti.

Liūdna ir pikta.

Nepavyksta. Einu 12-tą valandą pas majorą Š.

“Pone majore, nieko gero nepešiau. Majoras

**Kauno
siluetai**

Ž. nesutinka duoti jokio raštelio, nei pasikalbėti su tamsta. Jis bijo.”

“Baisiai man gaila. Aš iš tikrųjų norėčiau tamstai padėti. Tačiau prieš tai man reikia šimtu nuošimčių apsidrausti. Teks tamstai palaukti. Gal ateityje surasite ką nors. Rytoj pora žmonių turi išvykti.”

“Ką jau padarysi, jeigu negalima. Negi pramuši žmogus sieną savo galva. Dėkoju ponui majorui už gerus norus. Tai ir sudiev.”

Kažkas paskambino prie durų. Majoras Š. atidarė jas. O ir bejeinąs karo kapelionas.

“Labą diena, pone leitenante. Ko gi čia ieškai?”

“Labas, kunige kapelione. Turėjau mažą reikaliuką pas majorą Š.”

Atsisveikinu su abiem ir išeinu.

Staigmena. Tai viską nunešė šuva ant uodegos. Reikia ieškoti kitų kelių. Lankau savo bičiulius ir teiraujuos, kas turi pažįstamų ar giminių pasienyje. Reikės vienam pačiam bandyti laimę. Pasitikėti savo laime ir pistoletu! Čia aš jau nepasiliksiu!

Lakstau nuo vieno draugo pas kitą, nuo vieno pažįstamo pas antrą. Susidarau vaizdą, kad peržengti Vokietijos sieną tiesiog neįmanoma; tačiau vilties ir galvos neprarandu. Velnias ne toks juodas, kokį jį piešia!

Man taip belakstant, Laisvės Alėjoje kažkas staiga čiupt man už rankos. “Pone leitenante, aš tamstos ieškau.”

“Ah, ponas majoras. Laba diena.”

“Einam greičiau pas mane.” Tylėdami skubame į majoro Š. namus.

“Turi laimę, pone leitenante. Kaip tik apie tamstą išsikalbėjau su karo kapelionu. Už tamstą jis galvą deda. Dabar nebereikalingos jokios garantijos. Išvyksite šiandien pat. Mažai teturiu laiko — tad skubiai prie reikalo. Su tamsta vyks vienas daktaras ir viena ponija. Už pervedimą per sieną jie mokės kiekvienas po 2500 litų. Tamstai nereikės mokėti nė vieno cento. Sakyk, kad sumokėjai ponui Kosmanui — Kulturverbande. Aš jam noriu iškrėsti išdaigą. Turėsiu gardaus juoko, kai kas nors iš pasienio atvyks prašyti iš jo 2500 litų. Jis užtenkamai pinigų prisilupo. O dabar greitai bėk ir susitvarkyk. Antrą valandą būk už Aleksoto tilto. Aš atvažiuosiu pats su savo mašina. Kaip būsi apsirengęs, kad atpažinčiau?”

“Šviesiu apsiaustu, balta kepure, geltonomis pirštinėmis; lagaminas — juodas su geltonais apvadais.”

“Tvarkoj. Atpažinsiu. Manęs nestabdykit. Tad iki antros, pone leitenante.”

-o-

Einu Kauno gatvėmis ir žemės po kojomis nejaučiu. Atrodo viskas lyg sapne, kuriuo dar ir pats nenoriu tikėti. Taip staiga, taip netikėtai viskas įvyko!

Bėgu pas notarą: noriu padaryti raštišką įgaliojimą žmonai, kad iš mano pusės persiskyrimui jokių kliūčių nėra.

Deja, notaro nerandu namie; o į kitą kreip-

tis nebeturiu laiko. Skubiai parbėgęs susipakuoju savo lagaminėlį. Turtas menkas: keletas vienetų skalbinių, uniforma. Laikrodžio rodyklės taip sparčiai slenka, jog nespėju nė laiško niekam parašyti. Bėgu prie Įgulos bažnyčios ir laukiu autobuso.

“Ei, Genute, ar neturi kokį popiergalį ir pieštuką?” — klausiu, pamatęs pažįstamą. Ir tą savo klausimą dar palydžiu pastaba: “Nesiteirauk apie nieką, tik ieškok greičiau pieštuko ir popierio”.

Sumišusi ji ieško popierio ir pieštuko. Greitai rašau Liucijos adresą.

“Genute, parašyk tuo adresu, kad man pasisekė išvykti. Ji žinos, ką daryti. Tik būtina parašyk, duok žodį. Neklausk, kodėl ir kaip. Dėkui! Sudiev!” — Šoku į bejudantį autobusą ir moju tebestovinčiai ir nustebusiai mano klasės draugei. Ji stovi išplėstom akim, rankoj laikydamą pieštuką ir popieriuko gabalą. Aš jai dar pamaju. Ir buvo jai ko nustebti, nes manęs tiek skubančio ji savo gyvenime nebuvo mačiusi.

Atvažiuoju prie Aleksoto tilto. Turiu dar 10 minučių laiko. Laukiu ir sulaukti negaliu. Atrodo, kad amžiai praslinko. Žiūriu į laikrodį — dar dvi minutės.

“Marili, ko čia lauki?” — kalbina mano pažįstama ponias Stefa.

“Varnas gaudau, Stefa.”

“Matyti, daug nori jų prigaudyti, kad lagaminą pasiėmei.”

“O, kiek Dievas duos.”

“Kodėl Tu taip žiūrinėji į laikrodį kas pusę minutės — ir toks neramus?”

“Matai, Stefa, greitai turi pro šalį didelė varna skristi gal pavyks man ant jos sparno užsikabinti. O tada skrisim truputį toliau laimės ieškoti.”

“Tu šiandien taip miglotai kalbi, tur būt stikliuką išmetei.”

“Aš taip linksmai esu nusiteikęs, kad linkęs ir be stikliuko tavę čia ant šaligatvio išbučiuoti.”

“Tada aš tau atiduosiu tavo gražųjų žiedą.”

“Ne, Stefa, pasilaikyk jį atminimui. Tegu jis tau mane primins, nes manęs ilgai nematysi.”

Automobilis artėja. Lėtina greitį ir sustoja prie manęs. Skubiai lenkiuosi prie Stefos rankos — bučiuoju ją. . . “Su... Stefa.”

Sudiev Kaunui. “Šviesus apsiaustas, balta kepurė, geltonos pirštinės”, taria majoras Š. “Ta... sėsti.”

“O kunigas kapelionas irgi čia. Aš tamstą linkęs išbučiuoti.”

“Pirma susipažinkit. Leitenantas D., ponias M., daktaras Kaškelis.”

“Esame visi. Galime dabar važiuoti” — taria majoras Š. Važiuojame. Majoras įdėmiai žiūri priekin; kiekvieną mašiną iš tolo tyrinėja. Mes žiūrim užpakalin, pro langelį, ar jokia mašina nesiveja.

Jeigu mus pakeliui policija sustabdytų, sakykite, kad mane pasamdėte jus į Kalvariją nuvežti. O kokių reikalų važiuojate — sugalvokite patys” — duoda nurodymus majoras. Pravažiuojam Garliavą, Marijampolę, Kalvariją laimingai, niekur neužkliūvam.

“Dabar, ponai, prašau išlipti ir čia, nuošaliai nuo kelio, laukti. Penktą valandą atvažiuos ūkininkas su dviem bėrais arkliais. Jo paklauskite, ar jis iš Pilviškių. Jis jums atsakys, kad oras ir kelias, dėkui Dievui, buvo geri. Jis nuves jus toliau, kur reikia. Aš linkiu visiems geros kelionės”. — atsisveikina su mumis majoras Š.

Aš nuoširdžiai padėkoju majorui ir karo kapelionui Groniui.

“Nedėkok, pone leitenante. Už dviejų savaičių būsiu ir aš ten, pas jus. Susitiksime dar. O dabar — tegu Dievas jums padeda.” Atsisveikinam.

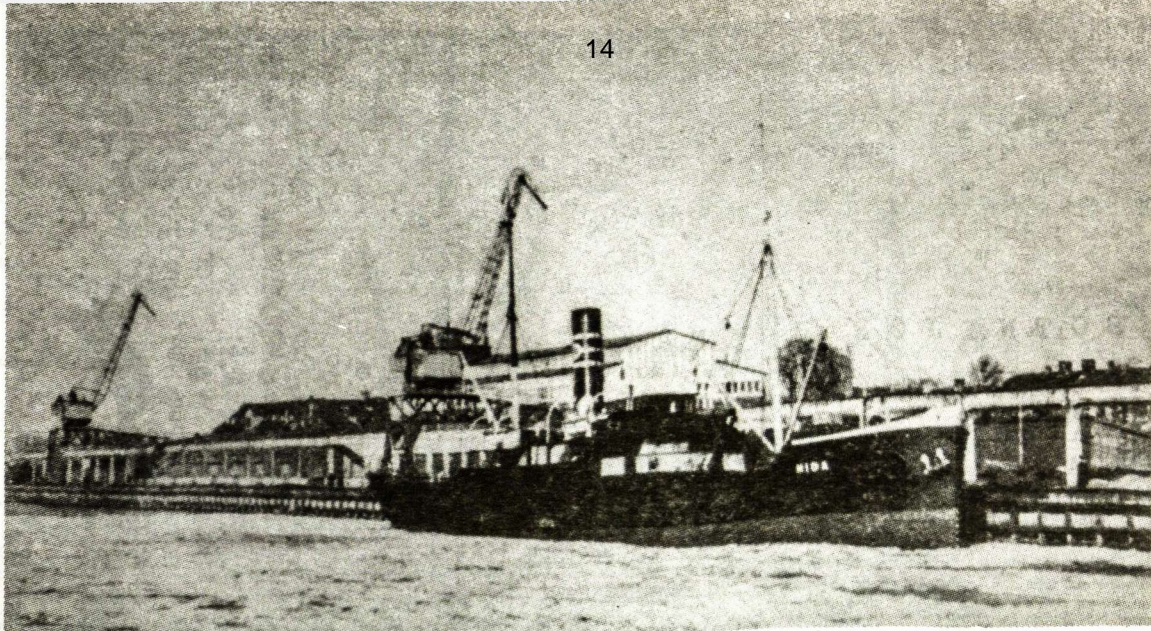
Sutartu laiku atvažiuoja ūkininkas. Pasikeičiam sutartiniais slaptažodžiais. Tas pats. Sėdame į vežimą. Apsivelkame ant viršaus ūkininko skrandomis; ponias apsiriša skara. Atrodome lyg padorūs ūkininkai grįžtą iš turgaus. Ūkininkas nurodinėja kaimų vardus.

“Priešais yra Pol. kaimas. Mes važiuojame iš Kalvarijos turgaus į Pol. Jeigu sutiktumėm rusų kareivius, taip ir sakykite.” Pravažiuojame, iš kur ir kokių reikalų. Taip dvi valandas keliais, šunkeliais ir keleliais veža mus ūkininkas iš turgaus, iš pakasynų, iš krikštytynų... Temstant iškrausto mus miške.

“Dabar laukite čia, kol tris kartus švilptels; tada atsiliepkit. Dievas tegu jums padeda” — atsisveikina ūkininkas.

(Bus daugiau)

Garlais NIDA Klaipėdos žiemos uoste 1938 m.

LIETUVOS LAIVYNAS IR JO LIKIMAS

R. VILKAS

Garlais NIDA.

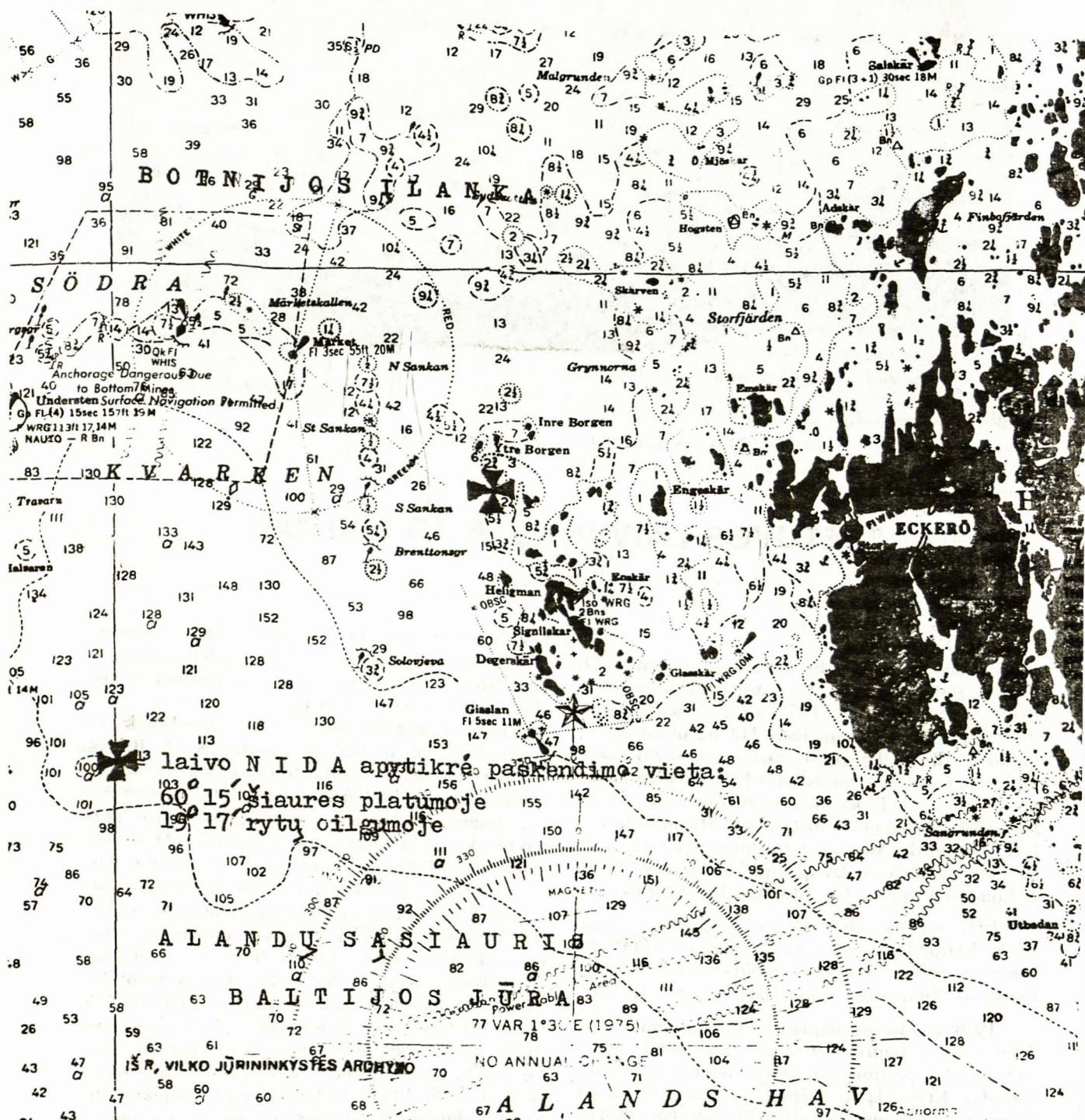
Pastatytas 1898 m. Rumage & Ferguson LTD. laivų statykloje, Leith, prie Edinburgh'o, Škotijoje. Statybos Nr. 155. Laivo dydis 945 brt. (bruto registruotų tonų). Ilgis 213 p., plotis 32 p., gremzlė 12 p. Tų pačių metų balandžio mėn. nuleistas į vandenį, pavadintas LOUGA ir perduotas užsakytojui T. Cowan, Grangemouthe, Škotijoje. 1899 metais perleistas Rasona Steam Ship Co. Ltd., kurios direktorius ir frachtuotojas buvo pats T. Cowan. 1920 m. laivą nupirko Dundee, Perth & London Shipping Co. Ltd., Leith'e, Škotijoje.

1937 metais laivą nupirko "Sandėlis" A-nė B-vė, Klaipėdoje, davė naują vardą NIDĄ (Po Lietuvos vėliava skyrybos ženklas HBVP) ir užregistravo Klaipėdos teismo, laivų registre, Nr. 291.

1938 m. laivas užplaukė ant seklumos prie Christians, į šiaurės rytus nuo Bornholmo salos, bet pavyko pasiliuosoti nuo smėlėtos seklumos, pasiekti Klaipėdą ir vėliau — Liepojos doką, dugno patikrinimui. "Sandėlio" bendrovės direktorius M. Reišys atleido kapitoną iš pareigų ir paskyrė naują vokiečių kapitoną Tietjen. 1939 m. kovo 23 d. prijungus Klaipėdos kraštą prie Vokietijos, laivas nebuvo perregistruotas į Šventosios uostą, ką tuojau padarė kiti lietuvių laivai. Nesusisie-

kęs su M. Reišiu, be bendrovės žinios, kapitonas savarankiškai pakėlė vokiečių vėliavą, už ką b-vės direktorius jį irgi atleido iš pareigų ir paskyrė kitą kapitoną, norvegą.

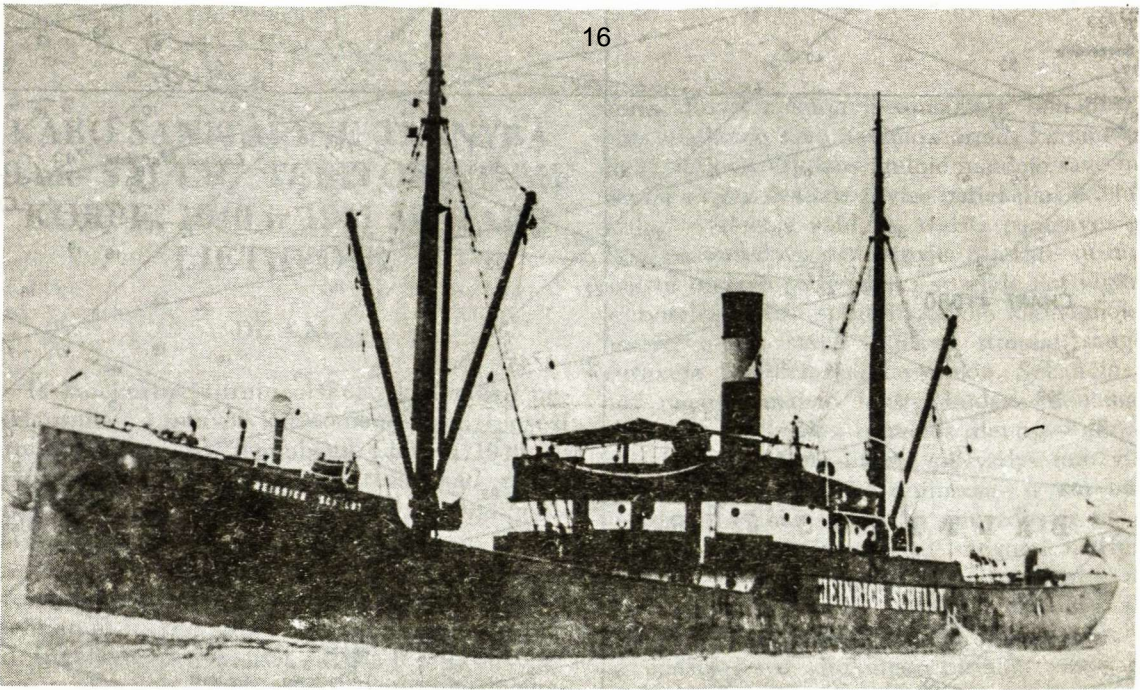
1939 m. gegužės mėn. 23 d. "Sandėlio" b-vės pagrindiniai akcininkai ir direktorius M. Reišys padavė prašymą Klaipėdos teismui gauti laivui vokiečių vėliavos liudymą (patentą). Teismas prašymą atmetė, rekomenduojant Klaipėdos krašto perdavimo komisarui, pasiremdamas tuo, kad M. Reišys Lietuvos pilietis ir dauguma b-vės akcijų randasi užsieniečių rankose. Tuomet M. Reišys pasitraukė į Lietuvą ir savo prašymą atšaukė, o laivus NIDĄ ir VENTĄ pardavė. Laivus nupirko, jau anksčiau Kaune sukurta firma "Laivininkystė ir Ekspedicija — Sandėlis", kurios vienintėliu savininku buvo pats M. Reišys. Laivą NIDĄ tuojaus užregistravo Šventojoje (jūros laivų registre Nr. 7), bet neišregistravo iš Klaipėdos laivų sąrašų Nr. 291, kur laivas turėjo hipotekos skolą 175,000 litų ir kitų finansinių ap sunkinimų. Sulig vokiečių ir tarptautinės teisės, tas perregistravimas į Šventąją buvo neteisėtas. Todėl 1939 m. spalio 30 d. Rytprūsių finansų įstaigos prezidentas-valdytojas uždėjo areštą firmai "Sandėlis", su visu jos Vokietijoje ir užsienyje esančiu turtu. Klaipėdoje bendrovei "Memeler Lager-

haus A/G, Stauerei, Befrachtung und Internationale Spedition" buvo paskirtas patikėtinis, firmos prokuristas Henry Bock, kuris vėliau buvo pripažintas, kaip teisėtas bendrovės likvidatorius.

1939 metais rugsėjo 3 d., jau karui prasidė-

jus, laivui NIDA stovint Boness uoste, Skotijoje, anglų įstaigos sulaukė laivą, eventualiai kaipo karo grobį. Laivą pripažino "vokiečių laivu", kadangi dokumentai rodė užregistruotą Klaipėdoje, kuri dabar priklausė Vokietijai. Karui tarp Vokietijos ir

Garlaivis HEINRICH SCHULDT, vėliau pavadintas HOLLAND

Anglijos vykstant, susisiekti M. Reišiui su laivu Škotijoje buvo nelengva, ir reikia manyti, kad jokie nauji dokumentai nebuvo išsiųsti, kurių taip laukė kapitonas. Užtruko beveik du mėnesiai, kol pavyko, su Lietuvos pasiuntinybės pagalba, atgauti laivą iš anglų arešto.

Pasikrovęs kokso krovinį Tyne (Tyne upė, kurios krantuose tarp Newcastle ir Tynemouth yra daugybė dokų laivams pasikrauti ir išsikrauti, taip pat laivų statyklų-verftų) laivas išplaukė į Hernessand, Botnijos įlankoje, šiaurinėje Švedijoje. Kaip visuomet, rudens mėnesiais, jūros būna audringos. Taip, laivui NIDA, šioje kelionėje, plaukiant skersai Šiaurės jūrą, oras pasitaikė ypač blogas, lietus su sniegu, vėjai iki 80 km per valandą, bangos siekė 20 žėdų aukščio ir jų keteros vėjo draskomos ritosi per visą laivą. Per trypas rudens dienas, matomumas dažnai buvo lygus nuliui. Todėl nereikia stebėtis, kad vokiečių povandeniniai laivai patruliuojantieji ties Škotijos krantais, jo nepastebėjo ir taip pat dešimto Fliegerkorpo lėktuvai, kurie ne tik vykdė žvalgybą tuose vandenyse, bet ir skandino laivus bombomis. Praplaukęs Zundo sąsiaurį, laivas laikėsi Švedijos teritoriniuose vandenyse, kas dėl jo mažos gremzlės, buvo nepavojinga. Tokiu būdu, vėl aplenkė vokiečių kontrolinius laivus pietiniame Zunde. Todėl, drąsiai galima buvo jį laikyti blokados laužytoju. Toliau į šiaurę plaukė palei Švedijos krantus, kol 1939 m. lapkričio 11 dieną į vakarus nuo

Ecker švyturio, Alandų salyne, užplaukė ant akmenų ir dalinai paskendo. Visa įgula išsigelbėjo. Vėliau, rudens audrų draskomas, visiškai paskendo ir apdraudimo bendrovės užskaitytas, kaip totaliai žuvęs. Apytikrė paskendimo vieta: 60° 15' šiaurės platumoje. 19° 17' rytų ilgumoje.

Garlaivis HOLLAND

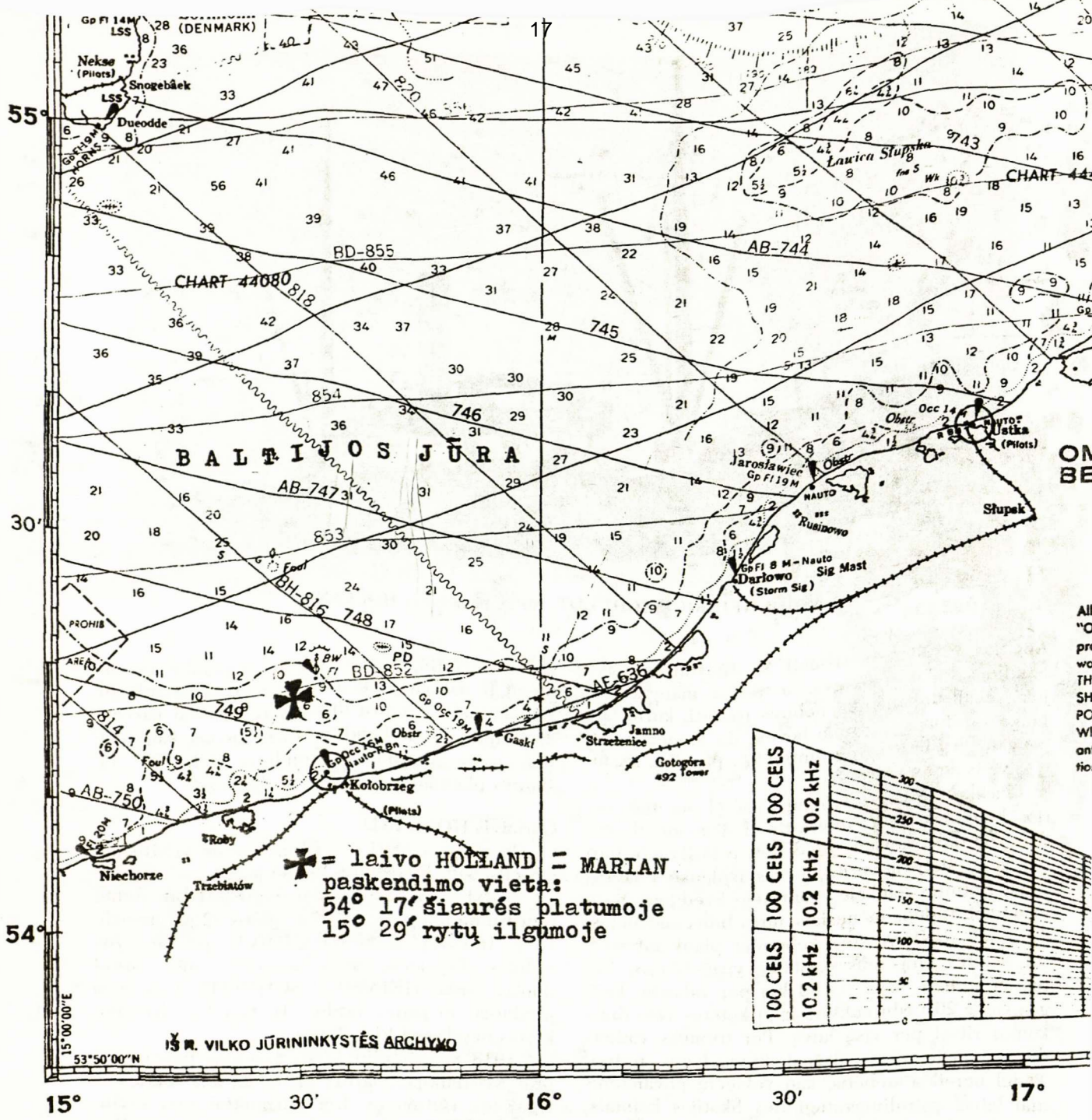
Pastatytas 1891 m. Flensburger Schiffsbau Gesellschaft, Flensburg, Vokietijoje.

Statybos Nr. 120. Laivo dydis 991 brt. (bruto registruotų tonų), ilgis 218 p., plotis 32 p., gremzlė 13 p. ir skyrybos ženklas HBVD, po Lietuvos vėliava. Tų pačių metų balandžio mėn. laivui duotas vardas HEINRICH SCHULDT ir jis buvo perduotas to paties vardo, "H. Schuldt" laivininkystės bendrovei Flensburge.

1918 m. birželio 17 d. Švedijos pakrantėje, prie Kristianopol, laivas užplaukė ant seklumos. Ilgai ten išstovėjęs, bet nutrauktas nuo seklumos 1919 m. vasario 1 d., ir atvilktas į Stetiną remontui.

1930 m. laivą nupirko A.H. Schwedersky Nachf. laivininkystės bendrovės Klaipėdoje įpėdinis, konsulas Carl Wiese; davė naują vardą HOLLAND. Jis užregistruotas Nr. 282 Klaipėdos jūros laivų registre. Nuo to laiko laivas plaukiojo po Lietuvos vėliava.

1939 m. kovo 23 d. Klaipėdos kraštą prijungus prie Vokietijos, laivas paliko tuo pačiu vardu,

tik po Reicho vėliava ir pakeistas skrybos ženklas į DBIC. 1940 m. kovo 22 d. C. Wiese laivą pardavė už 250,000 markių Helmsing & Grimm laivininkystės bendrovei Danzige, kuri neseniai buvo persikėlusį iš Rygos. Balandžio mėn. 5 d., laivas užregistruotas Nr. 516 Danzigo jūros laivų registre nauju vardu MARIANN, skrybos ženklas DSXQ. Jau vokiečių rusų karui prasidėjus, 1941 m. rugsėjo 10 d. laivas užplaukė ant vokiečių minų

užtvoros išdėtos priešais Kolbergą, Pomeranijos pakrantėje ir paskendo. Žiniomis iš kitų šaltinių, rugsėjo 26 d., priešais Kolbergą, laivas torpeduotas rusų povandeninio laivo "ŠC 320" ("ščiuka-lydeka" klasės). Laivas plaukė iš Oehrviken, Švedijoje į Karaliaučių su medžio kroviniu. Klaipėdiškis kapitonas paskendo kartu su laivu.
 Laivo paskendimo vieta: 54° 17' šiaurės platumoje, 15° 29' rytų ilgumoje. □

KARO SANITARINĖ TARNYBA 29-me ŠAULIŲ TERITORINIAME KORPE, 1940 ir 1941 METAIS LIETUVOJE

Dr. A.M.

Iš kai kurių šaltinių aiškėja, kad mūsų nepriklausomos Lietuvos kariuomenę rusai ruošėsi pertvarkyti dar prieš užgrobian Lietuvą 1940 m. birželio 15 d. Taigi nestebėtina, kad mūsų kariuomenės perorganizavimas ėjo, palyginti, gana sklandžiai, pagal iš anksto paruoštą planą.

Pirmoje eilėje buvo paleisti iš kariuomenės vyresnieji karininkai, ypač buržuazinės kilmės. Mano viršininkai, gen. gyd. Nagius Nagevičius, plk. gyd. Ingelevičius, plk. prof. Oželis ir kiti, buvo atleisti gana greitai. Surašius visų karininkų biografijas, buvo ieškoma ne kulokų, bet darbininkų ir amatininkų kilmės karininkų. Mano paskyrimą į korpo gydytojo vietą, greičiausia, nulėmė tai kad savo biografijoje parašiau, kad esu bežemio ūkininko sūnus.

Pagal mano tarnybos lapą, kurį ir dabar turiu su savimi, buvau išbrauktas iš Dr. J. Basanavičiaus Karo Ligoninės gydytojų ir karininkų sąrašų 1940 m. liepos 1 dieną ir perkeltas į Karo Sanitarijos Valdybą eiti Valdybos v-ko padėjėjo pareigas, o rugsėjo 14 dieną buvau perkeltas į 29tą šaulių teritorinį korpą eiti to korpo gydytojo pareigas. Korpas susidėjo iš korpo štabo, kuris buvo gausiai papildytas komisarais bei politrukais, dviejų pėstininkų divizijų, 179tos ir 184tos, sunkiosios artilerijos pulko ir kitų, korpei priklaususių, smulkesnių dalinių.

Gavęs įsakymą, nuvykau į korpo štabą, kurio viršininkas buvo jau rusas. Štabas buvo įsikūręs Vilniuje, ten stovėjo 184toji divizija ir sunk. artilerijos pulkas. Kiti daliniai buvo išsklaidyti po visą Lietuvą. Tarnybos reikalais aplankęs kelis dalinius, susidariau apytikrį korpo vaizdą. Korpo komisarai, politinis plk. Carev, atrodė buvo gana padorus žmogus. Kas lietė aprangą ir maistą, korpas gyveno iš Lietuvos kariuomenės senųjų išteklių. Aprūpinimas vaistais ėjo dar iš rusų perimto Karo Sanitarijos Sandėlio Šančiuose. Tuo metu rusai dar neturėjo paruošę smulkaus katalogo vaistams ir tvarsliausiai dalyse. Toks katalogas pas juos atsirado tik 1940 m. gale, kai mūsų kariuomenė jį turėjo jau nuo 1926 metų.

Maisto davinius mūsų kariuomenėje buvo gana

geras. Rusai mėgino jį sumažinti, bet mes šiaip taip atlaikėme savo davimo normas kuriam laikui. Rusų daliniai Vilniaus įguloje naudojo savo maisto davinį su gan dažniais žuvies patiekalais (kieta kaip padas "vialenaja vobla"). Maistą paragavęs gydytojas pasirašydavo sąsiuvinyje, o lėkštė su ragautu maistu būdavo padedama į spintelę ant viršutinės lentynėlės. Tokia spintelė kabojo kiekvienoje virtuvėje, o jos raktas būdavo stropiai saugomas virtuvėje budinčio puskarininkio. Sekančios dienos ragauto maisto lėkštė būdavo dedama ant vidurinės lentynėlės, o trečios dienos — ant apatinės. Ketvirtą dieną maisto pavyzdys nuo viršutinės lentynėlės būdavo nuimamas ir ten būdavo vėl dedamas naujas maisto pavyzdys ir t.t. Pasiteiravus kodėl taip stropiai saugomi maisto pavyzdžiai, buvo paaiškinta, kad tokia trijų dienų maisto kontrolė buvo įvesta po to, kai kelios kuopos buvo apsinuodiję ir daug karių mirė. Taigi už maistą buvo atsakingas pirmoje eilėje gydytojas ragavęs maistą.

Rugsėjo pabaigoje Vilniaus įguloje pasirodė dizenterija. Sunkių susirgimų būta rusų dalyse, mūsų korpe pasitaikė tik pavieniai, nesunkūs susirgimai, kuriuos galėjome lengvai kontroliuoti. Tai epidemijai ištirti iš Maskvos buvo atsiųstas majoras gydytojas epidemiologas, kuris aplankė visas rusų dalis, o taipgi ir mūsų korpą. Sušaukto įgulos gydytojų susirinkimo metu jis nieko negalėjo pasakyti, tik išgyrė mūsų kovos su epidemija būdus ir pasiūlė rusams iš mūsų pasimokyti. Tas majoras, atrodo, buvo padorus gydytojas, rusų popo sūnus. Vieną dieną jis paprašė mane nuvesti jį į cerkvę, ką aš ir padariau.

Tų metų žiema praėjo palyginti ramiai, tačiau maisto davinius mūsų korpe buvo po truputį keičiamas ir mažinamas. Su vaistais turėjome kai kurių sunkumų, buvo ir jų trūkumo, nes Lietuvos kariuomenei vaistus gaudavome iš įvairių firmų Vokietijoje, Šveicarijoje, arba Prancūzijoje, dabar gi teko pasitenkinti tuo ką gaudavome iš rusų, žinoma ne tokios kokybės ir mažesniais kiekiais. Kareivius susirgusius rimtesnėm ligom siųsdavome į rusų įgulos karo ligoninę; iš jos sugrįžę nusiskųsdavo blogu maistu ir priežiūra. Tuo metu rikiuotėje atsirasdavo vis daugiau rusų karininkų, ypač politrukų. Tačiau sanitarinėje tarnyboje papildymų ar pakeitimų neturėjome.

Iš Lietuvos kariuomenėje buvusių gydytojų ir farmacininkų apie 80 asmenų korpe buvo palikta tik 31 gydytojas, būtent, korpo gydytojas, du divizijų gydytojai ir gydytojai dalyse. Palikti buvo daugiausia jauni gydytojai, pajėgūs ir gerai susipratę lietuviai. Mes visi dirbome savo tautiečių

naudai, nors ir buvome rusų sekami kiekviename mūsų žingsnyje.

1941 m. gegužės mėn. korpo štabas ir 184 div. išvyko į Varėnos poligoną, o 179 div. į Pabradės poligoną.

Žiemos metu teko nuvykti tarnybos reikalais į Rygą į "Pribovo" (Pribalt. Osob. Voen. Okrug), kuriam priklausė ir mūsų korpas. Nesijausdami saugūs, rusai buvo nepaprastai atsargūs, kol aš priėjau iki "okrugų" sanitarinės tarnybos teko gauti net septynis leidimus. Patys rusų gydytojai, korpo kolegos, buvo padorūs ir sukalbami, nors kai kurių mediciniškas paruošimas buvo silpnokas.

Varėnos poligone būnant, teko susiginčyti su korpo vadovybe dėl poligono aprūpinimo vandeni. Man padavus antrą motyvuotą raportą, korpo vadas išsiuntė jį į Maskvą iš kur, po kokios sąvaitės, atvyko keturių gydytojų komisija, vadovaujama Maskvos Higienos Instituto docento. Per pora dienų ištyrusi visą reikalą, komisija palaikė mano nuomonę. Tos komisijos sudėtyje buvo vienas gydytojas žydas. Man su juo atsilikus kiek užpakalyje nuo kitų ir pradėjus girti Trockį, jis pasivedė mane į šalį ir, konfidenciališkai ir kolegiškai, man patarė jo negirti, nes atsidursiu nemalonėje.

Atėjo baisiosios birželio dienos. Atėjęs į savo raštinę korpo štabe birželio 16 dieną iš ryto, gavau pranešimą, kad iš 31 mano gydytojų nakties metu suėmė ir išvežė 10 geriausių gydytojų. Tuojaus nuėjau pas korpo komisarą Danilovą (seną čekistą ir galvažudį) ir gana griežtai pareikalavau juos gražinti, nes be jų negaliu būti atsakingas už korpo sanitarinę būklę. Kiek pasiginčijus, jis padėjo ranką ant jo rašomojo stalo visada gulinčio parabellumo ir pasakė, kad šis atsakys, o mes korpui gausime iš Rusijos daugiau kaip 10 gydytojų ir dar geresnių.

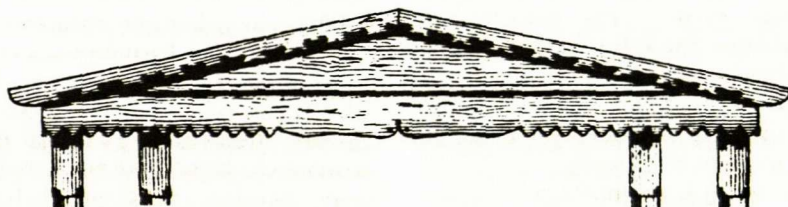
Kadangi sekančią dieną turėjo atvykti kareivių papildymas iš Maskvos mūsų likusiai aviacijai, kuri stovėjo Pivonijos palivarke, netoli Ukmergės, o kaip tik iš ten praėjusią naktį buvo išvežtas gydytojas, aš paklausiau kas gi vykdys atvykusių kareivių pirmą apžiūrėjimą ir jų skiepymą. Ilgai negalvodamas, komisaras liepė man pačiam važiuoti į Ukmergę.

Gavęs komandiruotės popierius, išvykau traukinių į Kauną, o iš ten autobusu į Ukmergę. Toje kelionėje mane visą laiką sekė koks tai puškarininkis, neišleisdamas manęs iš akių. Pivoniją pasiekiau apie 2 val. po pietų ir tuoj pradėjau atsiųstų rusų naujokų apžiūrėjimą. Dauguma jų buvo menko fizinio išsivystymo, stiprūs rūkoriai su išpuvusiais dantimis, tačiau įsitikinę komjaunuliai. Apie ketvirtadalį jų teko pasiųsti į karo ligoninę ir tirti jų plaučius ir širdis; keli iš jų kvepėjo alkoholiu.

Už kelių dienų sugrįžau į Varėnos poligoną. Birželio 22 d., ankstų rytą buvau iššauktas apžiūrėti kritusį nuo šieno vežimo kareivį. Apžiūrėjęs ir jį sutvarkęs, grįžau į savo palapinę, kai Alytaus kryptyje išgirdau bombų sprogimus. Tai buvo lyg savo rūšies dangiška muzika, nes tai buvo pirmasis Antrojo Pasaulinio karo rytas ir vokiečių aviacija bombardavo Alytų. Poligone kilo didelis sumišimas. Apie 9 val. ryto buvome sukviesti į korpo štabą, kur rusas pulkininkas, štabo viršininkas, su dideliu pykčiu pranešė, kad vokiečiai, be įspėjimo peržengė sieną ir bombarduoja mūsų miestus. Korpo vadovybė nutarė trauktis. Mus, ten buvusius 10-12 lietuvių karininkų, apsupo 18 korpo politrukų, susodino į autobusą ir stiprią priežiūrą, talkinant parsidavėliui plk. Motiekai, vežė į Rusiją. Dalis 184 div. karininkų ir kareivių jau buvo pasišalinę ir išnykę krūmuose. Taigi, divizija jau nebebuvo kariniai pajėgi.

Vežant mus autobusu skubiai per Vilnių net neleido sustoti ir tos pačios dienos vakare atvykome į Pabradės poligoną, kur iš 179 div. buvo belikę tik keli dezorganizuoti rusų daliniai. Lietuvių karių dauguma, po susišaudymo su rusais, buvo išnykę į aplinkinius miškus. Tuo metu ten žuvo gyd. Žinius-Žinevičius.

Kitą rytą vėl buvome susodinti į autobusą ir stiprią priežiūrą buvome vežami prie rusų sienos. Netoli Mielagėnų mūsų autobusas įklimpo į smėlį. Tada man ir dar vienam pulkininkui pavyko pasitraukti į krūmus. Ten prabuvę keletą dienų, lietuvių ūkininkų šelpiami, birželio 29 d. pasiekėme Švenčionis, kur radome iš miškų susirinkusių lietuvių karių suformuotą batalioną.

SĖKMINGI IR NESĖKMINGI LIETUVIŲ ŽYGLIAI UŽ DAUGUVOS

Z. RAULINAITIS

(P a b a i g a)

Toluva pasiduoda Rygos vyskupo valdžiai

Atėjo 1214 m. pavasaris. Vysk. Albertas grįžo iš Vokietijos atsigabendamas „daugybę kryžininkų“ Po keletos nesėkmingų lietuvių užpuolimų, Livoniją jis rado ramia. Ir savo vietininką, Ratzeburgo vyskupą, jis rado tvirtai valdantį kraštą. Tokia būklė Livonijoje Albertui buvo labai paranki ir jis apsisukęs tuoj pat ir vėl iškeliavo į Vokietiją, kad iš ten galėtų vykti į IV Laterano bažnytinį susirinkimą.

Jam iškeliavus, tačiau, Rygą ištiko nemalonus. Iš Pskovo išvytasis Vladimiras iš vokiečių draugo vėl virto priešu. Mat būdamas Idumaa krašto ir latvių valdytoju — teisėju, gobšiai „rinko daiktus ir pinigus, teisdamas pilietines bylas“. Ten apaštalavęs kun. Alebrandas, kuris buvo vysk. Alberto patikėtinis, tuo reikalu padarė jam aštrių priekaištų. Nuvykęs pas „karalių“ Vladimirą jis jam taip kalbėjęs:

“Priderėtų tau, karaliau, kuris nusipelnei būti žmonių teisėju, teisingus ir tikrus teismus daryti, nespaudžiant vargšų ir neatimant jų nuosavybes, kad spausdamas mūsų naujakrikštus, nuo Kristaus tikėjimo neverstum juos nutolti”. Supykęs už tokią jo kalbą, Vladimiras nuvyko su savo kariais į Alebrando būstinę ir kerštaudamas, viską iš jo išgrobė ir “po trumpo laiko su visa savo šeimyna pasitraukė į Rusiją.” Reikia čia pridurti, kad po poros metų Vladimiras sugebėjo sugrįžti į Pskovo sostą ir virto aršiu Livonijos priešu.

Livonijos valdytoju vietoje vysk. Alberto pasilikęs Pilypas Ratzeburgietis stiprino savo valdžią. Gaujos kairiajame krante, greta 1212 m. vasarą sugriautos lybių Turaidos pilies, jis pastatė naują pilį, “kurią ir Vredelandu (Friedlandu) pavadino, reiškiančiu taikų kraštą, tikėdamas per tą pilį kraštą nusiraminsiant ir kunigų ir visų jo vyrų būsiant ten prieglaudą.”

Pastačius Vredelando pilį ten prisistatė iš Toluvo atvykę Tolivaldžio sūnūs, būtent, mums jau pažįstamas Ramekis ir kiti. Jie pasidavė vysk. Alberto valdžiai, prižadėdami pakeisti iš “rusų priimtą krikščionių tikėjimą į lotynų apeigų ir nuo kiekvienų dviejų arklių saiką grūdų kas met sumo-

kėti tam, kad taip taikos taip karo metu būtų visada vyskupo ginami ir būtų su vokiečiais viena širdis ir viena siela ir visada džiaugtųsi jų apgynimu nuo estų ir lietuvių”.

Tuo būdu Tolivaldžio sūnūs pasidarė Rygos vyskupo pavaldiniais ir Toluvo dalis liko priskirta Rygos bažnyčios valdomai sričiai. Tuo, tačiau, nebuvo paliesta Pskovo teisė į Toluvo mokamą duoklę. Duoklės mokėjimas nutrūkdavo tik karo metu. Sudarant taiką ta teisė buvo vėl pripažinta Pskovui ir duoklės rusinams mokėjimą vysk. Albertas neperėmė, kaip pav. lybių prie Dauguvos atveju. Latviai ir toliau mokėdavo rusinams duoklę, senu papročiu, jų duoklės rinkėjams atvykus į latvių kraštą. Tačiau, Tolivaldžio sūnų įsipareigota mokėti duoklę buvo pusiau mažesnė už lybių mokamus mokesčius, nustatytus 1211 m.

Jersikos užpuolimas

Vokiečiai įsikūrę Kuoknesės įguloje, stebėdami savo pietryčių kaimyno, Jersikos Visvaldžio, veiklą, negalėjo nepastebėti jo draugiškų santykių su lietuviais. Juos pykino, kad Rygos vyskupo malone atgavęs Jersikos valdymą, Visvaldis “lietuviams patarimus ir pagelbą visuomet teikė. Jie (rygiečiai) dažnai ragino jį atvykti ir pasiteisinti. Tat niekindamas jis nėjo, nei atsakymo nesiuntė”. Jiems rūpėjo dar ir tas, kad Visvaldis “nėra buvęs savo tėvo vyskupo (Alberto) akivaizdoje jau daug metų, po to kai savo karalystę iš jo gavo...” Taigi, Visvaldis vokiečių akyse buvo neištikimas, įtartinas, todėl, jų nuomone, užsitarnavo būti nubaustas.

Gavę iš Rygos leidimą, Kuoknesės vokiečių riteriai, Meinhardas, Jonas ir Jordanas, gausaus būrio saviškių ir latvių lydimi, išvyko į žygį prieš Visvaldį. Kuoknesiečiai žygiavo padauguviais ir nakties metu, tyliai ir nepastebėti prisiartinio prie Jersikos pilies. Su savim jie atsivarė, pačiuptą pakeliui, Jersikos apylinkės rusiną (“kurį surišę nusivilko su savim naktį pas pilį”).

Vyliaus pagelba vokiečiai įsiveržė į Jersikos pilį, pasinaudoję belaisvio paslauga: “jis (rusinas) užlipęs pirmas ant pylimo, kaip palieptas buvo, su

sargybiniu kalbėjo, sekant kitiems po vieną. Budintis sargybinis pamanė, kad tai savi pilėnai, kurie buvo išėję, dabar grįžta. Ir taip jie užlipo po vieną ir galop pilies viduje tvirtovę apsupo. Visi suėję draugėn apsupę tvirtovę saugojo ir nieko iš rusų iš pilies išeiti neleido kol dienos šviesa prašvito. Prašvitus, jie įžengė į tvirtovę, visa kas ten tik buvo pagrobė daug paėmė į nelaisvę, kitiems bėgant leido ištrūkti.”

Taip vyliaus ir netikėtumo pagalba vokiečiai apgrobė Jersikos pilį, Visvaldžio joje neužtikę. Apsikrovę pigiai įsigytu grobiu, livoniečiai sugrįžo į Kuoknesą.

Lietuvių Pasalos Kuoknesės vokiečiams

Paskatintas rygiečių sėkmingų žygių prieš estus, Kuoknesės valdytojas Meinhardas pasiryžo pakartoti savo pasisėkusių, praėjusių metų pabaigoj atliktą, apiplėšimo žygį į Jersiką. Su savo tais pačiais padėjėjais, Jonu ir Jordanu, pasitelkęs latvių ir vedinas Kuoknesės įgulos vokiečių būriu, vasarai prasidedant, Meinhardas patraukė į Jersiką. Tačiau šį kartą Visvaldis buvo daug atsargesnis. Jo žvalgai laiku sužinojo apie ruošiamą užpuolimą. Visvaldis tuoj pasiuntė pasiuntinius pas lietuvius, prašydamas atsiųsti pagalbą. Prašomi buvo aišku artimiausios srities Deltuvos ar Našios lietuviai.

Lietuviai, nors ir skubėjo sutelkti pakankamai stiprias jėgas, tačiau kol atvyko prie Dauguvos, kad persikeltų į Jersikos pusę, Meinhardas buvo suspėjęs užpulti Jersiką, kuri greičiausiai ir nesigynė. Išplėšę pilį, vokiečiai nusivarė paimtus arklus ir galvijus.

Kai grobiu apsikrovusi Kuoknesės įgulos vilkstinė iš lėto pajudėjo Dauguvos šiauriniu krantu link namų, pietiniame krante pasirodė lietuvių raiteliai. Jų vadas šūktelėjo vokiečiams, “kad jiems valtis atplukdytų, nes nori pas juos atvykę taiką atnaujinti. Jų apgaulingiems žodžiams per daug patikėję, neišmanėliai pasiuntė jiems valtis. Lietuviai greitai keliasi, vieni kitus pervesdami ir taip vis daugiau ir daugiau jų atseka. Galop, visa likusi lietuvių kariuomenė šoka į Dauguvą ir pasileidžia plaukdama į juos. Jų daugybę matydami ir bijodami su jais susikauti, kai kurie iš riterių valtimi žemyn Dauguva pasileidžia ir sveiki grįždami pasiekia Kuoknesę. Kiti gi kartu su latviais keliu žygiuodami yra lietuvių iš užpakalio užpuolami. Matydami savųjų negausumą, latviai pasileidžia bėgti. Meinhardas gi, Jonas ir Jordanas ir kiti riteriai kovėsi, tačiau tokiai didelei lietuvių kariuomenei nebegalėjo atsisipirti ir galop krito jų nukauti”.

Taip pasibaigė Kuoknesės vokiečių iš viso netrečias Jersikos apgrobimas, tik šį kartą pasibaigęs jų nesekme. Nors Visvaldžio uošvis, kunig. Dangerutis jau buvo miręs, lietuviai tačiau tebeliko ištikimi jo buvusiam sąjungininkui ir žentui.

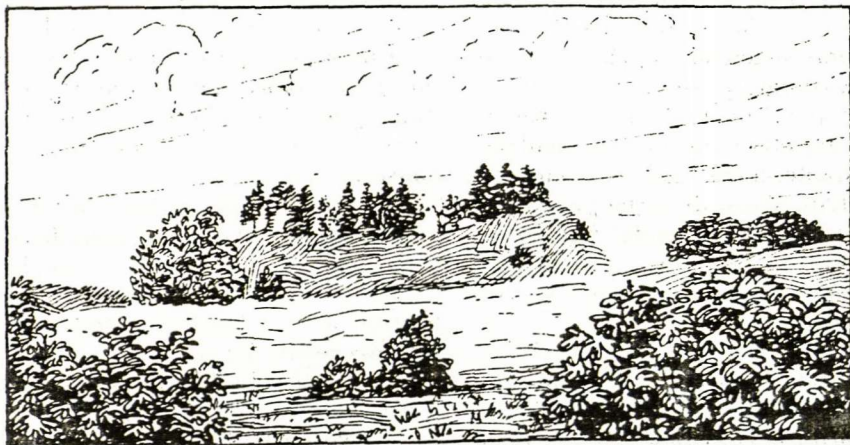
LITERATŪRA

Livonijos Henriko Kronika, prof. K. Kepalo vertimas, rankraštis.

A.N. Nasonov, Novgorodskaja pervaja letopis staršego i mladšego izvodov. 1950.

W. Urban, The Baltic Crusade, 1975

F. Benninghoven, Der Orden der Schwertbrueder, 1965.

Vienas iš skaitlingų piliakalnių Lietuvoje, liudininkas aršių kovų senovėje dėl gimtosios žemės.

BALTIJOS VALSTYBĖS KARINIŲ POŽIŪRIU

Pasaulinės politikos įtampai neatslūgstant yra verta daugiau domėtis Lietuvos, Latvijos ir Estijos galimu vaidmeniu iš karinio pažvilgio. Nedaug kas ta tema rašo spaudoje ir dar mažiau kas ją nagrinėja.

Baltų Instituto Vokietijoje išleistoje 1969 m. ACTA BALTICA VIII knygoje tilpo vertingas Edgars Andersons vokiečių kalba parašytas straipsnis "Baltų Valstybių karinė padėtis". Jame autorius pateikia naudingos medžiagos ir kai kuriuos nagrinėjimus mums rūpima tema. Susipažinsime su jo darbo duomenimis ir to vertės nenuostojančio straipsnio mintimis.

-o-

Įžangoje autorius pabrėžia, kad kalbant apie Baltijos valstybes, Lietuvą, Latviją ir Estiją, yra visuomet sakoma, kad jos yra mažos valstybės. Tuo tarpu bendras jų plotas prilygsta dviem trečdaliams šiaurinės Vokietijos ploto, ar Didžiosios Britanijos, pusei Japonijos ar Kalifornijos ir jos visos trys yra pusantro karto didesnės už Benelukso (Belgija, Olandija ir Liuksemburgas) valstybes kartu sudėjus.

Susisiekimo ir ūkiniu atžvilgiu jos randasi lygiai tarp Vakarų ir Rytų Europos ir jos pačios apsirūpina žemės ūkio produktais. Degamasis skalūnas Estijoje, vandens srovės Lietuvoje ir ypač Latvijoje duoda gerą pagrindą vystyti pramonę ir tų kraštų elektrifikaciją. Be to, po II Pas. karo Lietuvoje ir Latvijoje yra atrasti alyvos laukai. Didelį gamtinį turtą sudaro miškai, ypatingai Latvijoje. Ir žemės turtais visos trys valstybės nėra tokios vargingos, kaip yra manoma. Benaudodamos vietines medžiagas jos išsivystė savą pramonę, ir dabar jose iškilo elektrotechnika, tikslųjų instrumentų ir cheminė specialioji pramonė, pav. Latvijoje, kuri galėtų konkuruoti su tos rūšies pramone didžiosiose valstybėse.

Ūkiniu atžvilgiu reikšmingas yra ilgas pajūrys ir puikūs uostai, Ryga, Ventspilis, Liepoja, Talinas ir Klaipėda. Nors Baltijos jūra turi išėjimą į Atlantą, tačiau reikia pastebėti, kad ji yra, taip vadinama, pakraštinė jūra, kas yra surišta su tam tikrais kariniais apsunkinimais. Baltijos valstybės kartu yra ir naturalinė bazė tarptautiniam susisieki-

mui oru, geležinkeliais ir plentais. Jų žemės paviršius yra labai tikęs plataus masto susisiekimo ryšiams. Tuo tarpu, kariniu atžvilgiu, Baltijos valstybės, priešingai, yra laikytinos labai pavojingomis. Jos telpa ilgos ir siauros mažų kraštų grandinės šiaurinėje dalyje, kuri uždaro rusų teritorijai prieigas prie Atlanto, Baltijos jūros ir Viduržemio jūros. Reikia neužmiršti, kad rusų imperija, šiandien pasivadavusi socialinių sovietinių respublikų sąjunga, apima vieną šeštadalį viso žemės paviršiaus. Baltijos valstybių būklė dar ir tuo pasunkėja, kad kaip tik per jų žemes yra patogiau sia prieiti prie Baltijos jūros. O tas reiškia Baltijos valstybių savarankiškumui pavojų tol, kol rusų imperija laikosi ir tol, kol jos sienose tebus visos tos nerusiškos tautos, kurias sudaro beveik pusę jos gyventojų, ir kol jos neatgaus savo laisvės ir nepriklausomybės.

Baltijos tautų užnugaryje, vakaruose, yra atvira jūra. Kitame jos krante gyvenančios skandinavų tautos, prisimindamos jų liūdną patirtį praeityje, šiais laikais stengiasi laikytis atokiau nuo Europos žemyno problemų, o ypač nuo baltiškųjų, ir tūnoti savo Skandinavijos pusiasalyje užsidarę. Tuo tarpu, baltų ir fino-ugrų tautoms, nors jos ir prarado plačius plotus šiaurinėje ir vidurinėje Rusijoje, pavyko per daugiau kaip 4,000 metų išsilaikyti Baltijos pajūriuose.

Iš pietvakarių Baltijos valstybes liečia Vokietija, kuri ir Viduramžiais ir naujaisiais laikais sudarė rimtą grėsmę Baltijos valstybių nepriklausomybei. Tačiau šimtmetinis patyrimas pamokė vokiečius, kad vokiečių valdžion patekęs, toli į šiaurės rytus išsikišęs, baltiškasis "ragas" būna sunkiai apginamas ir yra nuolatiniam karo pavojuje. Todėl ten susidarė pažiūra, kad vokiečių interesams geriausia yra paremti baltų nepriklausomą tvirtovę ir skatinti baltiečių savistovumo teisę prieš nebaltiškų tautų pretenzijas ir spaudimą, o ypač prieš rusų (tokios pažiūros buvo išreikštos jau 1916-1918 m. Reichstago debatuose). Deja tokios pažiūros ir nuomonės pradėjo reikštis per vėlai.

Ypatingai nepalankus faktorius yra baltų tautų gyventojų neskaitlingumas. Jų plačioje erdvėje gyveno tik apie 6 milijonai, o jų tarpe yra nepaprastai didelis skaičius palikuonių atėjūnų, lenkų,

rusų, vokiečių, žydų, gudų, švedų ir kitų. Estija ir Lietuva (išskyrus Petseri, Vilnių ir Klaipėdą) tautiškai buvo gan vienalytės, kai Latvijoje buvo priešingai. Naujaisiais laikais Latvijoje kas ketvirtas gyventojas buvo nelatvis. Taip pat negatyvus faktorius buvo šimtmetis baltų tautų svetimumas viena kitai ir bendruomeniškų jausmų trūkumas. Net ir nepriklausomybės laikais buvo maža tepadaryta tai būklei pagerinti. Tik kai II Pas. karo debesy susitelkė, baltų tautos tikrai pajuto ir suprato savo bendrą likimą. Tačiau tada buvo jau per vėlu, kad savo bendras jėgas sutelkus didiems žygiams.

Tarptautinėje literatūroje paplitusi pažiūra, kad baltų valstybės pasaulinėje istorijoje sudaro tik mažą "incidentą", o jų tautos praeityje nevaicino jokio politinio, ūkinio ir karinio vaidmens, yra visiškai klaidinga. Istorijos bėgį peržiūrint yra visiškai užmirštama, kad baltų ir fino-ugrų tautos sugebėjo išsilaikyti dabartinėse savų žemėse keturis ar penkis tūkstančius metų, kad apie 2000 m. pr. Kr. g. baltų tautos buvo apgyvendinę plotus nuo Uralo kalnų iki Oderio upės ir nuo Estų iki Lenkijos vidurio ir kad mūsų eros pradžioje ir iki VI amž. baltų gentys, palyginus su kaimyninėmis tautomis, išvystė nepaprastai aukštos kultūros žydėjimą. (Žiūr. Marija Gimbutas, *The Balts*, 1963). Ištiesais šimtmečiais latvių ir estų gentys ne tik atlaikė skandinavų ir slavų kilčių spaudimą, bet vykdė ir priešpuolius į švedų, danų ir slavų kraštus. Kryžiaus karų laikais, baltų tautos parodė nepaprastą atsparumą ir narsumą, pasiekdamos karinių laimėjimų prieš techniškai daug geriau ginkluotus priešus. Estų laisvės kovos prieš švedus, danus ir vokiečius truko nuo 1191 m. iki 1227 m., o latvių šalių kovos prieš jungtines vokiečių jėgas truko gerokai ilgiau, nuo 1186 m. iki 1290 m. kurių metu buvo sunaikinti kalavijuočiai ir jų ordinas (čia pagrindinį vaidmenį suvaidino lietuvių kariuomenė. Red.).

Lietuviams, tuo tarpu, pavyko ne tik atsilaikyti prieš įsiveržėlius, bet dargi išplėsti daugiopai savo valdas, kol jos susijungė tarp Baltijos ir Juodųjų jūrų ir taip Lietuva pasidarė didžiausio ploto valstybė Viduramžių Europoje. Jungtinės lietuvių ir lenkų jėgos sulaukė totorių ir mongolų žygį į Europą ir taip apsaugojo daug rusų žemių nuo mongolų jungo, pagaliau sustabdė vokiečių "Drang nach Osten", sumušdamos vokiečių ordiną 1410 m., (ties Žalgiriu) ir sulaukė turkų Otomanų smūgį prieš Šventosios Romos imperiją.

Deja, unijos su lenkais dėka, lietuviai prarado savo politinę ir kultūrinę nepriklausomybę

nors keleta šimtmečių abi valstybės buvo valdomos bendrų karalių, kilusių iš lietuviškosios Jogailaičių dinastijos. Lenkai, iš savo pusės, yra padarę istorinę klaidą, kad neatsižvelgdami į savo neskaitylingumą, bandė pavergti užkariautų kraštų tautas, gudus, ukrainiečius ir latvius, ir net savo sąjungininkus lietuvius. Lenkai neparodė jokio intereso susirišti su tomis tautomis lygiateise konfederacija. Ta klaida ir patiems lenkams ir toms nelaimingoms tautoms, kurios buvo susirišę su lenkais, labai brangiai atsiėjo.

Vokiečiai užkariautojai, nors ir apsaugojo latvius ir estus nuo galimo ištirpimo slavų masėje, surišo juos su Vakarų kultūra, nemėgino jų suvokietinti, tačiau irgi padarė sunkią klaidą, laikydamas tas tautas nemielaširdingai vokiečių dvarininkų ir pirklių išnaudojamas. Tokiu būdu, tarp vokiečių kolonistų ir vietinių gyventojų atsirado beveik neperžengiama bedugnė, kuri silpnino Livonijos tvirtovę. Nors daugelyje mūšių latvių ir estų kariniai daliniai, jų pačių vadų vedami, kartu su Livonijos vokiečių jėgomis, narsiai kovėsi prieš rusų įsibrovėlius, tačiau Livonijos Sąjunga žlugo. Priežastis to buvo vadovaujančių grupių priešingybės. Taip pat ir sekančiais šimtmečiais vokiečių vadovaujantieji sluoksniai daugiau rūpinosi gindami savo pačių interesus ir privilegijas, tokiu būdu praleisdami progą apjungti vietinius gyventojus ir apsaugoti juos nuo svetimųjų užvaldymo.

Nežiūrint to, kad vietiniai dvarininkai buvo pavergę latvių, estų ir lietuvių daugumą, tos tautos net sunkiausiose sąlygose nenustojo savo tautinio jausmo ir karinės sąmonės. Tą rodo didysis estų sukilimas prieš danų ir vokiečių valdytojus, įvykęs 1343 m., kurio metu trumpam visa šiaurinė Estija buvo išlaisvinta; 1372 m. lietuviai buvo atsidūrę prie Maskvos Kremliaus; Livonijos karo metu veikė latvių ir estų ūkininkų kariuomenės; latvių kariniai daliniai veikė švedų kariuomenėje ir Kuršo kunigaikštijoje; latvių kariai kovėsi ne tik savo tėvyneje, bet ir Lenkijoje, Austrijoje ir Olandijoje, o jų atskiri kovotojai ir jūrininkai pasirodė net Kuršo kunigaikštijos kolonijose Afrikoje ir Amerikoje; 1560 m. estai vėl trumpam metui išlaisvino savo žemės dalį; Didžiojo Šiaurės karo laikais švedų pusėje kovojo latvių 12 pėstininkų batalionų ir artilerijos daliniai.

Kai Latvija ir Estija pateko rusų valdžion, matėme tų tautų karius tarnaujančius Rusijos kariuomenėje ir laivyne, kur XIX a. gale ir XX a. pradžioje jie pasiekdavo aukščiausius karinius laipsnius. Napoleono žygio metu ir Krymo kare prieš įsiveržėlius kovėsi laivyno ir kariuomenės latvių

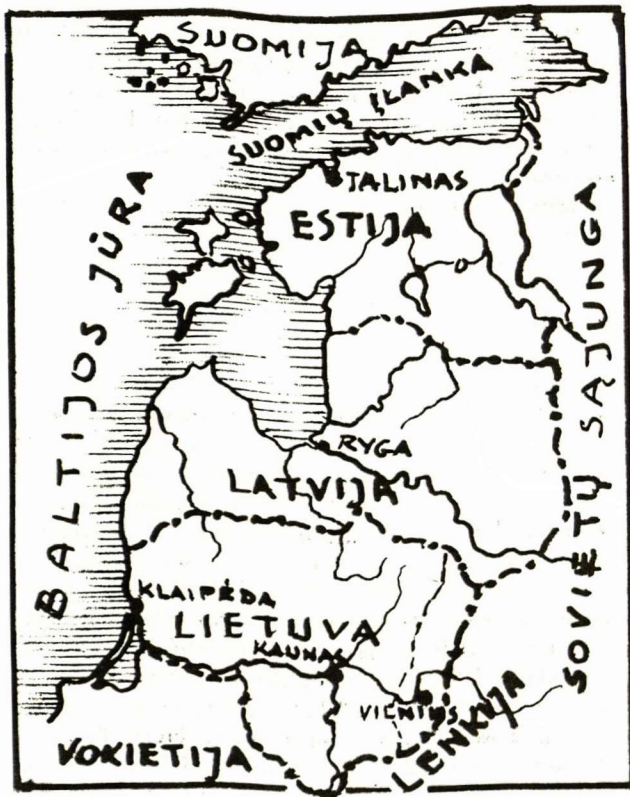
daliniai. Kai lietuviai pateko į rusų valdžią, vyko priešingi veiksmai: lietuvių savanorių daliniai 1812 m. stojo kovon prieš rusus. Prūsams patekusioje Lietuvos dalyje prūsų kariuomenėje ilgus metus tarnavo du lietuvių kavalerijos pulkai.

Rusų valdymo laikai buvo sunkiausių bandymų laikai baltų tautoms. Tą paliudija skaitlingos estų, latvių ir lietuvių riaušės prieš vietinę rusų, vokiečių ir lenkų dvarininkų administraciją ir rusų valdžią. Tos riaušės išsivystė į didžius lenkų-lietuvių sukilimus 1830-1831 ir 1863-1865 m., į estų Mahtras karą 1858 m. ir visų trijų baltų tautų kruviną revoliuciją, o ypač latvių ir estų 1905 metais, kai trumpam tie kraštai pateko savų tautų kontrolėn. Lietuvių ir kiek mažiau latvių emigrantų dalyvavo amerikiečių Piliетiniame kare. Viena iš pirmųjų aukų tame kare buvo latvis Martinš Bucinš (žinia gauta iš dr. Kosto R. Jurgėlos interview 1968 m. lapkr. 21 d.); Ispanų-Amerikos kare lietuviai emigrantai buvo sudarę savus karinius dalinius. Viskas tas rodo, kad šimtmetis pavergimas nepajėgė nuslopinti baltų tautos jų tautinio jausmo ir instinkto tiesai, teisei ir kariškumui.

Latviai ir estai turėjo progos ne tik treniruotis rusų kariuomenėje ir karo laivyne, bet galėjo įsigyti dar ir patyrimo aukščiausiuose vadovybės postuose. Tuo tarpu katalikai lietuviai negalėjo, nes nebuvo leidžiami tarnauti karininkais. Tačiau lietuviai vadai, dėka ilgo ir didingo nepriklausomybės laikotarpio, buvo susidarę aiškiausių ir toliausiai einančius politinius tikslus: atstatyti Lietuvos nepriklausomybę. Rusų pavergta lietuvių tautos dalis buvo ūkiškai ir kultūriškai smarkiau prispausta kaip likusios baltų tautos. Nors latvių ir estų politiniai tikslai ir ne taip toli siekė kaip lietuvių, tačiau ir toms tautoms pavyko sudaryti tvirtą ūkišką ir kultūrinį pagrindą didesniai savistovumui ir, pagaliau, pasiekti nepriklausomybę.

-o-

Pereidamas prie patyrimų įgytų I Pas. karo ir Nepriklausomybės karų metu, autorius pažymi, kad nuo 1795 m. visi trys kraštai, išskyrus mažą lietuvių sritį Prūsijos valdžioje, buvo rusų valdomos. Išskyrus trumpai trukusią Napoleono invaziją, baltų tautos neturėjo nei mažiausios vilties išsivaduoti iš rusų vergijos. Bet koks ryšis su Vokietija būtų reiškęs tik vietinės vokiškosios oligarchijos sustiprinimą. Kas lietė silpną Lenkiją, tai lietuviai turėjo tik apgailestauti jų bandytą bendradarbiavimą su lenkais 1830 ir 1863 m. sukilimuose. Kiek didesnės viltys baltų tautos iškilo rusų 1905 m. revoliucijos metu. Tačiau ir tada dauguma vietinių vadų svajojo tik apie autonomiją savo tau-

toms. Tik ypatingai dideli tarptautiniai pasikeitimai galėjo atnešti baltų tautoms taip trokštamą nepriklausomybę. Nelauktai palankios aplinkybės susidarė I Pas. karo metu, kai kilo bolševikų revoliucija Rusijoje, kai sugriuvo vokiečių reichas, kai Antantė paskelbė tautų apsisprendimo teisę ir kai pasirodė, kad baltų tautos buvo visiškai pasirodę ūkiniai ir politiniai nepriklausomam gyvenimui.

Kaip ir anksčiau buvusiuose didžiuose karuose, taip ir I Pas. karo metu jau pačioje pradžioje baltų erdvė pavirto kovų laukais, o ypač kentėjo Lietuva ir Latvija. Rusų kariuomenė mobilizuoti baltiečiai turėjo ne tik atlaikyti pirmuosius vokiečių kariuomenės smūgius, bet vėliau dar dalyvauti ir žygyje į Rytprūsius. Dešimtys tūkstančių estų, latvių ir lietuvių kareivių buvo įrikiuoti į rusų karines dalis, kuriose vadovaujant nesugebantiems ir paperkamiems rusų generolams jie karžygiškai kovėsi. Jau pačioje karo pradžioje jie parodė iškilų narsumą, atkaklumą ir mirties baimės nebijimą. Rusų XX korpo, kuris buvo beveik ištiesai sudarytas iš baltiečių, kovų ties Augustavu stebėtojai lygino jas su Napoleono gvardijos kovomis: Baltų karių iškovotos pasekmės, spaudoje buvo lyginamos su rusų karių. Apytik-

riai 20,000 latvių, nemažiau lietuvių ir daug estų krito Rusijos garbei, tuo nieko nelaimėdami savo tautoms. Didžiuosiuose pasitraukimo mūšiuose dviem latvių tvirtovių batalionams pavyko atkreipti į save dėmesį, tačiau 70% jų skaičiaus tose kovose žuvo.

Latvių politikams pavyko išsiderėti, kad būtų sudaryti latvių tautiniai šaulių daliniai. Pradedant 1915 m. rugpiūčio 1 diena buvo suformuota keletas batalionų, vėliau net aštuoni kautynių pulkai ir vienas rezervų pulkas, suvesti į dvi brigadas, trumpam apjungtas į vieną diviziją. Tos karinės dalys, savų karininkų vedamos, pavartojus naują taktiką, keleta kartų pralaužė vokiečių frontą ir išvadavo rusų dalinius iš beviltiškos būklės. Savo narsumu ir pasisėkimais jos labai skyrėsi nuo rusų karinių vienetų, tuo atkreipdamos dėmesį ne tik Vakarų karinių stebėtojų, bet ir tarptautinės spaudos. Deja, garbės ir dėmesio beiškodamos tos iškiliosios latvių karinės dalys leido save įmanevruoti į beviltišką padėtį, kai dalyvaudamos 1916 m. liepos mėn. ofenzyvoje ir didvyriškoje 1916 - 17 m. Kalėdų ir Naujųjų Metų ofenzyvoje turėjo sumokėti sunkią kraujo duoklę. Tas kariuose iššaukė negatyvią reakciją. Tautinės latvių karinės dalys apėmė apie 45,000 vyrų. Apie 10,000 iš jų žuvo, tarp kitko ir 1917 m. rugsėjo mėn. begindami Rygą. Iš viso I Pas. karo metu latvių ir rusų dalyse žuvo apie 35,000 latvių karių. Nors latvių kariai ir rado būdą savo aukomis atkreipti rusų ir jų sąjungininkų dėmesį, tačiau latvių tautai tos aukos sudėtos I Pas. karo metu jokios naudos neatnešė. Tik po 1917 m. revoliucijos dvi latvių sritys, Livonija ir Kuršas, gavo autonomines teises. Latgalė teisių negavo ir visa tautinė latvių teritorija nebuvo apjungta. Tačiau su nuotaikomis latvių karinėse dalyse rusų valdžia turėjo skaitytis.

Estų politiniai vadai ilgai dvejojo ar yra verta sudaryti estų tautinius karinius dalinius patikint juos rusų valdžiai. Buvo bijoma, kad visi estų daliniai gali būti sunaikinti viename mūšyje, kai estų karių rusų eilėse paskirstymas po visą ilgą rusų frontą davė daugiau vilčių išsaugoti estų tautos substanciją. Galų gale, laimėjo nuomonė, kad tautiniai kariniai daliniai yra reikalingi, kad pasiekus savus politinius tikslus. Tokiu būdu, 1917 m. balandžio 21 d. buvo suformuotas 1 estų pulkas. Tas pulkas, panašiai kaip ir latvių pulkai, gindamas savo pozicijas sunkiai nukentėjo dėl kaimyninių rusų dalių nerangumo ir pasitraukimo. Tik 1917 m. gruodžio 19 d. estams buvo oficialiai leista sudaryti estišką diviziją, nors praktiškai ji buvo jau anksčiau suformuota. Skirtingai

nuo latvių, kurių brigados buvo grynai pėstininkų junginiai, estų divizija turėjo artilerijos brigadą, raitelių pulką ir techniškus dalinius. Kadangi estų divizija buvo sudaryta vėlai, tai jos vadovybei pavyko, priešingai kaip latviams, išvengti kariniai - politiniai bereikalingo kraujo praliejimo ir, frontui subyrėjus, dalinai išvengti estų dalinių išsklaidymo po visą Rusiją. Latvių gi dalys, vienos išsiblaškę, kitos buvo perkeltos į Rusiją, kur po bolševikų revoliucijos, jos buvo priverstos kautis bolševikų pusėje, kaip ypatingos divizijos, kai jų tėvynė buvo okupuota vokiečių kariuomenės dalių. Vėliau Rusijoje irgi buvo sudaryta estų tarybinė divizija.

Kadangi lietuvių tautos atstovai užsieniuose nuo pat karo pradžios kėlė visiškos nepriklausomybės reikalavimą, tai rusų karinė vadovybė stengėsi neleisti organizuoti lietuvių tautinių dalinių. Tik 1917 m. rugpiūčio - rugsėjo mėn. buvo sudaryti pirmi lietuvių batalionai ir du eskadronai (Karo Archyvas I ir IV). Rusų kariuomenėje tarnavo daug latvių ir estų karininkų, net aukščiausių laispnių, kai tokių lietuvių karininkų buvo labai mažai. Dar karo pradžioje lietuviai katalikai nebūdavo keliami į karininkus, o lietuvių liuteronų ar ortodoksų buvo labai maža. Tik prieš karo galą buvo pradėta ruošti ir lietuviai karininkai, nežiūrint kokios religijos bebūtų. Tokiu būdu, lietuviai turėjo tam tikrą skaičių žemesnių laipsnių karininkų, tačiau aukštesniųjų beveik neturėjo. Po revoliucijos jų kareiviai, bolševikų pusėje, daugumoje išsiblaškę.

Estų divizijos daliniai 1918 m. vasario ir kovo mėn. bendradarbiaudami su vokiečiais, išlaisvino tik ką paskelbtą "Republik Eesti", tačiau jau to pat kovo mėn. bėgyje vokiečių karinė valdžia nuginklavo estų karinius dalinius ir paliko tik silpnai ginkluotą pilietinę apsaugą.

Negeriau sekėsi ir lietuviams. Ukrainoje prie Rovno, 1918 m. sausio mėn. vienas lietuvių batalionas perbėgo į vokiečių pusę. Iki rugpiūčio mėn. vokiečiai naudojo tą batalioną įgulų tarnybai ir tada pasiuntė jį į Lietuvą, kur jis buvo tuoj išformuotas. Vokiečių valdžios įstaigos neleido lietuviams organizuoti net savisaugos dalių. Kadangi latviai buvo laikomi "radikaliausi", tai visi kariuomenei tikę latviai, kurie tik buvo tarnavę rusų kariuomenėje, buvo visi surinkti į belaisvių stovyklas.

(*Bus daugiau*)

IŠVEŽTŪJŲ KARIŲ SĄRAŠAS 1940-1941 M. LAIKOTARPYJE

Pasaulio Lietuvių Archyvas Čikagoje 1981 m. išleido Leonardo Kerulio paruoštą 520 puslapių knygą "Išvežtųjų Lietuvių Sąrašą" (Stalino teroras 1940 - 1941). Sąrašė yra 19,285 pavardės.

Sąrašo autorius savo žodyje rašo: "Suprantama, kad nevisi ištremtieji į sąrašą pateko. nevisi tremtyje žuvusieji ir grįžusieji į ok. Lietuvą atžymėti. Pasitaikė ir daug klaidų" . . .

Iš to didžiulio sąrašo KARIO bendradarbių rūpesčiu buvo atrinktos išvežtųjų Lietuvos karių: kareivių, puskarininkių ir karininkų pavardės. Jos visos spausdinamos KARIO puslapiuose.

Būsime dėkingi KARIO skaitytojams už šio sąrašo patikrinimą, patikslinimą ir papildymą. Pilnojo sąrašo pradžioje yra įrašyta ši pastaba: "Jeigu žinoma tiksli išvežimo data ir ištrėmimo vieta, ji pažymima, jei to nėra, išvežimai buvo masinių trėmimų metu 1941 m. birželio 14 - 21 dienomis".

Šio sąrašo papildymui tiktų pridėti ne tik išvežtųjų masinių trėmimų metu, bet ir prieš tai, atskirai suimtų, ar dingusių be žinios, nužudytų suimant ar kalėjimuose. Visi papildymai ir patikslinimai bus skelbiami KARYJE. Pageidaujamos ir nuotraukos.

1. Abaras-Abaravičius, gim. 1896 m., plk. ltn.
2. Adomaitis Augustinas, gim. 1911 m., ltn.
3. Adomaitis Pranas, gim. 1906 m., kpt.
4. Adomavičius Vladas, 26 m., ltn.
5. Adomonis Karolis, gim. 1904 m., kpt.
6. Aleksander Juozas, 42 m., kareivis
7. Aleksandravičius Vladas, gim. 1913 m., jaun. ltn.
8. Aleksiejūnas Alfonsas, gim. 1904 m., kpt.
9. Aleksiejūnas Kazys, gim. 1911 m., ltn.
10. Aleksis-Aleksandravičius Bronius, gim. 1901 m., plk. inž.
11. Almonaitis Jonas, gim. 1917 m., kareivis
12. Alonderis Robertas, gim. 1910 m., ltn.
13. Ambroziejus Andrius, gim. 1905 m., kpt.
14. Andrilionis Motiejus, gim. 1917 m., kareivis
15. Andriūnas Vytautas, 23 m., kareivis
16. Andriušis Bronius, gim. 1909 m., ats. ltn.
17. Andriuškevičius Boleslovas, gim. 1917 m., kareivis
18. Ankudavičius Antanas, gim. 1916 m., jaun. ltn.
19. Antušas Valerijonas, gim. 1912 m., ltn.
20. Apalainis Juozas, viršila
21. Arcišauskas Stasys, viršila
22. Atkočius Jonas, kareivis.
23. Augutis Jonas, gim. 1914 m., ltn.
24. Aužbikavičius Vladas, gim. 1890 m., ats. plk. ltn.
25. Avyžius Antanas, gim. 1898 m., savanoris
26. Babravičius Steponas, kariūnas
27. Bačiulis Alfonsas, gim. 1904 m., ltn. gyd.
28. Bačkus Juozas, gim. 1901 m., mjr.
29. Bačkus Juozas, gim. 1899 m., savanoris, gen. št. plk.
30. Bagdonas Antanas, kareivis
31. Balandis Juozas, gim. 1904 m., kpt.
32. Balčiūnas Stasys, gim. 1908 m., kpt.
33. Baleišis Feliksas, gim. 1896 m., mjr.
34. Balnas Teodoras, gim. 1889 m., ats. kpt.
35. Balsaitis Jonas, gim. 1918 m., kareivis
36. Baltoševičius Alfonsas, 25 m., kareivis
37. Baltrukonis, kareivis
38. Baltrūnas Bronius, gim. 1918 m., kareivis
39. Baltrūnas Petras, gim. 1895 m., mjr.
40. Baltrūnas Vytautas, gim. 1918 m., kareivis
41. Baltrušis Jonas, kareivis
42. Banys Bronius, 35 m., kareivis
43. Banys Jackus, gim. 1891 m., plk.
44. Baršauskas Vladas, gim. 1898 m., mjr.
45. Barkauskas Pranas, gim. 1900 m., savanoris, ats. karininkas
46. Baršauskas Juozas, plk. ltn.
47. Bartkevičius Kazimieras, gim. 1920 m., kareivis
48. Bartkus Jonas, 34 m., ltn.
49. Bartušis Antanas, jaun. ltn.
50. Barzda Antanas, gim. 1911 m., psk.
51. Batvinis Bronius, 22 m., kareivis
52. Baublys Juozas, 24 m., kareivis
53. Baubliauskas Jokūbas, gim. 1895 m., plk.
54. Baublys Juozas, 24 m., kareivis
55. Beinoris Valerijonas, gim. 1917 m., ltn.
56. Bekeris Jonas, gim. 1916 m., psk.
57. Beliauskas, ats. ltn.
58. Bernotas Adomas, 23 m., kareivis
59. Beržinskas Bronius, 24 m., kareivis
60. Biekša Jonas, 21 m., kareivis
61. Biknius Kostas, gim. 1905 m., kpt.
62. Bilėnas Pranas, gim. 1898 m., plk. ltn.
63. Birgilas Pranas, 23 m., kareivis.
64. Botyrius Jonas, gim. 1900 m., kpt.
65. Brazdauskas Edvardas, gim. 1919 m., kareivis.
66. Brazinskas Vladas, 37 m., karininkas.
67. Bražys Vladas, jaun. ltn.
68. Breimelis Antanas, gim. 1900 m., gen. št. plk.
69. Brinka Jonas, 23 m., kareivis.
70. Brizgys Jonas, gim. 1900 m., savanoris, mjr.
71. Bronevičius Pranas, 50 m., plk. ltn.
72. Bronišas, ltn.
73. Brundza Stasys, gim. 1909 m., ltn.
74. Brusokas Jurgis, gim. 1899 m., mjr.

75. Bružas Stasys, gim. 1918 m., psk.
 76. Budrikas Antanas, kareivis.
 77. Budrys Balys, gim., 1911 m., ats. jaun. ltn.
 78. Bukevičius Romanas, gim. 1890 m., plk. ltn.
 79. Bukšaitis Justinas, gim. 1910 m., ltn.
 80. Bukšnys Valerijonas, gim. 1916 m., ltn.
 81. Bulovas Vladas, gim. 1909 m., ltn.
 82. Bulota Silvestras, ats. ltn.
 83. Bulvičius Vytautas, gim. 1908 m., gen. št. mjr.
 84. Bumskis Jonas, gim. 1918 m., kareivis.
 85. Bunikas Jonas, gim. 1918 m., kareivis.
 85. Burkauskas Vladas, gim. 1917 m., kareivis.
 85. Burkauskas Vladas, gim. 1917 m., kareivis.
 86. Burnickas Jonas, gim. 1916 m., ltn.
 87. Butkevičius Leonardas, gim. 1899 m., ats. kpt.
 88. Butkevičius Romanas, plk. ltn.
 89. Butkus Vincas, gim. 1913 m., ltn.
 90. Buzas Stasys, gim. 1914 m., jaun. ltn.
 91. Bužėnas Jonas, plk.
 92. Chyrek Valentas, gim. 1900 m., psk.
 93. Christauskas Česlovas, 46 m., ats. kpt.
 94. Cijunskas Zigmas, psk.
 95. Čaplikas Julius, gim. 1898 m., gen.
 96. Čaplikas Petras, gim. 1912 m., ltn.
 97. Čaplikas Viktoras, gim. 1897 m., mjr.
 98. Čeilitka Jonas, gim. 1918 m., kareivis.
 99. Čepukaitis Stepas, gim. 1918 m., kareivis.
 100. Černius Mikas, 32 m., ltn.
 101. Čepas Stasys, 27 m., kareivis.
 102. Česnulevičius Adolfas, gim. 1918 m., kareivis.
 103. Česnulis Kostas, gim. 1913 m., virš.
 104. Čiaučionas Petras, gim. 1912 m., ltn.
 105. Čiaučionas Stasys, gim. 1911 m., ltn.
 106. Čibiras Aleksandras, gim. 1919 m., kareivis.
 107. Čiliakas Gleb., 28 m., kareivis.
 108. Čiplys Adolfas, gim. 1895 m., kpt.
 109. Čiukšys Povilas, gim. 1918 m., kareivis.
 110. Čiumelis Jonas, gim. 1918 m., kareivis.
 111. Čizikas Julius, kareivis.
 112. Čyžius Vincas, gim. 1918 m., kareivis.
 113. Dabušis Balys, 27 m., virš.
 114. Dagys Kazys, gim. 1916 m., ltn.
 115. Dailidė Antanas, gim. 1900 m., plk. ltn.
 116. Dainius Stasys, ltn.
 117. Dambrauskas Kazys, 32 m., virš.
 118. Danielius Kazys, jaun. ltn.
 119. Daniliūnas Stasys, gim. 1906 m., kpt.
 120. Dapkus Antanas, gim. 1899 m., mjr.
 121. Dargenis Vaclovas, kareivis.
 122. Daugirdas Tadas, gim. 1914 m., jaun. ltn. gyd.
 123. Daukšys Petras, gim. 1898 m., gen št. plk.
 124. Davidavičius Pranas, gim. 1919 m., kareivis.
 125. Dargis, ltn.
 126. Dautartas Zigmas, 19 m. kariūnas.
 127. Dėdinas Valentinas, gim. 1905 m., ats. karin.
 128. Dėdonis Petras, gim. 1912 m., ltn.
 129. Degutis Vincas, gim. 1906 m., ltn.
 130. Demskis Jonas, 24 m., karin.
 131. Denisevičius Zigmas, 1919 m., kareivis.
 132. Deveikis Antanas, 25 m., ltn.
 133. Digrys Domas, gim. 1907 m., kpt.
 134. Dikšaitis Antanas, gim. 1919 m., kareivis.
 125. Dirda Antanas, gim. 1910 m., ltn.
 126. Domarkas Jonas, 33 m., virš.
 127. Dovydaitis Benas, psk.
 128. Dovydaitis Pijus, gim. 1898 m., plk. ltn.
 129. Drabatas Adomas, 40 m., mjr.
 130. Draugelis Andrius, gim. 1904 m., kpt.
 131. Draugelis, Simas, kpt.
 132. Dropaitis Juozas, gim. 1918 m., kareivis.
 133. Dručiūnas Jonas, 40 m., virš.
 134. Dūda Vladas, 30 m., ltn.
 135. Dulkė Vladas, gim. 1911 m., ltn.
 136. Dulksnys Koatas, gim. 1901 m., gen. št. plk.
 137. Dumbrava Vytautas, gim. 1905 m., ltn.
 138. Dundulis Jonas, gim. 1908 m., ltn. inž.
 139. Dundulis Povilas, gim. 1894 m., savanoris, plk.
 140. Dutkoviakas Stasys, gim. 1907 m., psk.
 141. Dvareckas Juozas, gim. 1919 m., kareivis.
 142. Eidukaitis Stasys, 42 m., mjr.
 143. Endziulaitis Vaclovas, 42 m., ats. ltn.
 144. Frankas Jonas, ltn.
 145. Frankas Kostas, gim. 1919 m., ltn.
 146. Gaidamavičius Juozas, gim. 1912 m., ltn.
 147. Gaidelis Mykolas, gim. 1896 m., savanoris, ats. kpt.
 148. Gaidimauskas Stasys, gim. 1915 m., ltn.
 149. Gaidys Albertas, gim. 1899 m., savanoris, plk. ltn.
 150. Gaidys Jonas, 24 m., kareivis.
 151. Garkauskas Antanas, gim. 1909 m., ltn.
 152. Garolis Stasys, gim. 1907 m., kpt.
 153. Gasiūnas, Jonas, 22 m., kareivis.
 154. Gaudešis Jonas, gim. 1893 m., plk.
 155. Gavelis Leonas, gim. 1904 m. mjr.
 156. Gavėnas Vincas, gim. 1906 m., ltn.
 157. Gedgaudas Mykolas, 57 m., ats. plk.
 158. Gedmantas Antanas, gim. 1906 m., kpt.
 159. Gedvila Mykolas, gim. 1909 m., ltn.
 160. Gelažius Antanas, ltn.
 161. Geležinis Antanas, gim., 1913 m., ltn.
 162. Geležinis Tadas, gim. 1895 m., kpt.
 163. Gelumbauskas Feliksas, gim. 1909 m., ltn.
 164. Germanavičius Martynas, gim. 1910 m., ltn.
 165. Gertus Bronius, gim. 1896 m., gen. št. plk.
 166. Gerulaitis Zenonas, gim. 1894 m., savanoris, brig. gen.
 167. Geštautas Bronius, 30 m., karininkas.
 168. Giedraitis Balys, gim. 1890 m., savanoris, ats. plk.
 169. Giedrikas Aloizas, gim. 1907 m., ltn.
 170. Gincas Jonas, gim. 1919 m., kareivis.
 171. Gineitis Juozas, gim. 1898 m., ats. karininkas.
 172. Girčys Motiejus, gim. 1899 m., savanoris.
 173. Giriūnas Vincas, 42 m., ats. plk.
 174. Gisas Maksas, gim. 1919 m., kareivis.
 175. Gostkevič Jurgis, 45 m. kareivis.
 176. Garbažis Antanas, gim. 1907 m., kpt.
 177. Grabys Dominikas, gim. 1897 m., plk. inž.
 178. Grajauskas Jonas, ltn.

(Sąrašas bus tęsiamas)

Redaguoja —
S. Kaunellenė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMTIES TRIMITAS

D. MICKUTĖ-MITKIENĖ

KOVOTOJO MIRTIS

(Ded. L.A. "Daumanto" š.k. suruoštam PARTIZANŲ minėjimui)

Per visą naktį šėlo mūšis
Paplentėj, Prienų pašėlėj,
Dabar tik tykiai ošė pušys,
O dar tykiau kalbėjo jis:

Miela, matai tu tą šaltinį,
Kuris ten varčiasi skaidrus? —
Pasėmus vandenio jo gryno
Užpilk ant degančios žaizdos . . .

Jaučiu mirties dvelkimą šaltą . . .
Kietos kovos nebaigsiu aš,
Bet laisvės vėliavą iškelta
Kiti kovotojai parneši!

Prispauski kryžių man prie lūpų,
Kai grįši, mamai pasakyk,
Kad ji, karštoj maldoj kai klūpos —
Už tėviškėlę melstų tik . . .

.....

Kraujo lašai krito lyg rozės
Ant samanų šilo sausų,
Merkės blakstienos užsivožę
Pusėje žodžio: su

ANATOLIJUS KAIRYS

BROLIS IR SESUO

Tai mano brolis ir sesuo ateina —
Kas vakarą, kas rytą
Jie pabučiuoja vienas kitą.

Po to jie dailina kažką ar dažo.
Ar derina spalvas prie savo pilko rūbo
Arba, rankas sudėję maldai, klūpo.

Ligi naktis atėjusi uždengia
Medžius ir suolus, kur sėdėta,
Kur žvaigždės krintančios stebėta . . .

MARIJA SIMS

TREMTINĖS DIENA

Mano diena — niurieji debesėliai,
Mano diena — kalėjimo aidai.
Mano širdij vis rūkas pasikėlęs . . .
Mano mintyse kruvini veidai . . .

Aš palydėjau minią prie altorių,
Ir aš pati toj minioje buvau.
Ir kryžiai linko, topoliai vaitojo,
Ir aš su jaisiais lingavau . . .

O dabar aš išvaryta iš tėvynės,
Man kelio atgalios nėra ir gal nebus,
Ir niekas nepataisė man nakvynės . . .
Kada pasaulų, kada tiesa atbus?

KAROLIS MILKOVAITIS

PER PŪGĄ

Nematau per apšalusį langą,
Nežiūriu nė skliauto dausų, —
Mat, diena pina pūgos žabangą,
O krūtinėj labai nesmagu.

Sausis, grįčios lange įsikūręs,
Iš šiaurės sau talkos parsives
Ir iš nuobodžio visi paniūrę,
Lipdys mėlynas ledo kregždės.

Jau pro langą sulindo šešėliai,
Grįčioj vaiduoklių privis.
Cit, girdėt vartelius kas pravėrė, —
Pačiam sau kalbu išpažintis.

**LIETUVOS MIESTŲ HERBAI
PRAŠOSI Į JŪSŲ NAMUS**
Jurgis Gliauda

Lietuvos miestų herbai prašosi į jūsų namus — taip skelbia kvieslys. Tai Lietuvos miestų herbai, kuriuos stilingai nupiešė dailininkas Telesforas Valius. Herbų, iš viso, keturiolika. Jie, mažoje formoje, puošia Algirdo Gustaičio sudarytą Lietuvos sienų žemėlapi, kurį 1982 metais išleido Čikagoje Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje ir Lietuvos Istorijos draugija.

Lietuvos miestų herbai, skelbia kvieslys, atspausti atskiruose lapuose tokio didumo, kaip dailininko buvo sukurti, naudojantis senais originalais. Parankus didumas aprėminimui, patalpų puošimui . . .

Senovės pilių, miestų, dinastijų herbai, kaip žinoma, yra grafiška savo istorinės, etnografinės arba filosofi-

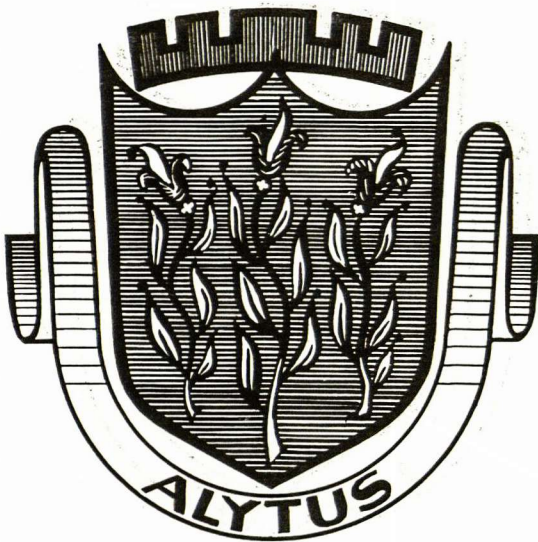
nės prigimties deklaracija. Herbai daug sako, bet jų šifrus reikia mokėti skaityti. Amžių bėgyje pasimeta mokėjimas herbo deklaraciją suprasti. Herbų istorijai nagrinėti yra heraldikos mokslas.

Herbai, savo laiku, buvo labai branginama vertybė. Lenkų ponai leido lietuvių didikams naudotis herbai, kuriais lenkai naudojo dar priešunijiniais laikais. Vėliau lietuviai suvokė savo moralinio pavergimo būklę, atmetė iš lenkų gautus herbus. Kai kur buvo sukurti nauji, savi, herbai.

Viduramžiais herbas reiškė daug: asmens, giminės, vietovės orumą, visuomeninį svorį, nuopelningą kautynių istoriją. Magdeburgo miesto pavyzdys ragino miestus apsirūpinti savo herbai, kad galėtų didikams priešpastatyti savo vietos nepriklausomumą ir savos savivaldos būdą.

Lietuvos miestai didžiavosi savo herbai. Daug senų

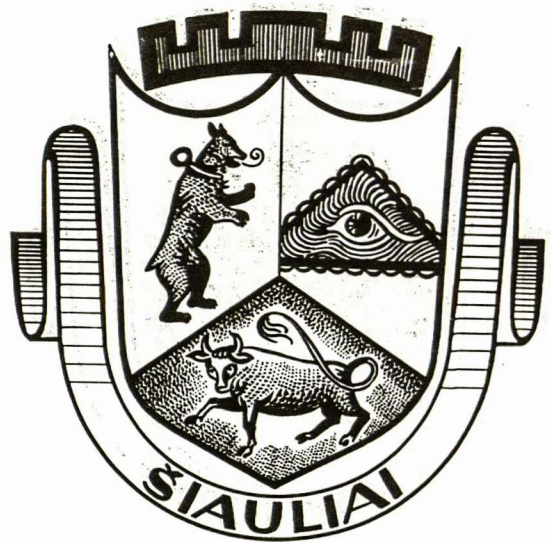

Lietuvos miestų puošė savo įstaigas, dokumentus, vėliavas savo herbais, kurie buvo daugiau ar mažiau Vakarų miestų herbų tradicijos sekimas.

Kaip susidarė Lietuvos miestų herbų piešinys mūsų heraldikos mokslas dar neatsakė, nors studijų nestokoją. Kodėl herbo piešinys yra tokie ar kitoki simboliai, alegoriniai paveikslai, žmonių, floros ar faunos figūros, mes galime tik spėlioti ir pasikliauti savo vaizduote, kuri — vienur veda mus į romantiką, kitur į alegoriką ar į akligatvį. Herbai, tačiau, egzistuoja ir stebina mus savo mįslingumu ir grožiu.

Herbai, kaip senovės karalių, vyskupų ir karžygių antspaudai ragina mus juos nagrinėti, šifruoti, skaityti. Tai istorijos dalis, kuri atskleidžia istorijos visumą.

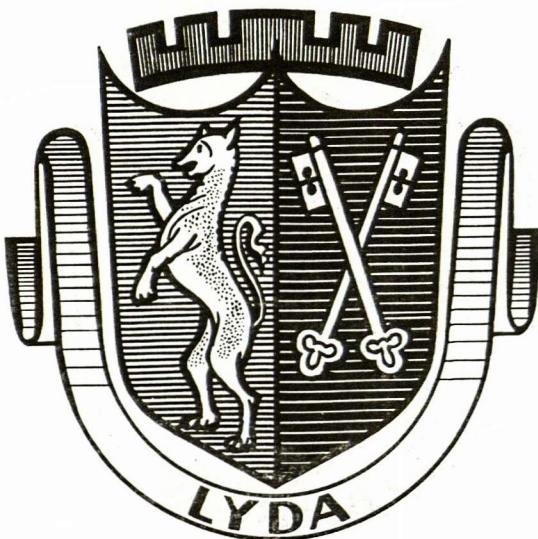
Šiame rinkinyje yra keturiolika herbų: Vilniaus, Tvankstės, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Vėluvos, Alytaus, Lydos, Gardino, Balstogės, Lėčiaus, Elbingo, Prūsų

ir Įsručio.

Kaip matyti, šalia senų, savo formomis gerai pažįstamų Lietuvos miestų herbų, yra nepažįstamų vietovių herbai. Tai tų teritorijų vėliavos ir herbai, kurias Algirdas Gustaitis laiko neatskiriama Lietuvos teritorijos dalimi. Kodėl dailininkas Telesforas Valius nupiešė tuos herbus tokiais, kokie jie šiame rinkinyje, be abejo, žemėlapio autorius paaiškins jo ruošiamoje žemėlapio komentarų knygoje "Tikroji Lietuva".

Kaip grafinio meno objektas dailininko Telesforo Valiaus nupiešti Lietuvos miestų herbai turi savo atskirą, meninę vertę. Herbai savaip disciplinuoti, suvesti į sistemą, identiškais rėmais unifikuoti. Atrodo, kad dailininkas sugriežtino tradicinį piešinį, pasuko iš baroko nuotaikų į vertikalinę gotiką, savistoviai pažiūrėjo į tradicijos kodeksą. Dailininkas keitė ir tradicines herbo detales. Pav. Klaipėdos herbe dailininkas

radikaliai pakeitė centrinio bokšto formą, įrengė duris pirmame bokšto aukšte, tvirtovės sieną nuleido iki tvorelės aukščio. Tatoi Klaipėdos pilį padarė lengvai prieinamą priešui. Gal būt tai buvo įdomi prielaida: kryžiuočiai norėjo vaizduoti Klaipėdą, kaip priešui neįveikiamą tvirtovę, o dabar Klaipėda yra mūsų, jos bokšto durys svetingai pravertos.

Kauno herbas skirtingas nuo 1934 metų dailininko J. Burbos projekto. Buliaus uodega raitosi ore, kaip lasso, ragai lyg švytinti delčia po kryžiumi ir bulius yra juodas. Tradicinis Kauno bulius žėri šviesus raudoname fone. Šiaulių miesto herbe dailininkas Telesforas Valius suteikė ant užpakalinių kojų stovinčiai meškai ilga, liepsningą liežuvį. Ir jaučio uodega, kaip ir Kauno buliaus uodega, čaižo orą.

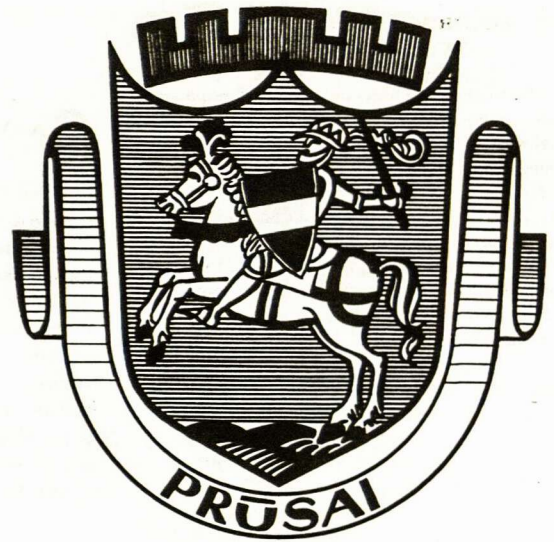
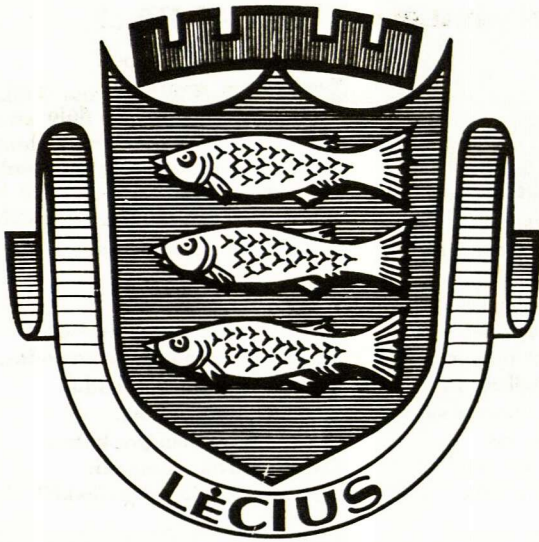
T. Valiaus piešinys daug papildymų ir suprastinimų, priešpriešų ir pakaitalų, išstumiančių tradicines lini-

jas, detales. Interpretuoti tradicinį istorinį piešinį, kaip ir istorinio įvykio interpretacija, yra kiekvieno kuriančiojo asmens privilegija. Istorija ir tradicija dėl interpretacijų gausos, įvairybės ir apipavidalinimo turtėja. Negyvi ir scholastiški atrodytų istoriniai romanai be romanisto drąsos savaip įvertinti istorinį epizodą.

Savo laiku, beieškant pagrindinio Lietuvos herbo — Vyties-formų, ilgai veikė įvairios komisijos, o vis dėlto Vytį turime neunifikuotą. Nagrinėta ir kitus herbus. Istorinį šifrą šifruoti tai istorinį dirvoną purenti — juo gilyn, juo daugiau pažinimo.

Ateityje, be abejo, nustatant legalinę Lietuvos miestų herbų formalistiką, dailininko Telesforo Valiaus herbų piešiniai pareikš savo teises, parodys savo interpretaciją ir talkins svarstybose. Tenka apgailestauti, kad tik tai keturioliką herbų, nelaiku miręs dailininkas, tesuskubo nupiešti . . .

Vienan rinkinį sudėjęs keturioliką herbų, rinkinys yra įdomus istorinis port-folio, tobulo braižo, naudingas pasigrožėti ir visa tai perteikti jaunimui. Tai port-folio, įteigiantis stiprų pasitikėjimą savo tautos istorijos ir kultūros brandumu.

Rinkinys parduodamas nedalomas. Kaina 3 doleriai. Užsakyti galima adresu: S. Bernatavičius, 1513 So. 48 Court, Cicero, Ill. 60650.

Lietuvos miestų herbai — dail. Telesforas Valius — iš Algirdo Gustaičio Lietuvos žemėlapiu, išleisto Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje ir Lietuvių Istorijos Draugijos, Čikagoje, 1982 m.

Clevelando "Žalgirio" Šaulių kuopos naujoji valdyba:

sėdi iš k.: I. Muliolis, Marta Tijunėlienė, Elena Šarkauskienė ir A. Glodenis, sporto vadovas.

Stovi iš k.: K. Žiedonis — pirm., A. Karsokas — išd., S. Butrimas — vice-pirm., H. Belzinskas — pareng. vad., P. Banionis — sekr. Trūksta J. Juodišiaus. Nuotr. J. Velykio.

ŽALGIRO ŠAULIŲ KUOPA CLEVELANDE

Clevelando "Žalgirio" Šaulių kuopa, nors ir vėlokai, išsirinko naują valdybą. Vėlokai todėl, nes nuo metų pradžio senoji valdyba kažko lūkuriavo.

Naujoji valdyba buvo išrinkta kovo mėn. 26 d. Vos pradėjusi darbą, jau suspėjo paremti stambesnę auką prof. A. Pranckevičiaus šeima, atvykusią iš Lietuvos. "Žalgirio" kuopa stengiasi intensyviai reikštis lietuviškoje veikloje; atlikdama įvairius parengimus, minėjimus, gegužines ir kitus kultūrinius ir tautinius darbus. Šiuo laiku mūsų kuopa padidėjo. Įsirašė apie tuzinas naujų jaunų šaulių kandidatų, kurie yra geri šaudytojai į stovinčius taikinius, medžiotojai ir žuvautojai. Kuopa sustiprėjo jauna jėga. Kuopos broliai šauliai rungtyniauja, varžosi tarp savęs šaudydami iš medžioklinių šautuvų į stovinčius taikinius ir į lekiančias lėkštes. Kitais metais numatoma kviesti kitas sąjungos kuopas varžybiniam šaudymui. Šių metų liepos mėn. pabaigoje ar rugpiučio pradžioje numatoma išvyka į Kanadą žuvauti. Mūsų sesės šaulės neatsilieka nuo brolių. Jos nėra tokios aktyvios šaudytojos, tačiau jos jungiasi į žuvininkų grupų, paruošia užkandžius, kavutę; kad atsilankiusioji visuomenė, broliai ir sesės šauliai šaudymo dieną būtų sotūs. Parengimų vadovas stengiasi patiekti gaivinančių gėrimų ištroškusiems. Taip šaudymo diena praleidžiama gamtoje po pamaldų, vieną sekmadienį į mėnesį, pradėdant gegužės mėn. iki rugsėjo mėn. Rugsėjo mėn. šaudymo užbaigtuvės — balius, laimėjimų trofėjų įteikimas geriausiems šaudytojams. Visuomenė savo atsilankymu mus peremia, mes stengiamės Clevelando visuomenės ir kitų atsilankiusių pasiūlytus pageidavimus galima patenkinti. Bendradarbiaujame, pasikalbame, pasidaliname mintimis, tautiniais, kultūriniais ir kitais lietuvišką veiklą liečiančiais reikalais, bei įvykiais. Neužmirštamos ir lietuviškos dainos, kur gamtoje skamba, kaip skambėdavo Lietuvoje, rugpiūtės, vakaruškų ar pobūvių metu. Apie 7 val. vak. visi tautiniai nusiteikę, nustatę gaires ateities darbams, grįžtame namo.

S. Butrimas

Jūrų šaulių gretos po pamaldų, Romo Kalantos 11 m. mirties sukaktį minint Čikagoje. Nuotr. P. Malėtos

ARĖJAS VITKAUSKAS

KAS JIE...?

SENOVĖ

Išplovė lietus molio sienas,
beliko krūvos akmenų,
tik bokšto pamatas dar vienas
atėjo iš senų laikų . . .

Aplinkui ošė žalios girios —
dabar našlaičiai ažuolai
prisimena žvalius didvyrius . . .
senovę nušlavė laikai . . .

Kai jau raudona smunka saulė
ir žemė dengiasi rasa,
sausa išvirtusi makaulė
iš smėlio šypsosi keista . . .

Penki žirgai laidaruose.
Penki vyrai, apsijuosę
Penkius kardus, balnus dėjo
(Jie penkiom sagom spindėjo).
Penkias mylias vyrai jojo—
Vadas "penkiatį" pamojo:
Penki ašmenys sužibo—
Buvo kova, penki dribo . . .

Duomenys tokie čia yra:
Žmonės rado, kasant žvyrą,
Penkius kardspausčius vienodus,
Ir — kai vakaras nuobodus
Atsilanko gilią žiemą,
Tai praeinančiam pro kiemą
Girdisi balsai ne menki:
"Nagi, kas tie buvo penki?!..."

LŠST moterų vadovė B. Jasaitienė taria žodį prie Romo Kalantos paminklo 8. m. gegužės 15 d. Šv. Kazimiero kapinėse Čikagoje. Greta stovi iškilmes pravedęs LŠST pirm. K. Milkovaitis. Nuotr. P. Malėtos

TAU, SESUTE, PUKIOS GĖLĖS...

*Ir buvo kova arši ir nelygi,
Nusviro galvų daug jaunų! ...
Laukuos tuos dabar aguonėlės vien žydi
Sargyboj didvyrių kapų.*

(P. Lembertas)

Los Angeles "J. Daumanto" šaulių kuopa, gegužės 29 d., suruošė Partizanų-Miško Brolių minėjimą Šv. Kazimiero lietuvių parapijos salėje.

Minėjimą pradėjo kuopos pirm. J. Pažėra, gražiai įvertindamas partizanų kovas prieš bolševikinį slobiną, pabrėždamas, kad partizanai stoji nelygion kovon su žymiai galingesniu priešu. Jų noras būti laisviems ir nepriklausomiems buvo galingesnis už mirtį. Jų didvyriškos kovos turėtų būti surašytos į didžiulius tomus, kad sekančios kartos žinotų, kaip lietuvis gynė savo laisvę.

Tolimesnei programos daliai vesti pakvietė V. Šimoliūną, kuris pristatė minėjimo dalyviams M. Naujokaitį, kaip pirmos rezistencijos dalyvį — pagrindinį kalbėtoją.

Prelegentas savo kalboje nušvietė spontanišką tautos sukilimą pirmos okupacijos metu bei pabėrė eilę partizaninės kovos momentų, kada petys petin kovoję vyrai ir moterys lig kritimo už Tėvynės laisvę. Paminėjo partizanų ryšius su Vakaraais bei anglų žvalgybą, kuri buvo nesėkminga. Po keletos partizanų žuvimo ar sugavimo paaiškėjo, kad žvalgybos vadovybėje buvęs sovietų agentas. Negalima pamiršti ir tai, kad partizanų tarpe buvo iššifruotas tautos išgama slapyvardžiu Erelis, kuris išdavęs daug partizanų.

Antruoju kalbėtoju buvo Vilius Bražė-

nas, kuris taikliai palygines praeties partizanų kovas su dabartine, kai kurių įtakingų amerikiečių vedama pražūtinga Lietuvai politika; kaip OSI įstaigos veikla, kuri bazuojasi Maskva-Tel-Avivas-Vašingtonas trikampiu ir inkriminuoja gerus lietuvius, norėdami sukompromituoti vedamą laisvės kovą, kaip rakštį Maskvos užmačioms. Kalbėtojas iškelė vakarietišką bailumą, vengiantį Maskvai pataikaujančių politikų ir "taikos Apaštalu" pažabojimo, kurie remia komunistų apetitą ir dengia suktomis frazėmis Maskvos ginklavimasi mūsų pačių paskutiniaisiais technikos ginklais.

Meninė programa buvo pritaikyta minėjimo nuotaitikai. Buv. oper. solistė A. Trečiokienė, akomp. muz. O. Metrikienei bei

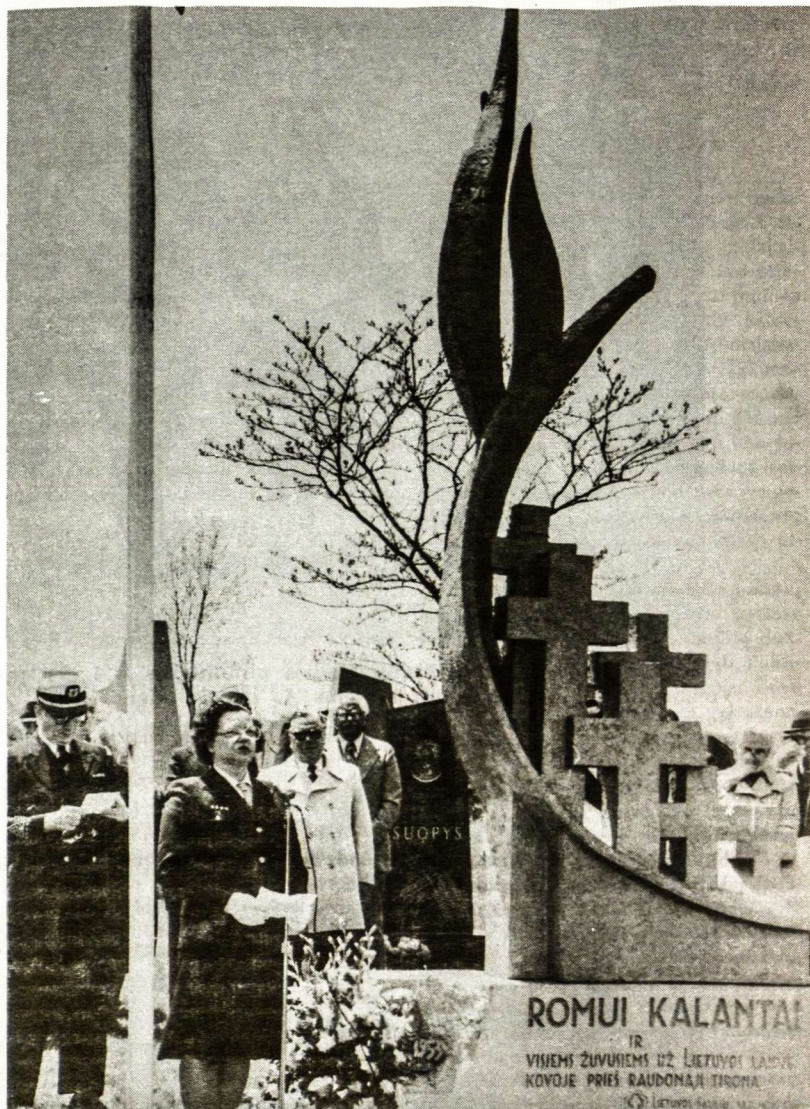
smuiku pritariant R. Mickui, labai gražiai atliko P. Šopagos "Mylėk, lietuvi" ir muz. O. Metrikienės solistei dedikuotą dainą "Tremtinio likimas", žodžiai Los Angeliētės Alės Rūtos.

Dainos skambėjo tikrai puikiai ir įspūdingai. Klausytojai už tai nepagailėjo plojimų.

Minėjimas baigtas Lietuvos himnu. Po minėjimo sesės šaulės visiems paruošė vaišes, kuriose dar ilgai buvo dalinamasi praeties prisiminimais bei ieskojimais metodų laisvės kovos sustiprinimui.

Minėjimui skirtą poetės D. Mickutės' Mitkienės eilėraštį dėl laiko stokos nebuvo galima įvesti į programą. Jis dedamas "Tremties Trimite".

Ep.

↑
 “Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos pirmininkas ir LŠST Jūrų Šaulių šakos vadovas E. Vengianskas, asistuojant jūrų šaulėms A. Janušauskienei ir U. Zinkienei, neša vainiką prie Romo Kalantos paminklo š.m. gegužės m. 15 d. Šv. Kazimiero kapinėse. Greta LŠST vicepirm. V. Išganaitis.

Šaulių gretos Šv. Katimiero kapinėse š.m. gegužės m. 15 d. minint Romo Kalantos mirties 11 metų sukaktį Čikagoje. Nuotr. P. Malėtos

"STASIO BUTKAUS" ŠAULIŲ KUOPOS VALDYBOS POSĖDIS

"St. Butkaus" šaulių kuopos valdybos posėdis įvyko Šv. Antano parapijos klaušėje gegužės 18 d. Pravedė kuopos pirmininkas Vincas Tamošiūnas, sekretoriaus Lidija Mingėlienė. Dalyvavo: kuopos kapelionas kun. Alfonsas Babonas, kultūros vadovė Stefanija Kaunelienė, vicepirmininkas Edvardas Milkauškas, išdinininkas Matas Baukys, Vasario 16 gimnazijos būrelio vadovas Kazys Sragauskas, spaudos atstovas Antanas Grinius ir kuopos vėliavnešys Alfonsas Lukas. Pirmininkas Vincas Tamošiūnas perskaitė darbo tvarkę, kuri be pataisų buvo priimta. Atsistojimu ir tylos minute pagerbti mirę kuopos šauliai: Juozas Augaitis, Jonas Atkočaitis ir Antanas Petrauskas. Pagerbus mirusiųosius sekė kuopos valdybos narių pranešimai. Pirmininkas Vincas Tamošiūnas savo pranešime apibūdino kuopos, arba jos šaulių atliktus darbus:

1. Klaipėdos krašto atvadavimo minėjimą suruošė sudėtinis komitetas. Gyvųjų tarpe turime kuopoje 3 vaduotojus: Bronių Tatarūną, Petrą Bliūdžių ir Vincą Tamošiūną. Minėjimas prasidėjo pamaldomis Šv. Antano parapijos bažnyčioje. Gilus pamokslas mūsų kapeliono kun. Alfonso Babono. Paskaitininkas Stasys Šimlioniūnas. Meninė programa muz. Stasio Šližio: choristės ir kvartetas.

2. Vasario 16-os šventės minėjimas, vasario mėn. 13 d. pradėta Šv. Antano parapijos bažnyčioje. Choristės, tautiniais rūbais pasipuokusios, atnešė gyvų gėlių puokštę prie altoriaus. Gražiai giedoję choras. Išsamus šventei pamokslas kun. A. Babono. Dalyvavo organizacijų vėliavos. Kultūros centre Organizacijų centro minėjimas. Dalyvavo org. vėliavos ir "St. Butkaus" kuopos vėliava, nešama Alfonso Luko.

3. Kuopos paskirtus "Žiburio" lituanistinei mokyklai \$300 įteikė išd. Matas Baukys. Nuotrauka tilpo "Drauge".

4. Įspūdingas Aušros minėjimas sudarytas iš organizacijų įvyko Šv. Antano bažnyčioje pamaldomis. Jautrus kun. A. Babono pamokslas. Iškilimė vadovavo Albertas Misiūnas. Paskaitininkas dr. Algirdas Budreckis, "Aušros" laikų parodėlė Algirdo Vaitiekaičio. Meno parodos Viktoro Veselkos ir Juozo Jasiūno. Pukios dekoracijos Mykolo Abario. Muzika St. Šližio choras ir kvartetas.

5. Tautybių Institutas 1983 m. balandžio mėn. 24 d., Northlando prekybos centre suorganizavo 18-os tautybių Tautinių šokių festivalį. Lietuvius atstovavo Tautinių šokių grupė "Audinys", vadovaujamas Rusnės Baltrušaitytės-Kasputiė-

nės. Džiugu, mūsų šokėjai savo graškiais šokiais ir dailiais rūbais nurungė kitas tautybes. Lietuvių vardas nuskambėjo. Čia skirtinas didelis nuopelnas Stefanijai Kaunelienei.

6. Motinos dienos minėjimas gegužės 8 d. Kultūros Centre buvo jautrus ir jaudinantis. Iš Čikagos atsilankė Lietuvos vice-konsulė Marija Kriaučiūnienė. Įspūdingai praturtino mūsų solistės Danutės Petronienės giesmės Motinai bažnyčioje ir dainos salėje.

7. Mūsų veiklos priešakyje:

a) Jau esame kalbėję, kad reikia išleisti anglų kalba Sibiro kankinės Mėlienės kančių šurpius, žmogui sunkiai įsivaizduojamus išgyvenimus sovietų katorgoje. "Vytauto Didžiojo" R-nės pirmininkas Vladas Išganaitis žadėjo rūpintis veikalo vertimu. Iki šiol negautas atsakymas.

b) "Stasio Butkaus" šaulių kuopa jau 1983 metais įsirikiuoja į 25-ųjų metų veiklos amžių. Šiandieną turime aptarti, kaip minėsime ir kada?

c) Vokietijoje lietuvių pastatyti kryžiai supuvo. Yra Vokietijoje gyvenančių lietuvių, kurie susiorganizavo ir tokį pat kryžių, toje pačioje vietoje nori atstatyti. Vokiečiai sutinka, bet paramos nežada. Ar nevertėtų mums prisidėti kuopos auka?

Po pirmininko pranešimo sekė kitų valdybos narių pranešimai. Juos padarė:

Kultūros vadovė Stefanija Kaunelienė, kapelionas kun. A. Babonas, vicepirmininkas Edvardas Milkauškas, sekretorė Lidija Mingėlienė, išdinininkas Matas Baukys, Vasario 16 gimnazijos būrelio vadovas Kazys Sragauskas.

Valdyba nutarė: Gegužės 30 d. aplankyti mirusiųjų šaulių kapus ir prie kiekvieno įsmeigti lietuvišką vėliavėlę. Mišios bus aukojamos 8:30 Šv. Antano parapijos bažnyčioje, ir po jų, 10:00 val., Švento Kapo kapinėse lankomi šaulių ir ramovėnų kapai.

"St. Butkaus" šaulių kuopos 25-rių metų sukakties paminėjimui ruošti sudarytas komitetas iš Vinco Tamošiūno, Edvardo Milkausko ir Lidijos Mingėlienės. Meninė programa rūpintis pavesta Kultūros vadovei Stefai Kaunelienei.

Kuopos pirmininkas Vincas Tamošiūnas įgaliojtas tartis su "Vytauto Didžiojo" Rinktinės pirmininku Vladu Išganaičių ir sužinoti Mielienės parašytos knygos anglų kalba išleidimo sąlygas.

Augsburge, Vokietijoje, lietuvių kryžiumi atremontuoti paskirta 100 dol. auka Kuopos reikalams įsigyti garsiakalbį.

Tuo ir buvo baigtas kuopos valdybos posėdis. Po posėdžio valdybos nariai aplankė vyresniųjų piliečių (senior citizen) susibūrimą ir užsisakė pagal savo skonį

pietus, kuriuos pagamino "Jūros Švyturiu" kuopos šaulės Angelė Bukšniėnė ir Sofija Sirutienė.

A. Grinius

"VYTAUTO DIDŽIOJO" ŠAULIŲ RINKTINĖJE

Nepriklausomoj Lietuvoj Joninės būdavo atšvenčiamos gegužinių formoje. Dažniausia jos būdavo rengiamos piliakalniuose ar šiaip gražesniame gamtos prieglobstyje. Ypatingai iškilmingai Joninės būdavo atšvenčiamos Rambyno kalne, kuris randasi netoli Tilžės, dešiniajame Namuno krante. Čia atvykdavo ekskursijos iš Lietuvos ir Mažosios Lietuvos. Atvykdavo ir Mažosios Lietuvos žymieji veikėjai, kaip Vydūnas, Jankus ir kiti. Joninių tradicijas Lietuviai atsivežė ir į Išėviją. Nors Joninės atšvesti ne visur yra geros gamtinės sąlygos, bet kur yra lietuvių kolonijos, Joninės vienaip ar kitaip atšvenčiamos.

Kaip kitais metais, taip ir šiais Joninių pobūvis Čikagoje buvo surengtas savuose namuose "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės. Pobūvis įvyko birželio 18 d., Publikos prisirinko pilna salė. Svečiai buvo vaišinami užkandžiais ir šilta vakariene. Vicepirmininkas J. Mackonis, pradėdamas pobūvį, trumpai apibūdino Joninių reikšmę ir visus dalyvius pasveikino. Jonai, Jonės ir Janinos buvo pakviesti prie scenos. Jiems ir joms prisegtos gėlės ir sugiedota "Ilgiausių Metų".

Buvo gausiai suaukota vertingų daiktų, kurie paskirstyti loterijos būdu. Prie geros muzikos svečiai vaišinosi ir mėgėjai šokti, prie geros muzikos smagiai sukosi šokių sukūryje. Bet ir linksmybėm ateina pabaiga. Geroje nuotaikoje svečiai skirstėsi dėkodami rinktinės vadovybei už gražią pramogą.

Be dalyvavimo įvairiuose minėjimuose, iškilmėse, tai jau antras šį pavasarį rinktinės pramoginis renginys. Balandžio 9 d. buvo pavasarinis renginys, o rugsėjo 17 jau bus rudeninis.

P. Venclova

"NEŠĖ KRYŽIŲ KALANTOS GARBEI"

Tokiais žodžiais pradėjo pamokslą Š. S-gos vyr. kapelionas kun. Jonas Borevičius, SJ, gegužės 15 d. rytą, Jėzuitų koplyčioje, jo atnašautų šv. mišių metu. Tą dieną LŠST centro valdybos iniciatyva buvo suruoštas Romo Kalantos vienuolikos metų didvyriškos mirties paminėjimas, pradėdamas pamaldomis Jėzuitų koplyčioje ir užbaigiant prie Romos Kalantos paminklo Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse.

Koplyčioje uniformuoti šauliai su vėliavomis ir kariai veteranai bei gausiai susirinkusi visuomenė meldėsi už R. Ka-

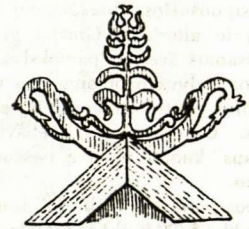
Savanorių - kūrėjų, Ramovėnų, Birutiečių, Tautinės S-gos, "St. Butkaus" šaulių kuop. atstovai aplankė nepailstančią visuomenininkę, liaudies meno puoselėtoją Antaniną Jonynienę, birželio mėn. 12 d. 1983 m. jos vardinių progą. Iš k.: Kristina Daugvydienė, Joana Švobienė, Stasė Šimoliūnienė, Lidija Mingėlienė ir Antanina Jonynienė. Stovi iš k.: Vincas Tamošiūnas, Kazimieras Daugvydas, Juozas Lesčinskas ir Stasys Šimoliūnas. Nuotr. K. Sragausko

lantos ir kitų kankinių sielas. Kun. Jonas Borevičius šv. mišių metu pamokslė lietuė ne tik R. Kalantos didvyrišką susideginimą prieš vienuolika metų Kaune, šaukiant: "Laisvės Lietuvai!", bet jo tas žygis padarė didelę įtaką okupuotos Lietuvos žmonėms, ypatingai jaunimui, kuris, jo patriotizmo įtakoje, slaptai kovoja ir šiandien prieš okupantus. Neseniai, pasak pamokslininko, jaunimas slaptai nešė kryžių į Kryžių Kalną okupuotoje Lietuvoje, kurio žygį išaiškino okupantai ir paskelbė, jog tai buvo daroma su noru pastatyti tą kryžių Kalantos garbei Kryžių Kalne.

Po pamaldų Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse, vėliavoms plėvėsuojant, susirikiavo šauliai, ramovėnai, skautai ir visuomenė prie Romo Kalantos paminklo. Šaulių S-gos centro valdybos pirmininkas Karolis Milkovaitis tarė įžanginį žodį apie šio minėjimo prasmę. Pagrindinę kalbą pasakė šaulių moterų vadovė Birutė Jasaitienė. Šio minėjimo apeigose dalyvavo su savo vėliavomis ir padėjo vainikus prie paminklo: "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė, "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopa, Cicero jūrų šaulių kuopa

"Klaipėda", LKV S-gos "Ramovė", Čikagos skyrius. Gi Skautų S-gos devyni "Miško broliai" padėjo vainiką ir po to kiekvienas iš jų atidavė pagarbą priklausdami prieš paminklą. Bažnyčioje ir kapinėse šaulių rikiuotei vadovavo "Vytauto Didžiojo" rinktinės pirmininkas Vladas Išganaitis. Minėjimą užbaigė šaulių centro valdybos pirmininkas Karolis Milkovaitis šiltu padėkos žodžiu minėjimo dalyviams. Dalyvavo virš 200 asmenų.

J. P-kas

Vienam iš Romo Kalantos Šaulių Kuopos Steigėjui

A.A.

STASIUI GRUŠUI

mirus, jo mielai žmonai Sesei šaulei Emilijai Grušienei reiškiamo gilią užuojautą.

JUOZAS IR ELENA BABRIAI

— 1982 m. gruodžio mėn. antroje pusėje Liaudies Tribunolas Paryžiuje, keturias dienas apklausinėjo eilę liudininkų: — laisvės kovotojų, diplomatų, daktarų, mokslininkų, pabėgėlių, korespondentų, apie rusų veiksmus Afganistane ir išleido 33 puslapių parodymų santrauką, įrodančią rusus prasižengiančius tarptautinėms karo taisyklėms. Prieš Afganistano laisvės kovotojus rusai naudoja “dum-dum” sprogstančias ir užnuodytas kulkas, žudo sužeistus, arba nelaisvėn paimtus laisvės kovotojus; beatodairiai naikina gyvenvietes žudydami moteris, vaikus ir senus žmones, degina pasėlius, žudo gyvulius, naikina Afganistano kultūrinės ir religinės institucijas, paminklus. Tribunolas nepaminėjo bakteorologinių apnuodijimų ir dujų, kas yra daug žiauriau už “dum-dum” kulkas.

1983 metų pradžioje iš Gazni apylinkės (apie 200 km į pietus nuo Kabulo, į J.A.V. buvo atvykęs tos apylinkės laisvės kovotojų vadas Is'Rag-Gailani, tikslu surasti pagalbos ginklais kovai prieš okupantus rusus. (Už Gailani nužudymą rusai yra paskyrę \$40,000 atlyginimą, tas rodo, kad Gailani yra svarbus afganistaniečių laisvės kovose). Amerikiečiams Gailani yra pareiškęs, kad nežiūrint etninių grupių, afganistaniečiai kovose už laisvę prieš Džengis Chaną, Tamerlaną ir kitus pasirodė verti savo vardo, tai jie įrodys ir prieš Brežnevą ir Andropovą. Kai 1979 m. gruodžio pabaigoje rusai užpuolė Afganistaną, tikėjosi kraštą užvaldyti kelių savaičių bėgyje, tačiau po trijų aršių kovų metų, 90% visos Afganistano teritorijos yra laisvės kovotojų rankose. Iš 17 milijonų priešokupacinio Afganistano gyventojų, apie keturi milijonai yra pabėgėlių Irane ir Pakistane. Rusai sunaikino šimtus kaimų su juose buvusiais gyventojais ir manta, sunkiai pasiekiamas vietoves kalnuose naikina dujomis, lėktuvais, helikopteriais: miestuose naudoja terorą viešose vietose kankindami žmones. Blogiausia, kad sukilėliams labai trūksta tinkamų ginklų, kovai prieš rusų modernias priemones ir

Amerikiečių sunkvežimis M-977 skirtas pirmo skaidinio aprūpinimo transportui.

ginklus. Afganistaniečiai papildė ginklais iš žuvusių, arba nelaisvėn pakliuvusių rusų. Sadatas pasiūsdavo laisvės kovotojams iš Egipte užsilikusių rusų ginklų, bet jam žuvus iš ten parama ginklais nutrūko; mažais kiekiais gaunama ginklų iš Pakistano iškeičiant už įvairias vertybes.

Po dviejų mėnesių dėtų pastangų J.A.V. Gailani su karteliu grįžo pas savo kovotojus tuščiomis rankomis, palikęs amerikiečiams prašymą: “... kaip praeityje, taip ir dabar, laisvę išsikovosim mes patys, tik mums reikia pagalbos ginklais, kurių mes patys esamose aplinkybėse, pasigaminti negalim ir jų iš niekur negauname. Labiausiai mums reikia ginklų kovai prieš šarvuotus helikopterus ir tankus.”

(Nat. Rev. Jan. 1983)

— Amerikiečių gamybos taktinė raketa “Phoenix” yra laivyno aviacijos pagrindinis ginklas; tolinaša apie 160 km, sveria apie pusę tonos, 4 metrų ilgio; gali būti laidoma iš F-14 “Tomcat” naikintuvų, po šešias iš karto, kurios vairuojant radaru, kiekviena atskirai “susiranda” skirtingus taikinius. “Tomcat” sprausminio naikintuvo greitis apie 700 km/val. ginkluotas 20 mm automatinio pabūklėliu, minėta “Phoenix”, mažesnėmis, artimiems taikiniams, “Sparrow” ir “Sidewinder” raketomis.

— Sovietai pagerino taktines SS-21 raketas, kurių tolinaša yra iki 120 km, klydymo tikslumas iki 150 m. Kitos taktinės raketos yra SS-22, tolinaša apie 500 km su paklaida apie 200 m.; SS-23 tolinaša iki 900 km, paklaida iki 300 m. Minėtos raketos gali nešti ir po 8-10 atskirais užtaisais raketų, kurios išmetamos pagrindinei raketai atsikridus virš taikinio.

— Švedai 155 mm gaubicas įrengė ant turimų vikšrinių platformų “UDES XX-20. Naujo tipo gaubica turi eilę balistinių ir taikymo pagerinimų, kartu galės vežiotis ir dvi šaudmenų ir kuro normas. Platformoje yra vietos ir pagrindinei pabūklė tarnybai.

— Prancūzai pagamino mažas taktines neutronines bombas ir taktines bran-

duolines raketas “Andes” (250 mylių tolinašos). Neutronines bombas buvo pradėję gaminti amerikiečiai, bet dėl “nežmoniško” ginklo (nes neutroninės bombos sprogo radiacija naikina tik gyvą organizmą, nesugadindama mechanizmų, pastatų ir pan.) didesnio masto ginklo gamyba buvo sustabdyta. Kita prancūzų gamybos “Exocet” raketa pademonstravo taiklumą Falklando salų ginkluotame konflikte, nuskandindama britų naikintoją “Sheffield”. Minėtams ginklais prancūzai ginkluoja savo laivyną esantį Tulono uoste, Viduržemio jūroje (šiuo metu ten yra du prancūzų lėktuvnešiai ir atominis povandeninis “Rubis” laivas, galimu atveju, blokavimui rusų laivyno išėjimą iš Juodosios jūros, per Dardanelius į Viduržemio jūrą).

Priešo aerodromų takų ir žemėje esančių lėktuvų žalojimo klausimas iškilo po 1967 metų žydų-arabų šešių dienų karo: apie 90% arabų lėktuvų buvo sušalota aerodromuose pirmąją karo dieną (1393 arabų lėktuvai buvo sužaloti žemėje, 52 numušti oro kautynėse; žydai pirmąją dieną neteko 19 lėktuvų žemėje ir 3 oro kautynėse). Tai buvo paskatinimas laikyti lėktuvus uždengtose (įtvirtintose) vietose, kad apsaugotų juos nuo masinio sunaikinimo bombomis, laikant lėktuvus atviroje vietoje. Atsiradus lėktuvų “slėptuvėms” kilo reikalas pagaminti priemones jas saugyti. Tam tikslui prancūzai pagamino “Durandel” bombą-raketą pritaikytą iš lėktuvų kaupti žemės taikinius ir įtvirtinimus. Neutralizuoti 48 valandoms vidutinio dydžio aerodromą prieš gilumoje, pakanka keturių jau turimų “Tabas” (The total Air Base Attack System) amerikiečių gamybos, didesnio galingumo, balistinių raketų. Dviem parom neutralizuoti 40 Varšuvos paktą aerodromų reikėtų apie 150 “Tabas” raketų. Prancūzų “Durandel” 12 colių storio gelžbetonio lėktuvų kilimo take išardo apie 15 pėdų skersmaniu duobę; “Durandel” užpildo amerikiečiai, kurias numato panaudoti “ryšuliais”, iš specialų oro torpedų laidomų iš lėktuvų, didesniuose atstumuose nuo taikinių. “Durandal”

sveria 430 svarų, išmesta iš lėktuvo, savo motoru išvysto 820 pėdų per sekundę greitį, pramuša iki 7 pėdų storumo gelžbetonio lubas; turi sprogdiklio gais-tuką. Sprogimo galingumu prilygsta 500 svarų lėktuvų bomboms.

Amerikiečiai turi tos paskirties "Boss" (The Ballistic Offensive Supersonic System) oro torpedą, su "Trident" raketos motoru, vairuojamą vidaus įrengimais, neša apie 7 tonas paskirytą, didelio pramušimo galingumo bombų, kurios išmetamos virš taikinio iš didesnio aukščio. Kita, panašios paskirties — "CAM" (The Conventional Attack Missile) su "Pershing" motoru, neša apie 1200 svarų didelio galingumo užtaisą; valdoma radaru.

Rusai aerodromų ardydami artimesniuose atstumuose turi 203 mm artilerijos specialius sviedinius, su pridėdama raketa toliuolai padidinti ir "BRAB-220" prieššarvines bombas, nes apie pusę NATO aerodromų su įtvirtintomis vadovietėmis ir tiekimo sandėliais yra artumoje rytinio pasienio. Tolimesniems atstumams skirtos dideliu kliudymo tikslumu (apie 150 m.) SS-22 ir SS-23 raketos. Pastoviams taikiniams rusai numato naudoti raketas laidomas nuo žemės, judriems — laidomas iš lėktuvų, visuose atstumuose.

— Š. m. balandžio mėn. Švedijos ministeris pirmininkas O. Palme įspėjo sovietus, kad švedai toliau netoleruos pažeidimų jų teritorinių vandenų ir be įspėjimų naudos ginklus, nežiūrint kurios valstybės laivai nelegaliai įplaukia į švedų teritorinius vandenis; švedų spauda rašė, kad maži (gal būt penkių asmenų įgulos) povandeniniai laivai, spėjamai rusų, nuolatos plaukioja švedų teritoriniuose vandenyse, artumoje karinių įrengimų. Jie yra tiek įsidrąsinę, kad balandžio pabaigoje buvo įplaukę (pastebėti) į Stockholmo uostą, prie pat karaliaus Gustavo XVI rūmų salos. Tuo pačiu metu norvegų pakrančių apsaugos laivai, lėktuvai ir du povandeniniai laivai "gaudė" nežinomą mažą povandeninį laivą, tarp Stavanger ir Bergen, pietinėje Norvegijos dalyje (Hardanger fiordo Stord salos artumoje) kur Haakonsvern yra NATO pagrindinė laivyno bazė. Spėjama, kad povandeniniai "fantomai" yra apie 35-50 pėdų ilgio ir turi vikšrus, kuriais vadinėja jūros dugnu. Kol nepavyks povandeninio laivo "išprašyti" į paviršių, nebus galima tiksliai nustatyti jo savybes. Buvo bandytos giluminės ir "sonarinės" bombos, "vaiduokliūs" bandė surasti ir narai, tačiau iki šiol realių pasekmių negauta.

— Amerikiečių privati bendrovė Space Service Inc. (SSI) 1982 m. rugsėjo mėn. 9 d. iš pietinės Texas dalies, pirmoji sek-

mingai iššovė 37 pėdų ilgio, 13,590 svarų "Conestoga I" raketą į 195 mylių aukštį, panaudojant 46,000 svarų stūmimo jėgos pagelbinę raketą, kuri po 60 sekundžių veikimo atspalaidavusi nukrito Meksikos įlankos jūron, apie 380 mylių atstu nuo raketos iššovimo vietos. Raketa "Conestoga I" pasiekimo reikiamą aukštį, ir orbitoje skridusi apie 10 minučių, susprogdino pusės tonos vandens tanką — balastą; vanduo pasklidęs rūko formoje pažymėjo raketos vietą, kuri buvo matoma paprasta akimi. Raketa bus naudojama išmesti Žemės orbiton į 500 mylių aukštį ketvirčio tonos svorio ryšio satelitus; varoma kietu kuru ir ją gamina "Vector" Corp. Calif. Raketą projektavo ir paruošė skridimui "Eagle" Eng. Co. Radar ir telemetrinius įrengimus raketai parūpino Stuttgart'o "DFVLF" firma Vakarų Vokietijoje. SSI raketa numatoma panaudoti ir kariniams tikslams.

— Amerikiečiai pagamino visais aštuoniais ratais varomą kariuomenės taktiniam tiekimui M-977 sunkvežimį, 445 a. j. dieselio motoru, keturių greičių automatine transmisija ir dviejų greičių tarpine greičių dėže, kuro tankas talpina 2500 gal.; su 11 tonų krūvio gali "lipti" į 60° statumo šlaitą ir važiuoti 4 pėdų gylio vandeniu. Vairuojamos priekinės ir užpakalinės ašys; turi pakrovimo ir iškrovimo mechaniškus įrengimus. M-977 bus naudojamas artilerijos šaudmenų papildymui, kautyinių ruožo dalinių aprūpinimo tiekimui, tankams, pėstininkų šarvuotiems ir auto-mašinoms kuro tiekimui, raketų (taktinių) ir pagelbinių priemonių transportui, sugedusių motorizuotų priemonių taisymui ir kt. Iki šiol "tarnyboje" yra apie 2100 tokių sunkvežimių ir atei-tyje numatoma pridėti dar 5400.

— Europos gynybai skirtos "Pershing" raketos, 1982 m. lapkričio mėn. buvo galutinai išbandytos ir baigiantis 1983 metais bus išdėstytos Europoje prieš rusų raketų laidymo bases. "Pershing II" 1000 mylių atstumu nuskrenda laike 6 suvirš minučių ir yra didelio tikslumo.

— Amerikiečiai pritaikė po du 32 pėdų ilgio papildomo kuro tankus F-15 naikintuvams, kurie yra pritvirtinti prie liemens šonų, tokiu būdu nešamo kuro kiekis padidės 70%, tuo pačiu veikimo tolis ir laikas. Papildomo kuro tankai pritaikyti taip, kad skridimo greičiui, 2380 km/val. - 662 m./sek., turi labai mažai įtakos.

— Šveicarų laikraštis "Zeit-Bild", Berne, paskelbė pasikalbėjimą su pabėgusiu gen. Jeruzelskio kariniu patarėju gen. L. Dubicki, kurio pareiškimu lenkų-rusų kariniuose pasitarimuose išryškinta, kad Vakarų Europos užėmimui tinkamiausia forma yra "ribotas karas" — staiga pulti

tančių-šarvuočių mase ir tuo pačiu metu lėktuvais bombarduoti visus kariniai gyvybinius punktus ir įrengimus.

Buvęs Belgijos gynybos komiteto pirmininkas gen. R. Close yra pareiškęs, kad jei rusai pultų V. Europą, prie dabartinių sąlygų NATO jėgos išsilaikytų 10 valandų, o po dviejų parų rusų tankai atsiras ant Reino krantų, jei tik rusams pavyktų netikėtumas ir jei NATO nepadidins savo karinio pajėgumo. Su pirma salve, rusų vidutinio našumo trigalvės SS-20 raketos neutralizuotų NATO raketų lizdus (amerikiečių gamybos "Pershing II" ir skraidančių (cruise) raketų bazes), prieš-lėktuvinę apsaugą, aerodromus, kariuomenės stovyklas su vadovietėmis ir ryšių centrais, bei kitus gyvybinius punktus iki tokio laipsnio, kad NATO nepajėgtų panaudoti "atsilyginimo" ginklų ir jų.

Prancūzas gen. P. M. Galois tvirtina, rusams neapsimoka tančių masėmis sunaikinti visa tai kas vėliau reikės atstatyti; masinės žemės jėgos laikomos Europoje yra skirtos V. Europos okupacijai po to, kai branduoliniais ginklais bus sunaikinti gyvybiniai, gen. Close minėti, pasipriešinimo punktai (gen. Galois nepaminėjo, kaip rusai neapvaldys radio aktyvių kritulių veikimą branduoliniais ginklais subombarduotose vietose ir jų aplinkoje).

Prancūzų žvalgybos žiniomis, 1982 m. vasaros Varšuvos pakto kariniai manevrai buvo generalinė repeticija 1983 m. rugpiūčio m. V. Europos invazijai. Kanados "Our Canada" laikraštje tilpo žinutė, kad Pabaltijo atsargos karininkai buvo įspėti pasirošti netolimos ateities veiks-mams prieš Suomiją ir Švediją.

MOKSLAS IR TECHNIKA

Nauro tipo pirometras

Tai instrumentas matuoti temperatūrą, naudojant infra-raudonų spindulių radiaciją, sklindančią iš temperatūrą turinčių medžiagų. Šis metodas labai praktiškas matavimui skystų metalų temperatūros, nes nereikalingi elementai, kurie dedami į karštą metalą temperatūros matavimams ir dėl to labai greitai sugenda — su-dega. Infra-raudonų spindulių matavimo instrumentai iš tam tikrų atstumų, siekiančių iki 30 m. tiksliai matuoja temperatūrą tarp 750 ir 5400° F (400 - 3000° C), pakanka nukreipti instrumento priemontų link temperatūrą matuojamos vietos ir paspaudus tam tikrą mygtuką mikrokompiuteris parodo tikrą skaičių.

Pagamintas 109 elementas

Vakarų Vokietijoje, Darmštado sunkių ionų tyrimo institute, pagamintas 109-to

elemento sunkus atomas. (Ten pat buvo pagamintas ir 107-to elemento atomas). 109-to elemento atomas buvo pagamintas naudojant "Unilac" (Universal Linear Accelerator) aparatūrą, "suliejant" subatomines daleles, taip vadinamu, "šaltu būdu", (nenaudojant aukštos temperatūros ir slėgimo, kas normaliai reikalinga subatominių dalelių "suliejimui", — iš lengvesnių atomų gaunami sunkesni, atominių skaičių prasme). Naujam atomui buvo panaudoti bismuto atomai su 83 protonais ir 126 neutronais, jungiant geležies atomo 26 protonus su 32 neutronais. Nes pagal apskaičiavimus, panaudojant tam tikrą kiekį energijos geležies ir bismuto atomų branduoliai "susilieja" sudarydami naujo atomo branduolį su 109 protonais (kurie nusako elementą). Vieno tokio atomo sudarymui reikalinga apie 10 keturioliktame laipsnyje atomų susidūrimų, "Unilac'o" elektromagnetinių bangų tekmeje. "Unilac" yra 11 metrų ilgio vamzdis, kuriame telpa eilė įrengimų sudarančių magnetinius ir elektros srovės laukus — jie ir išskiria iš vamzdžio "tekančio" atomų srautą naujam atomui reikalingas subatomines daleles, gale vamzdžio "suliejant" jas į naujo atomo branduolį, kurį atitinkami įrengimai, su kompiuterių pagalba ir užregistruoja. Pagal tuos pačius skaičiavimus numatoma pagaminti naujus 114 iki 126 elementus (Amerikiečiai, su Darmštado pagalba planuoja pagaminti 116 elemento atomų iš "Curium" 248 ir "Calcium" 48.

Erdvėlaivis "Pioneer 10" iškelia visaton

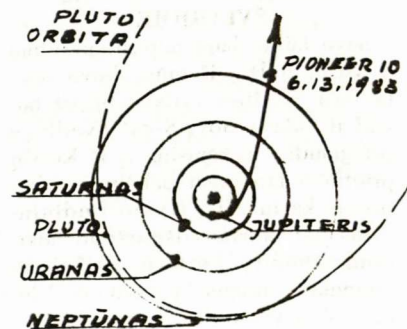
1972 m. kovo mėn. 2 d. erdvėlaivis "Pioneer 10" palikęs Žemę — skrisdamas 32,000 mylių/val. greičiu, pirmas nukeliavo toliau planetos Marso. 1972 m. liepos 15 d. pasiekė asteroidų žiedą, kurį laimingai praskrido 1973 m. vasario mėn. pradžioje ir rugpjūčio 2 ir 7 dienomis "pastūmėtas" saulės vėjų, sekančių metų gruodžio 3 d. prakeliaudamas Jupiterį padidino skridimo greitį iki 82,000 mylių/val. Tokiu būdu, atsipalaidavęs nuo saulės traukos, 1983 m. birželio m. 13 d. tiesiu keliu praėjo tolimiausiajį didžiųjų planetų, Neptūno, orbitą (4.5 bil. km atstu nuo saulės) Visaton, su tolimesniu uždaviniu atrasti, kaip toli siekia saulės magnetosfera (skaičiuojama apie 20 bil. km), kur ji susiduria su tarpžvaigždiniais elektromagnetiniais vėjais. Bus bandoma nustatyti gravitacines bangas ir atrasti dešimtąją planetą, kuri buvo pastebėta toliau, už Pluto. "Pioneer 10" tolimesnis kelias užtruks apie 32,610 metų iki praskris 3.3 šviesmečių atstu nuo pirmosios raudonos — vėstančios "Bernard" (Ross 248) žvaigždės; skrisda-

mas virš 5 bil. metų, dar vis "Paukščių Tako" galaktikoje, priartės šviečiančios žvaigždės "Altair" aplinką; iki to laiko mūsų saulė bus jau raudonas milžinas — žvaigždė kuri "praris" ją supančias planetas, kartu ir mūsų Žemę, gi "Pioneer 10", su auksinėje plokštėje įrašytu pranešimu apie Žemės gyventojus erdvių protingoms būtybėms, tebekeliaus tikėdamasis tą pranešimą kam nors, kada nors įteikti...

Saulės sistemos riba nusakoma planetų orbitomis, kurių tolimiausia yra Pluto planetos (šiuo metu), vidutiniai nutolusi nuo saulės apie 6 bil. mylių ir yra skirtingoje plokštumoje negu kitų aštuonių planetų orbitų. Pluto orbitos dalis tarpsta Neptūno orbitos viduje, kurioje iš 250 metų kelio visoje eliptinėje orbitoje aplink saulę, Pluto išbūna 21 metus ir šiuo metu ten turi keliauti dar 17 metų iki išeis už Neptūno orbitos ribos, todėl Neptūno orbita ir buvo skaitoma "Pioneer 10" erdvėlaiviui, kaip paskutinė saulės sistemoje, nors tikrumoje Pluto eliptinės tolimes orbitos aplinka (aphelion) yra apie 7.4 bil. km nuo saulės, kurią "Pionierio" prakelias 1990 metų birželio 19 d., gi planetą Pluto su savo palydovu "Charon" tą aplinką orbitoje pasieks 2116 metais.

Kitokiose padėtyse yra likusieji trys erdvėlaiviai: — Pluto orbitą skirtingomis kryptimis prakelias "Pioneer 11" artimoje Neptūno orbitos išorėje; "Voyager 1" — Neptūno orbitos viduje ir "Voyager 2" — tolimesniame Neptūno orbitos atstume. "Pioneer 11" pavykus kelionei pro Uraną, pasuks link "Hyades" žvaigždžių grupės. "Voyager 1" 1988 m. lapkričio mėn. išėjęs iš saulės sistemos kelias link olando astronomo Jan Oort atrastų kosminių debesų iš kurių saulės sistemos aplinkon ateina daug kometų (tarp 6 ir 15 trilijonų km atstu nuo saulės sistemos), nes ten susidare kometas yra saulės traukos įtakoje, todėl ir Oort kosminiai debesys norima priskirti prie saulės sistemos, nors iki jų "Voyager 1", praėjus Neptūno orbitą, teks keliauti dar 15,000 metų. "Voyager 2", prakelias Uraną ir Neptūną (1989 m.), teks pasiekti Pluto, patikrinti jo palydovo "Charon" fizines savybes, ir tik po to keliauti Visaton.

Minėtų keturių erdvėlaivių kelionės erdvės saulės planetų tyrinėjimams ir vėlesni "nuklydimai" begaliniuosna Visatos toliuosna yra žmonijos civilizacijos naujas milžiniškas žingsnis, neužmirštant, kad visa tai atlikta tiksliu planavimu ir iš anksto nustatytais apskaičiavimais, toli siekiančios žmogaus vaizduotės. To išdava yra didelės technologinės pažangos, davusios priemones naujiems atradi-

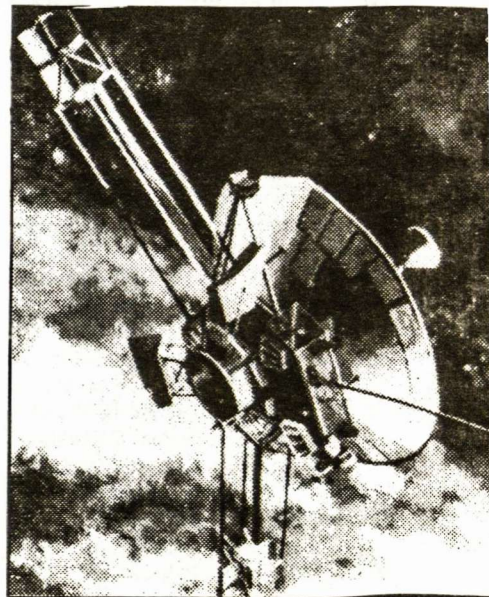

Erdvėlaivis "Pioneer" iškelia visaton

mams, kurių dėka ankstyvesnieji ir dabartiniai samprotavimai yra praktiškai patvirtinti ir papildyti. Erdvių tyrinėjimai yra tiek pat didelės svarbos kiek ir mūsų Žemės fizinės struktūros su jos atmosfera pažinimas. Žemė su saulės sistema yra Visatos neišskiriama dalis, todėl ir reiškiniai mus supančioje erdvių aplinkoje bei tolimoje Visatoje, įvairiais būdais tiesioginiai liečia ir mūsų buitį. Kol technologija nebuvo pajėgi išeiti už Žemės ribų, artimos Visatos aplinka buvo tiriami ribotais optiniais stebėjimais, darant iš jų išvadas vadovaujantis žinomais fizikos, matematikos nuostatais. Modernių priemonių pagalba atradimai skiriami tiksliai gamtos pažinimui ir žmogaus gerbūviui Žemėje...

(Plačiau apie erdvėlaivius žiūr. "Karys" Nr. 7, 1978 m.)

"Pioneer 10" pakeliui į visatą

BALTIEČIŲ IŠDAVIMAS ŠVEDIJOJE

Savo laiku daug nepasitenkinimo ir aštrių žodžių iš mūsų buvo susilaukusi Švedijos vyriausybė už tai, kad ji išdavė Sov. S-gai Švedijoje prieglaudos ieškojusius ir iš Kuršių prietilčio laimingai pabėgusius lietuvius karius. To įvykio liudininkams dėl amžiaus išmirštant, atsiranda žmonių, kurie jų gelbėjimo nuopelnus stengiasi pasisavinti. Vienas tokių yra ir latvių socialdemokratų veikėjas Bruno Kalniņš, nes tų įvykių liudininkas Vladas Žilinskas, buvęs Lietuvos pasiuntinybės Švedijoje sekretorius ir paskutinis jos charge d'affaires, "Tėviškės Žiburių" 1983 m. birželio 9 laidoje taip juos aprašo.

Pabėgę iš Kuršių prietilčio estų, latvių ir lietuvių 167 kariai vokiečių uniformomis atvyko į Švedijos Gotlando salą 1945 m. gegužės 10-11 d. Salos apsaugos v-kui A. Johnsonui jūrų kapitonui ir lietuvių draugui, esant kelionėje, jo pavaduotojas per apsirikimą visus juos pasiuntė į Lingen karių internavimo stovyklą, nors pagal generalinio štabo instrukcijas visi, uniformuoti ar neuniformuoti baltų pabėgėliai turėjo būti laikomi civiliniais. Bet ir grįžęs kpt. Johnso-

nas savo pavaduotojo veiksmo negalėjo pakeisti. Jų grupėje buvo 10 lietuvių — 7 karininkai, 2 puskarininkiai ir vienas nepilnametis kareivis; 152 latviai ir 5 estai. Iš čia jie visi buvo perkelti į Ronnesstad internavimo stovyklą, į pietus nuo Goteborgo.

1945 m. lapkričio 9 V. Žilinskas gavęs tikrų žinių, kad pagal slaptą ministerių kabineto nutarimą visi šie atbėgėliai turės būti išduoti Sov. S-gai, nes karo metu Švedijos koalicinė vyriausybė 1945 m. birželio 15 d. raštu buvo pasižadėjusi išduoti Sov. S-gai visus iš Rytų fronto vokiečių karinėmis uniformomis į Švediją atbėgusius karius. Vladas Žilinsko pastangos Švedijos užsienio reikalų ministerijoje ir per pažįstamus įtakingus asmenis pakeisti šį nutarimą

buvo nesėkmingos. Nepadėjo ir bendri žygiai su Švedijoje gyvenusiu rašytoju Ignu Šeiniumi per Švedijos politinių partijų veikėjus. Pavyko tik tai, kad Švedijos vyriausybės nutarimas išduoti baltiečius sovietams buvo išspausdintas provincijos dienraštyje lapkričio 10 d. Kitą dieną tą žinią pakartojo ir Stockholmo dienraščiai. Lapkričio 12 Vladas Žilinskas kartu su Ignu Šeiniumi įteikė memorandumą Švedijos užsienio reikalų ministeriui Gosta Unden, bet ir tai nieko nepadėjo, tik nepilnametis kareivis Pranas Plaškys buvo iš internavimo paleistas. Į šią akciją buvo įsijungę Švedijos dešiniųjų partijos gen. sekretorius Ellis Hoastad, valstybės sienų saugotojas S. Curman, prof. B. Nerman, dr. A. Schuck ir socialdemokratai buv. užs. reik. ministeris R. Sandler, prof. V. Landstedt, rašytojas Ture Nerman. Nepaisant sukeltos didelės audros, spaudos ir radijo protestų ir dešiniųjų partijos interpelacijos parlamente, vyriausybė atsisakė savo sprendimą pakeisti. Pagal Vladą Žilinską, visi ministerių kabineto nariai socialistai balsavo už baltiečių išdavimą ir todėl Bruno Kalniņš galimi žygiai per bendros partijos narius negalėjo kuo nors padėti. □

IRANO — IRAKO KARAS

B.B.

Nuo 1980 metų spalio mėn. 21 d. užsitęsęs Irano - Irako karas 1983 metų viduryje, tarytum 1917 metų vakarų frontas, nežiūrint modernios karybos ir technologinių priemonių, abiem pusėm nepajėgiant sudaryti bet kokią persvarą (karinę, politinę, ekonominę ar socialinę) — sustingo. Jei šio karo pasekmės neturėtų kritiškos įtakos Vakarų valstybių interesams, upių Tigro ir Karun trikampyje vykę aršios kovos, būtų sustoję be ypatingesnių pasekmių, tačiau kaip ir kiti karai Persų įlankos srityje, ir šio turi tikslą sutrukdyti Vakarų valstybėms (ypatingai J.A.V.) gyvybinius energijos tiekimo šaltinius. Bendra Irako-Irano karo pradžios apžvalga tilpo 1981 metų "Kario" 1 ir 2 numeriuose, šiuo kart, kaip papildymas — keli vėlesni svar-

besni mūšiai ir šiuometinė padėtis.

Galutiniam laimėjimui 1982 metų liepos 13 d. Iranas suorganizavo didesnio masto puolimą Al Amaran bendra kryptimi; su dideliais nuostoliais pavyko įsiveržti apie 10 mylių Irako gynybon. Sąvaite vėliau iranėčiai pasistūmėjo dar 5 mylias, tačiau Irako kariuomenės priešpuoliais buvo išstumti atgal į pirmykštes pozicijas. Šiuo atveju iranėčiai nesugebėjo išnaudoti pasisekimo dėl blogos vadovybės, netinkamos taktinės organizacijos — nepanaudota šarvuočių ir aviacijos parama, sutrikęs tiekimas, stoka tinkamų ryšių. Sekantis liepos 28 d. puolimas, šalia didelių nuostolių, iranėčiams taip pat nepavyko. Trijų sąvaičių kovos padidino Irano nuostolius 80,000 žuvusiais, apie 200,000 sužeistais ir apie 45,000 pakliuvo Irako nelaisvėn. Laimėtas mažas pelkėtas plotas ties Basra (netoli Tigro upės žiočių, ryti-

niame krante).

Po eilės "pertvarkymų" kariuomenėje, Iranas sutelkęs apie 100,000 kovotojų, rugsėjo mėn. 30 d. atnaujino puolimą Bagdado kryptimi, panaudojant "masinio puolimo" taktiką puolė Mandalį; šiam puolimui nepavykus, Mandali bandė užimti spalį 10 d., tačiau ir šį kartą atsidūrus prieš Irako stiprią gynybą, iranėčiams teko nuo Mandali atsakyti. Šiame puolime buvo tipingas žuvusių skaičius: — Irano 4000, Irako pusėje — 300; dideli medžiaginiai nuostoliai buvo abiejose pusėse, nors ir čia irakiečiai turėjo mažesnius už Irano, nes Irakas savanorių kariuomenę pakeitė gerai apmokytais profesionalais, mokačiais tinkamai panaudoti ginklus ir priemones; gerai organizuota ir rūpestingai paruošta gynyba (nors ir naudojant žemėn įkastus tankus, bunkerų vietoje); pilnutinai išnaudotos

KADENCIJĄ BAIGIANT

Remiantis š.m. gegužės m. 21-22 d. LKVS "RAMOVĖS" skyrių atstovų suvažiavimo Centrinį Valdomyjū Organų rinkimų daviniais, 1980 - 1983 metų kadencijai rinkta Centro Valdyba baigia savo darbus ir pareigas.

Senoji Centro Valdyba, užversdama savo veiklos lapą, taria ačiū 1983 metų Sąjungos Skyrių atstovų suvažiavimo dalyviams, už aktyvų dalyvavimą suvažiavimo darbuose, reiškiamo padėką suvažiavimo Prezidiumui, už minimo suvažiavimo pravedimą.

Reiškiamo nuoširdžią padėką praėjusios kadencijos Sąjungos Garbės Teismo, Kontrolės Komisijos ir žurnalo "Karys" Redaktoriui ir Administratoriui.

Didelė padėka, Laisvės Kovų Muziejaus vedėjui ponui Viktorui Diminskiui.

Buvusi Centro Valdyba yra dėkinga Skyrių Valdyboms ir kolegoms ramovėnams, už malonų bendradarbiavimą, vykdant bendrus organizacinius LKVS "Ramovės" darbus bei uždavinius brangios Tėvynės Lietuvos labui ir Sąjungos geroi.

Nuoširdžiai dėkojame minimą suvažiavimą sveikinusiems raštu: Lietuvos Diplomatijos Šefui, ponui Stasiui Lozoraičiui — Roma, Lietuvos Atsto-

vui Washington — Dr. Stasiui Bačkui, Lietuvos Atstovui D. Britanijoj — Vincui Balickui, Generaliniam Konsului New Yorke ponui Anicetui Simučui, Lietuvos Generaliniam Konsului Kanadoje — Dr. Jonui Žmuidzinui, Lietuvos Generaliniam Konsului Los Angeles — Vytautui Čekanauskui, ir Lietuvos Įgaliotam Pasiuntiniui prie Šv. Sosto — Stasiui Lozoraičiui, Jr.

ALT Pirmininkui Dr. Kaziui Šidlauskui, VLIK Pirmininkui Dr. Kaziui Bobeliui, BALF Pirmininkei Marijai Rudienei, LŠST Pirmininkui Karoliui Milkovaičiui, DLKB Chicagos Centrinio Skyriaus pirmininkei poniai Diminskienei, LKVS "Ramovės" Garbės Nariui — Vytautui Šalkūnui, ir (R) Lietuvių Bendruomenės Tarybos Prezidiumo pirm. Dr. Valentinui Pliopliui.

Šia proga, kadenciją baigianti Centro Valdyba sveikina naujai išrinktuosius Sąjungos Valdomuosius Organus, Centro Valdybą Clevelande, Garbės Teismą New Yorke, ir Kontrolės Komisiją Chicagoje, linkėdama geriausios sėkmės vedant LKVS "Ramovę" į naujus 1983-1986 m. laimėjimus.

Su pagarba

Antanas Jonaitis

1980-1983 m. kadencijos
pirmininkas

tiesioginės paramos oro jėgos, nors MIG- ir "Mirage" naikintuvai ypatingų davinių neparodė dėl apriboto skridimo tolio, menko taiklumo, netinkamai parinktų ginklams šaudmenų. Veiksmingesni buvo helikopteriai, kurie dalinai atstojo nepanadotus tankus ir šarvuočius. Irano kariuomenė buvo pripuolamai surinkta iš įvairių vietovių, (Sovietų ir Afganistano pasienio apsaugos dalinių), nepakankamai apmokyta naudoti ginklus ir priemones, mišrūs ginklai, stoka lankstumo taktiniuose veiksmuose, "masinio puolimo" doktrina ir bloga vadovybė.

1982 m. Irano žiemos puolimai nesiskyrė nuo ankstyvesnių; lapkričio 2 d. nakties puolimas Zagros kalno papėdės ir Fakln miesto, remiamas M-60 ir "Chieftain" tankų turėjo tik daliną pasisekimą — iraniečiai užėmė Bayat alyvos šaltinius ir vienoje vietoje pagrindinį kelią tarp Bagdado ir Basra. Šis puolimas Iranui strateginės reikšmės neturėjo, nors ir buvo bandyta prasiveržti Basra kryptimi sutelkiant daug artilerijos.

Ir šį kartą Irakui pavyko, panaudojus paskutinius rezervus, su tiesioginės pėstininkų paramos aviacija (helikopteriais imtinai) sustabdyti iraniečių puolimą, tačiau neišnaudojo turimos jėgų persvaros (Irakas tuo metu turėjo apie 3000 veikiančių tankų prieš Irano 850; šarvuočius Irakas — 2500, Iranas 1500; sunkios artilerijos Irakas 1800 pabūklų, Iranas — 900; naikintuvų — Irakas 300, Iranas 50 F-4 ir F-5; Iranas žymiai viršijo kovotojų skaičiumi).

1983 m. vasario 6 d. Iranas, pasi-pildęs kovotojais ir ištekliais, su 150,000 vyrų kariuomene vėl puolė Irako įtvirtintas pozicijas bendra Al Amarah kryptimi tikslu galutinai palaužti Irako gynybą ir užimti kelią tarp Bagdado ir Basra. 6000 žuvusių kaina iraniečiams pavyko užimti apie 120 kvadratinę mylių plotą, tačiau Irako gynybos nesutrikdė. Iraniečių nesekmei daug turėjo įtakos pelkėta ir atvira vietovė, ginama irakiečių įtvirtinimų, gausios artilerijos su apkasuose maskuotais tankais-bunkerių vietoje, remiamų aviacijos ir kau-

tynių helikopterių.

Visuose mūšiuose, nežiūrint kurioje pusėje buvo bent dalinas laimėjimas, nei Iranas, nei Irakas pasisekimų neišnaudojo: iraniečiai vietomis prasiveržę pro Irako gynybą sustojo, tarytum "nežinodami ką toliau veikti", gi Irako gynybos pozicijos neturėjo gilumos — baigėsi pirmuoju skaidiniu, ir vadovybė atrodė buvo patenkinta, kad Irano jėgos praėję gynybos liniją "sustojo poilsui" matomai turėdami labai ribotus rezervus taupė juos labiau kritiškiems atvejams

Irano - Irako užsitęsęs karas pareikalavo apie ketvirtį milijono žuvusių ir bilijoninių sumų medžiaginių nuostolių, nei vienai pusei nedavęs karinio laimėjimo (Irakas tebe-laiko apie 350 kvadratinę mylių Irano teritorijos) — frontas "sustingo", nors balandžio 10 d. tarp Ayie-nehin ir Zobeidat Iranas vėl bandė masinį puolimą ir vėl tūkstančiai žuvo be jokio laimėjimo. Abiejų pusių karinės jėgos išseko — virto nepajėgiomis fiziniai ir dvasiniai, kad galėtų

kilusį konfliktą išspręsti kovos lauke; bene svarbiausia, tai trūkumas tinkamų vadų, žemesnio kadro ir paruoštų kovotojų. Konflikto galutinis sprendimas, atrodo, priklausys nuo politinių, socialinių ir ekonominių apyštovų. Dabartinis režimas Irane, palaikydamas vidaus tvarką, išžudė tūkstančius gyventojų, virš dviejų milijonų įvairių specialybių ir profesijų iranietų negalėdami pakelti teroristinio režimo ir ekonominio skurdo susirado prieglobstį kituose kraštuose. Kariuomenėn imami varu iranietiai dažnai pabėga pas sukilėlius kurdus, kurie abiejose valstybėse atskiromis grupėmis aktyviai reiškiasi kraštų gilumose. Abiejuose kraštuose ginklų ir reikmenų papildymams stinga pinigų—jų neužtenka ir kasdieninio gyvenimo vertybėms, nes pagrindiniai pajamų šaltiniai — alyvos versmės naikinamos. Abi valstybės perka ginklus daugumoje iš rusų pigesnėmis kainomis (II Pas. karo liekanas) ir kreditan, kurie su patarėjais ir technikais neša ir komunistinę ideologiją. Tačiau ir jų kiekis ribotas, nepakankamas laimėjimui. Šiuo metu atrodo, kad dėl eilės priežasčių karinio konflikto atomazga nepriklausys nuo karinių jėgų, jos bus nustumtos į antrinės reikšmės nereikalingą naštą, jieškant

sprendimo kitose srityse, gi bereikšmis “stumdymasis” dabartinio fronto srityje tęsis tol iki kuri pusė sugebės sutelkti tinkamas jėgas laimėjimui, arba atsiras ne karinės priemonės ar būdai konfliktą išspręsti taikiu būdu.

Irano - Irako karas gali privesti prie Persijos įlankos valstybių nesutarimo, kas būtų nenaudinga Vakarų valstybėms, nes į ginkluotus konfliktus įsiveltų ir kitos arabų valstybės sutrukdydamos alyvos tiekimą (to ypatingai siekia rusai). Padėtis atrodo kaip su namo stogo taisymu: — jei gendantis stogas netaisomas, anksčiau ar vėliau gyvenamuose kambariuose bus šlapia.

Amerikiečių kariniuose sluoksniuose šio konflikto pabaiga pramatoma sekančiais: Irano valdovas Ayatollah Ruhollah Khomeini yra 84 metų amžiaus, prieš kurį stipriai veikia po grindžio “Tudeh” komunistinė grupė, pasiruošusi kiekvienu metu kviesti sovietus atstatyti krašte sutrikusią tvarką. Be atidėliojimų (atatinamam laikui) iš Afganistano vakarinio pasienio ir Turkmenijos, kur laikomos Irano pasienyje 26 divizijos (apie ketvirtis milijono kariuomenės) priedangoje aviacijos (ten šiuo metu laikoma apie 600 kovos lėktuvų ir 500 helikopterų), be jokio pasipriešinimo

“pasklis” link Teherano — Tibriz, Abadan, per Bom į Badar, ir pro Duzbad į Hormuz sąsiaurį, per Baludžistaną į Omano įlankos šiaurinę pakraštį. Tuo pačiu metu Persijos įlankos atatinamosna vietosna iš Indijos vandenyno atplauks parengtyje laikomi 29 karo laivai, su papildomu tiekimu ir invazijai iš Persų įlankos. Panašiu pretekstu ir būdu 1979 metais rusai okupavo Afganistaną. Irano invazijai rusai turi legalų pagrindą: 1921 metų susitarimu rusams duota teisė suteikti Iranui karinę pagelbą. Minėta invazija užtruktų apie pora savaitių (Albroz ir Zagroz kalnuota vietovė ir puolimo kryptyse stoka kelių). Tame laikotarpyje ir tokiose apyštovose, sustabdyti rusų invaziją Vakarų valstybės negalės sutelkti žemės ir oro jėgų (nėra artimų bazių ir vargu ar tokiems veiksmams bus pasiruošta (nebent būtų panaudoti branduoliniai ginklai, reikėtų 20 bombonešių su branduolinėm bombom), tačiau nežiūrint apsaugojimo “gyvybinių interesų” Vakarų valstybės negalės nutarti tai padaryti ir priims susidariusią padėtį kaip “įvykusį faktą”: — geriau vaikščioti šlapiomis grindimis ir sušlapti tik batus, negu išeiti į atvirą lietų . . .

(Pagal AFJ, May, 1983)

SU KARIŠKOM DAINOM Į VALSTYBĖS TEATRĄ

Elektrotechnikos (vėliau Ryšių) Bataliono mokomos kuopos choras, vadovaujamas chorvedžio Liuberskio, buvo pasižymėjęs savo daina ir buvo aukštai vertinamas. 1924 metais Valstybės Teatro vadovybė pakvietė dalį mūsų choro statomam veikalui padainuoti porą kariškų dainų. Šešiolika atrinktų dainininkų nuvykome į Valstybės Teatrą ir prisistatėme režisoriui Dauguviečiui. Jis, be jokių įžangų, paliepė padainuoti dvi kariškas dainas, tačiau tų dainų mūsų repertuare nebuvo ir mes nemokėjome jų dainuoti, bet jis reikalavo, kad padainuotume. Mums tos dainos sklandžiai neišėjo. Režisorius buvo nepatenkintas ir susierzinęs. Mūsų grupės vadovas, viršila Vaitaitis, ėmė jam aiškinti, kad mūsų choras apmokytas dainuoti keturiais balsais ir tik tokias dainas galime padainuoti kurios yra mūsų repertuare. Dauguvietis nusiramino, pagalvojo ir paprasė padainuoti

taip kaip mes mokame. Padainavome dvi dainas, jos gražiai nuskambėjo ir jam patiko. Jis patenkintas sušuko: “Bravo vyrai, taip padainuokite žygiuodami per sceną tai bus labai gerai”. Mums tas pakėlė ūpą, dainos nuskambėjo gražiai ir mes susilaukėm aplovismentų.

Vaidinimui pasibaigus, atėjo teatro direktorius (rodos L. Gira) mums padėkojo ir apdovanojo kontramarkėmis pamatyti naujai statomą veikalą. Tas įvykis, tas laimėjimas, liko ilgam mūsų kaimo berniokų, atmintyje, mes juo labai didžiavomės ir kai kurį laiką jautėmės išdidūs. O grįžę iš kariuomenės, su pasididžiavimu pasakojome savo draugams apie patirtą laimėjimą Valstybės Teatre. Tie draugai, kurie dar laukė būti pašaukti, kad atliktų karinę prievolę, žavėjosi mūsų pasakojimais ir atrodė laukė šaukimo tikėdami, kad ir jiems nusišypsos laimė įžengti į tą šventovę — Valstybės Teatrą.

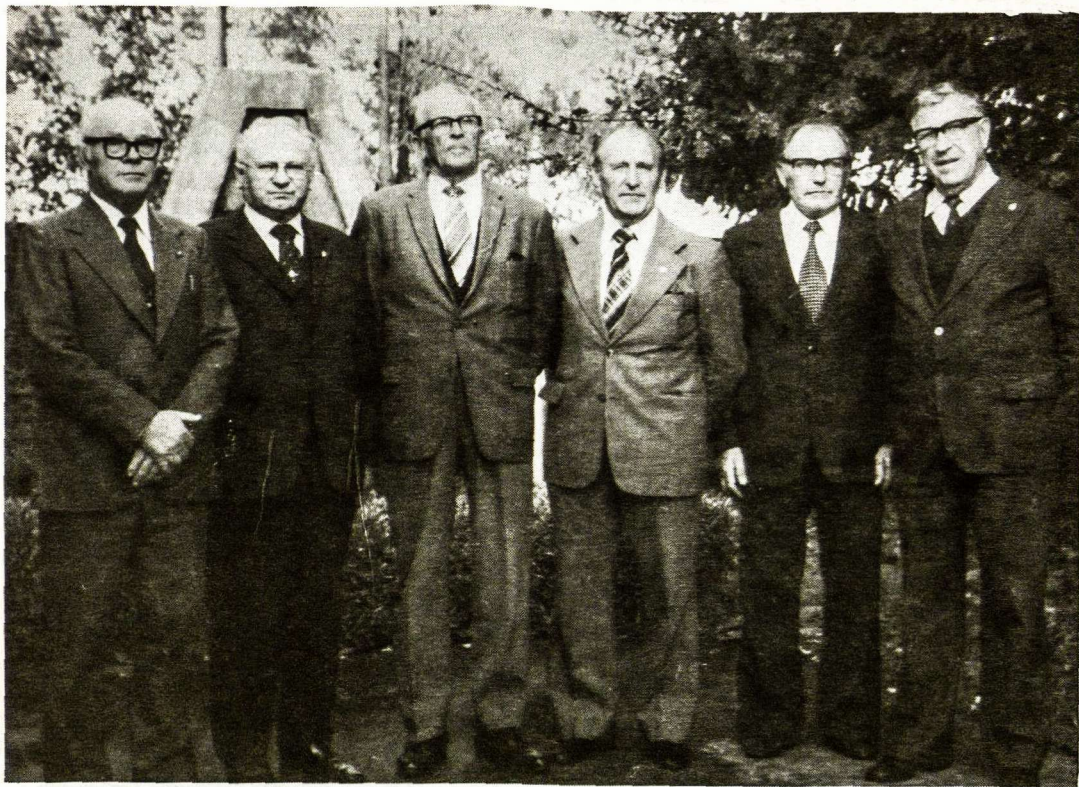
Vienas iš dalyvių,
Juozas Leščinskas

Elektrotechnikos (vėliau ryšių) bataliono mokomos kuopos choras iškyloje, 1925 m. birželio mėn. 1 d.

Pirmoje ir antroje eilėse iš kairės: eil. Gelžinis, eil. Rubežius, eil. Jeriomkinas, eil. Mejeris, pavadė nežinoma, choro vedėjas Liuberskis, vyr. psk. Baronas, vyr. ltn. Mašiotas, pavadė nežinoma, mokom. kuopos virš. Vaitaitis, eil. Liudžius, eil. Ogintas ir Eil. Mingelevičius.

Stovi iš kairės: eil. Leščinskas, eil. Štaras, eil. Klimašauskas, pavadė nežinoma, eil. Vasiliauskas, vyr. psk. Pelė, pavadė nežinoma, ltn. Steponavičius, eil. Mėzinas, grand. Palionis, vyr. psk. Balčiūnas, eil. Serko ir eil. Kriščiūnas. →

Australijos — Adelaidės "Ramovės" skyriaus dabartinė valdyba. Iš k. į d.: A. Krivickas, V. Palukas, Z. Stankus, V. Vosylius (pirmininkas), J. Jaruševičius, J. Jaunutis.

AUSTRALIJA, ADELAIDĖ

"RAMOVĖ" GYVUOJA

Birželio 5 d. LKVS "Ramovės" Adelaidės skyrius atšventė savo veiklos 32 metų sukaktį. Metinę šventę pradėjo pamaldomis, dalyvaudami šv. Kazimiero bažnyčioje su savo vėliava.

Po pamaldų, Lietuvos Namuose buvo surengti iškilmingi pietūs, kuriuose dalyvavo ramovėnai su šeimomis ir kviestiniai svečiai. Pasirodo, kad ramovėnai, su jų visuomet nuoširdžiu pirmininku Vytautu Vosylium, šiuo metu turi daugiausia narių ir draugų, nes pietaujantieji užpildė visus Lietuvos Namus.

Pradžioje žodį tarė "Ramovės" sk. pirmininkas V. Vosylius, pasveikindamas susirinkusius, pakviesdamas atsistojimu pagerbti mirusiuosius ir paminėdamas 32 metų veiklos sukaktį. Nebuvo pamiršti ir įvairių amžiaus sukakčių sulaukę ramovėnai, net ir jų vedybinės sukaktys prisimintos. Jie visi ir visos buvo gražiai pasveikinti, pagerbti ir papuošti gvazdikų žiedais.

Visų susirinkusiųjų vardu žodį tarė ALB Adelaidės Apylinkės Valdybos pirmininkas C. Zamoiskis, pagirdamas ramovėnų veiklą ir pakviesdamas už "Ramovę" pakelti tostą. Galingai nuskambėjo Valio, ilgiausių metų "Ramovei, Valio!

Oficialiai daliai pasibaigus, pilna salė svetelių buvo rūpestingai prižiūrima ir vaišinama ramovėnų ponių, o J. Jankūnas visus linksmo lietuviškos muzikos melodijomis.

Meninę programą išpildė balsingi ramovėnų vyrai, padainuodami tris dainas, ketvirtą — dainavo ir visi svečiai kartu. Ramovėnus dainininkus paruošė ir jiems dirigavo Vytautas Straukas. Tai buvo jo, kaip dirigento, šiais metais pirmas viešas pasirodymas adelaidiškiams, visų šiltai priimtas.

Taip ir prabėgo jauki sekmadienio popietė, skirta "Ramovės" garbei. Linkimieji "Ramovei" sėkmės ir ateities darbuose nes ji šiuo laikotarpiu, vadovaujama pirmininko V. Vosylius ir kitų valdybos narių, galima sakyti, savo pajėgumu žydi. (v.b.)

ARĖJAS VITKAUSKAS

KULNAS IR PLAUKAI

Tas graikų narsuolis Achilas
Istorijoj yra iškilęs
Per kulną (net juokai!) jo kojoj:
Nežiūrint kokiam jis pavojui
Bebūtų, jis vis nugalėjo,
Kol priešas gerai nužiūrėjo
Jo kulną ir ėmęs saidoką
Paguldė kaip reikiant tą drąsų
laidoką . . .

II

Gi Samsono, vyro plaukus
Mergiotė nukirpo palaukus
Kol jis jai pasakė jų jėgą—
Be jų jis — sušlapus sėrmėga!
Bejėgis kaip vaikas, tai yra . . .
Žirkklės, klasta, stiprų vyrą
Padarė kaip kokią mazgotę,
(Na ir pasiutus gi buvo mergiotė!).

**A. A. KAPITONAS
GEDIMINAS SENŪTA**

Š. m. sausio 16 d. Bostone staiga mirė a. a. Gediminas Senūta, Liudos ir Vaclovo Senūčių sūnus.

Gediminas buvo gimęs Vilniuje 1942 m. Tėvų išneštas į Vakarus, atsidūrė Brockton, Mass. Čia baigė parapijos pradžios mokyklą, priklausė lietuviams ateitininkams, skautams. Buvo sudaręs akordeonistų "kapelą" ir grojo programose. Baigęs Brockton aukštesniąją lituanistikos mokyklą ir Bostono kolegijos gimnaziją (Boston College High School), vadovaujamą tėvų jėzuitų, įstojo į Northeastern Universitetą. Jėzuitų gimnazijos mokytojais buvo Tėv. dr. Kęstutis Trimakas ir Tėv. Gediminas Kijauskas (dabartinis klebonas Clevelande).

Universitete būdamas, įstojo į kariūnų mokyklą (ROTC). Baigęs universitetą bakalauro laipsniu ir atlikęs karinį stažą, buvo pakeltas į jaunesnio leitenanto laipsnį ir išsiųstas į signalų (radaro stočių operavimo) mokyklą. Baigęs mokyklą, buvo pakeltas į vyr. leitenanto laipsnį ir išsiųstas į Vietnamą. Ten išbuvo daugiau kaip 2 metus ir buvo pakeltas į kapitono laipsnį. Apdovanotas dviem bronzos žvaigždėmis (Bronze Stars), neskaitant žemesnių medalių.

Vietname kapitonas Senūta buvo Sig-

Virš.: Iš kairės kpt. G. Senūta, vidury gen. Westmorland, dešn. — Vietnamo generolas. Toliau išrikiuota kpt. G. Senūtos kuopa.

Kpt. G. Senūtos bunkeris Vietname.

nalų korpo kuopos vadas (Commander) ir vadovavo 190 radaro specialistų grupei, iš kurių 27 žuvo.

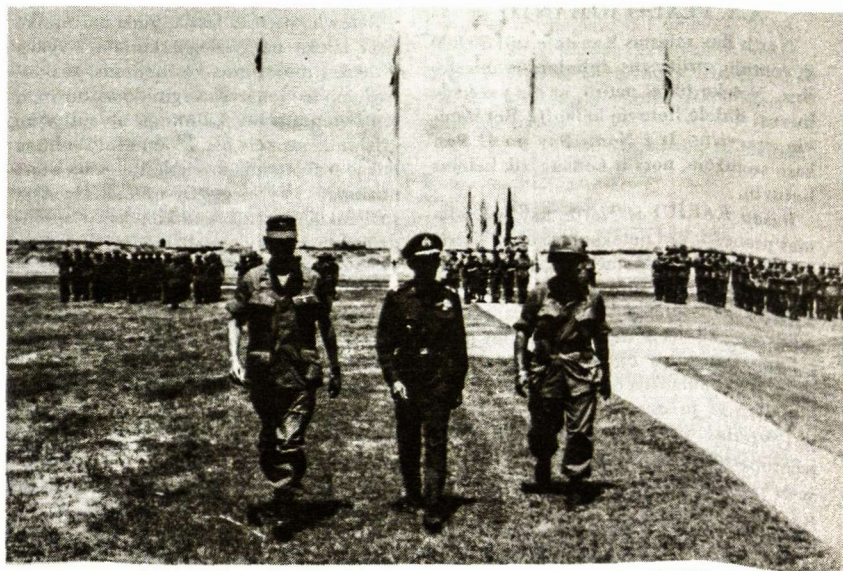
Vietname U. S. Army siūlė pasilikti dar vienus metus ir majoro laipsnį, bet jis atsisakė. Grįžęs iš Vietnamo pragaro, suvargęs, apsigyveno netoli savo tėvų ir brolių Bostone.

Kariuomenėje jis buvo labai jautrus, todėl jis pasirinko būti kareivių gynėju (advokatu). Kai jis atostogavo Australijoje ir Japonijoje, Tokio mieste jis buvo susitikęs iš Vilniaus studentą, kuris kvietė Gediminą atvažiuoti į Vilnių. Jis labai norėjo aplankyti savo gimtąją vietą — Vilnių, bet kariuomenės valdžia pasakė: "kadangi

tu žinai visus radaro susisiekimo kodus, tai tau leidimas nebus duotas vykti Lietuvon".

Iš Vaitekūno laidojimo namų a. a. Gediminas buvo atlydėtas į Šv. Kazimiero bažnyčią Brocktone su veteranų sargyba. Šv. Mišias atlaikė ir jautrų pamokslą pasakė parapijos klebonas kun. Petras Šakalys. Solistė Marytė Bizinkauskaitė papildė pamaldas jautriomis šventomis giesmėmis. Po pamaldų, sugiedojus "Marija, Marija" ir Lietuvos himną, Gediminas buvo nulydėtas į amžino poilsio vietą — Brocktono katalikų Kalvarijos kapus prie nulio temperatūros.

Pasiliko dideliame nuliūdime tėvai

Liuda ir Vaclovas, broliai Algimantas ir Vytenis, giminės Čikagoje ir Lietuvoje, o taip pat ginklo draugai iš Vietnamo.

Tebūna Tau, kapitone, lengva Amerikos žemė!

Mes kovojome už tiesą, teisingumą ir tautų laisvę!

Ginklo draugai.

G. B.

NETEKOME DRAUGO, A.A. VLADO JOMANTO

North Bay miestas Kanatoje turi 50,000 gyventojų, prijungus aplinkinius miestelius. Neteko tikrai patirti, ar čia yra kada buvusi didelė lietuvių kolonija. Bet lietuvių yra visur. Ir į North Bay po II Pas. karo sugužėjo, nors ir nedaug, tik keletas lietuvių.

Rašamas KARIUI iš North Bay, norėdamas pranešti, kad netekome asmens, kuris nebuvo kokia garsi asmenybė, bet buvo ištikimas Lietuvos sūnus, tikras patriotas, KARIO skaitytojas — Vladas Jomantas. Jis mirė staiga, beveik nesirgęs, širdies priepuoliu. Jau miręs buvo nuvežtas į liginę. Buvo sulaukęs 61 metų amžių.

Būdamas jo draugas, skubu parašyti nes Vladas buvo čia pirmasis KARIO prenumeratorius. Dabar KARYS neteko savo skaitytojo, tauraus lietuvio, kuris turėjo daug draugų.

Vladas išaugino dvi dukteris ir sulaukė antukų. Turėjo ir sūnų, kurį labai mylėjo. Jis žuvo traktoriaus nelaimėje. Jo mirtį Vladas žiauriai išgyveno. Vlado žmona, būdama vokiečių kilmės, lietuvius laiko savo tautiečiais ir šeimoje buvo dar nusugyvenimas.

Vladas Jomantas buvo kilęs iš Kretingos, Kulių kaimo, vidutinio ūkininko sūnus. Lietuvoje yra likę jo dvi seserys.

Karo metu Vladas buvo Policijos Mokykloje. Nors jam neteko tarnauti Lietuvos kariuomenėje, tačiau jis domėjosi mūsų kariuomene, Lietuvos kariais. Jis buvo įsigijęs beveik visas knygas, kuriose buvo rašoma apie Lietuvos kariuomenę ir karius. O kai susimesdavome prie buteliuko, tai dainuodavome kariškas dainas...

Šio pranešimo autorius ir Ipolitas Kazlauskas, birželio 7 d., laidotuvių namuose, nulenkęme savo galvas atsisveikindami savo draugą paskutinei kelionei. Jo pageidavimu, kūnas buvo sudegintas, urna su pelenais bus ant sūnaus kapo.

A. VYŠNIAUSKAS
North Bay, Ont., Canada

ATSIŪSTA PAMINĖTI

“VISAIP ATSTITINKA”, Antano Gailušio novelė, 1983 m. leidinys, kaina 6 dol., spaudė Franciscan Press, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. leidėjas “Darbininkas”, viršelis dail. Viešulo.

Knygoje telpa 8 skaitiniai, kurių kiekvienas savaip įdomus nepalikant Gilesnio įspūdžio. Tematika vedžioja lyg po tikrus gyvenimo klystkelius, suvedant baigmėje į “happy ending”. Autorius nemėgėjas liūdno pabaigos ir beveik kiekvieną skaitinį užbaigia: “Nėra to blogo, kad neįseitų į gerą”, prasme. Veikėjai, paklydinę gyvenimo klystkeluose, aplinkybių verčiami grįžta į moralų ir normalų gyvenimą.

Astos laimė. Čia jauna, graži mašininkė Asta išteka už geologo, kuriam išvykus 6 mėn. į mokslinius kasinėjimus, iš nuobodumo ir vienatvės sugundoma turtingų tėvų vienturtėliu. Laimingu atveju, vyro grįžimui esant čia pat, lepūnėliui jau būna laikas ieškotis naujo žiedelio — šis būna nusibodęs. Vyru grįžus už metelių Asta susilaukia gražaus kūdikio, kas išsprendžia jos tarnybos pabaigą ir sugrąžina į namų laimės uostą.

Pokalbis Traukinyje galėtų būti tikras išgyvenimas vykstant traukiniu į Kaliforniją. Čia ir mistikos ir religijos užgriebta. Viską nusineša ir išsklaido skirtingos traukinio stotys, palikdamos apie ką galvoti.

Gyvenimo Balanse pasakojama tobulu mokytojo tobulas gyvenimas, kuris būtų buvęs tobulesnis, jei laiku būtų apsižiūrėjęs, kad gyvenimas ne vien darbai ir pramogoms, bet būtų prasmingiau palikti savo pėdsakus mokomo dalyko vadovėlių puslapiuose, kurie liko neparašyti dėl gyvenimo sklandumo bei patogumo, ką abu su gražia žmona, buvusia jo mokinė, pamato pensijos sulaukus. Betgi dėl to ilgai nesielvartaujama — ir pensininkystė įsiderina į patogumo vėžes.

Prietaringoje Aldonoje mergaitės ir juodos katės istorijėlė. Vaikystėje Kalėdų Seneliui atnešus Aldutei šokančią lėlę, juoda katytė, iki tol buvusi šeimos lepūnėle, netyčia numeta lėlę, kurios kojytė sulūžta ir daugiau nebegali šokti. Katytė tampa Aldutei neigiamu simboliu iki universitetinės meilės, kai stud. Juozas padovanoja juodą katinėlį jos šventės proga ir įvykis baigiasi meilės vedybomis, ką ir burtininkė buvo išpranašavusi. Tuo ir sugriaunamas juodos katės prietas.

Nestipriai Suveržtas skaitinyje veterinarijos daktaras Karklas susipainioja romantikoje su šunelio Pufi savininke, gražia išsiskyrėle Dairutiene. Jų laimei įsibėgėjus sužino draugai, žmona ir visa apy-

linkė. Tokioje kryžkelėje, išpildžius žmonos reikalavimą atlikti tikrą gyvenimo išpažintį, išsispredžia laiminga pabaiga — grįžimas į savo laimingus namus.

Mr. & Mrs. BeArko beveik patikima tam tikros rūšies naujų ateivių pavardės suamerikoninimo istorijėlė.

Motiejaus Gobšio Turtas vaizduoja per vargą prasigyvenusį ir pralobusį žmogulį, pinigą pavertusį dievuku ir sukritusį savo daugiabučio laiptuose, taupumui elektros, nesinaudojant keltu. Turtą paveldi baletininkas brolvaišis, kuris apleidžia savo svajonę — baletą, tapdamas vien lėbautoju. Turtą nugyvena. Nušaukiamas meiluzės, kurią vyras išsivarė dėl neištikimybės, o jis ją irgi atstūmė. Ir šioje laiminga pabaiga. Vyras susižavi žmonos narsa — nušovimu ir po kalėjimo susigrąžina šeimos židinio laimingam gyvenimui. Žuvusiojo tėvas, suvokęs turtų beprasmybę, iš likusio palikimo įsteigia stipendijų fondą neturtingiems baletininkams mokintis, žuvusio vardu.

Pasaka apie lapą viena iš autoriaus filosofijos gabalėlių — vienišo lapo kabojimas, kaip vėliavos, iki sulaukus naujų metų, vis tik ir jį vėjas ir žvarba įveikia tame vienišume ir nutraukia žemės guolin.

Užugirių Profesorius, tai sagų siuvėjo atostogos kaime Lietuvoje, tai per daug juokingai besipuščiančios jo žmonos ir miniatiūrinio šuniuko Pupsiko nuotykių, privedusių iki teismo, kuris dar labiau juos apjuokina, pasakojimas.

Knyga parašyta lengvu stiliumi. Autorius vartoja savotiškus išsireiškimus retkarčiais, savotiškai išskiria svetimą kalbą.

Audronė

LAIŠKAI KARIUI

Esu dėkingas už Klaipėdos Krašto 60-ties metų atvadavimo sukakties minėjimo New Yorke aprašymą (Balandžio laidoje). Nenoriu įgrįsti, tačiau jaučiu pareigą atitaisyti kai kuriuos netikslumus.

Mane giliai paveikė gen. Bulotos pasisakymas 1922 m. rudenį, kad jis leisias sukilime dalyvauti vyresniajam sūnui Kęstučiui, Pas. kare netekusiam rankos, ir vyresniajam sūnui, tačiau jauniausiąjį pasilikęs sau. Mano vyresnysis brolis Petras, g. 1901 m., tebetarnavo kariuomenėje. Aš išeisiu, tad pansurų metų už mane jaunesnysis brolis Julius telieka tėvams, kurie anuomet gyveno Varėnoje, neutralioje zonoje. Tad nieko apie ruošiamus įvykius nesakiau broliams. Tačiau rytdieną po mūsų atvykimo į Panevėžį atvažiavo dar vienuolika savanorių, jų tarpe Julius, mano brolis, įžymusis LFLS futbolo, krepšinio, beisbolo ir ledo rutulio sportininkas. Jis neklaušė mano ragini-

mo grįžti. Ir jo septynioliką gimtadienį, 1923 m. sausio 9 d., išvykome į Lauksargius.

1923 m. sausio bene 8 d. Panevėžio Ramovėje įvyko šokiai. Apie vidunaktį mane iškvietė ten į kambarelį, supažindino su 8 p.p. karininku Mykolu Kalmantausku ar Kalmantavičium, kuris sakėsi tik ką buvęs paskirtas naujuoju mūsų grupės vadu. Jis man liepė visus LŠS būrių vadus sukviesti į posėdį 1:15 val. naktį. Tai atlikau. Ligtolinis vadas anuomet tebelankė suaugusiems gimnazijų Kaune. Savanorių tarpe buvo daugoka to gimnazijos lankytojų, ir vadui buvo sunkoka jiems rodyti savo "vyresniškumą".

Su naujo vado paskyrimu, prasidėjo gyva veikla ir apmokymas. Panevėžio-Velžio dvare mokėmės iškilmingai sutikti kariuomenės vadą. Sutekus, kieme pasigirdo automobilis. Mes įsitempę rikiuotėje laukėme — tačiau neteko iškilmingai sutikti. Kariuomenės vadas gen. Juozas Stanaitis duryse tiesiogiai į mus prašeko: "Ar daug jūs čia yra, broliai?" Sustokite arčiau, aplink mane". Su ašaromis balse jis šnekėjo, kad jei mums pavyks, tai atitaisyms 700 metų skriaudą, o jei nepavyks — tai niekas mūsų negins, gal kaip banditus ištrems kur į kasyklas Alžerijoje ar kitur... Jis visą laiką mus broliais vadino... Tai buvo jaudinantis išgyvenimas.

Paskiau, sausio 9 d., naktį, patyloomis rikiuotėje nužygiavome į stotį, ir ten galutinai paskyrė kuopų ir būrių vadus - karininkus. Puskarininkų buvo perdaug, ir vyresniusius puskarininkius paskyrė skyrininkais.

Mūsų vadas pasivadino M. Bajoru. Sausio 14 dieną dieną be valgio išstūnojome Pagėgių geležinkelio stotyje. Tuoj po 7 v. traukinys išėjo. Pravažiavus pro Šilo karčiamą dar vieną stotį, išlipome ir žygiavome pėsti. Prasidėjo sunki pūga. Kalmantas savo žinioje turėjo automobilį, tai liepė ten pakrauti kulkosvaidžių šovinių dėžes ir patsai pėsčias žygiavo voros priešakyje. Mūsų vyrai tikrai pamilo "Bajorą".

Kai pasiekėme pirmą stotį nuo Klaipėdos, mums leido pailsėti. Nuo sniego vanduo laiptais čiurleno... girdėjosi šaudymas... prajojo ir linksmai prakalbino gusarai draugai — Labutis ir Kraunaitis... Auštant išžygiavome į kautynes — pulti Klaipėdos miestą...

Sausio 15 d. kautynių metu aš su amerikiečiais ir kauniečiais Lukoševičium nuo kanalo priartėjome prie šv. Jono bažnyčios, nuo kurios kilo prancūzų kulkosvaidžių ugnies sukeltas raudonas rūkas. Mūsiškių būrys priartėjo prie bažnyčios — nematydami priešų ugnies, ir mes juos šūkiams įspėjome, jie apėjo bažnyčią ir pamatė,

kas dedasi. Nedaugiau kaip už poros šimtų metrų kitapus gatvės, į mūsų dešinę prefektūros kryptim, regiu Julijų su Liudu Jablonskiu ir vilniečiu St. Prantkelevičium gulint su kulkosvaidžiu. Julius "šėrė" kulkosvaidį. Aš ir meldžiausi, ir verkiau, kai kulkosvaidis nutilo, kulkosvaidininkas (Lukšys?) pasilenkė ginklą patikrinti ir atvirto negyvas... Julius pasitarė su savaisiais už kojų kulkosvaidį atitraukė, pasiėmė dėžes ir pasitraukė... tik rytdieną suėjau juos gyvus... Mums trims teko perbėgti per apšaudomą gatvę... Tai nebuvo įvykis, kurį norėtume naujai išgyventi... Julius dalyvavo prefektūros paėmime, kur žuvo jų pirmosios kuopos vadas...

Ne "uosto sargyba" man pranešė apie lenkų laivą — mes patys pamatėme. Pranešiau mūsų II grupės vadui Kalmantui direktorijos rūmuose. Jis man pavedė vykti į Berliner Hoff (paskiau Ryto) viešbutį ir pranešti "rinktinės kuopos vadui Budriui". Ten 8 p. p. karininkas Strielniekas parodė aukštą uniformuotą vyrą su dar nematytais ženklais — ant apykaklės juodi trikampiai su sidabrine briauna ir Gedimino stulpais, ant antpečių trikampė žvaigždutė sidabriniam žiede (vėliau tie ženklai buvo įvesti kariuomenėje). Atidaviau pagarbą: "Ar tamsta rinktinės kuopos vadas?" "Taip". "Kaip pavardė?" Jis smalsiai mane apžiūrėjo ir sako: "Budrys". Pranešiau jam, ką Kalmantas liepė. Jį aspito būrys karininkų. Budrys teiravosi, kas gerai moka lenkiškai. Jie raivėsi. Galop aš jam pasakiau, kad esu dirbęs dienraščio "Litwa" redakcijoje pas profesorių Zigmą Žemaitį ir Sakowiczų. Tai Budrys man liepė vykti į lenkų laivą, pranešti apie permainas valdžioje ir kad, jei jis neišplauks ligi vidurnakčio, tai paleisime ugnį. Mane palydėjo pora vyrų.

Lenkų karo laivas "Komendant Pilsudski" buvo porą šimtų metrų atstu nuo turistinių laivų prielaukos. Lenkai nuleido valtį. Man liepė ginklus palikti krante ir įsėsti į valtį. Lenkų įguliai komandavo prancūziškai: "Allez... allez". Laivan įlipus, kapitonas stovėjo atokiau, su manim kalbėjo du jaunesnieji karininkai, keliasdešimt jūreivių žioplinoje ir mane — su skauto (faktinai, JAV kariuomenės) skrybėle, su žalia MLS juoste ant rankovės. Lenkai sakėsi atvežę naują antantės įgulos vadą, kraštas priklauso antantei ir jie vykdys tik antantės įsakymus. Manė grąžino į krantą.

Aš niekad nebuvau "paskirtas" į Vyriausią sukilėlių štabą vado Jono Budrio žinion". Tik kitą dieną skaičiau jo atsišaukimą ir patyriau, jog tai mūsų vyriausias vadas. Aš pasilikau 2-osios grupės trečioje kuopoje, lt. Prano Gudyno būry-

je puskarininkiu. Paskiau Amerikoje su Budriu susibičiuliavome.

Joks amerikiečių laivas sukilimo metu Klaipėdoje nesilankė. Lankėsi britų karo laivas "Caledon", apsistojęs žiemos uoste — 3-sios grupės Stepas Darius lankėsi tame laive, anglai norėjo futbolą žiemą sužaisti, bet laukas buvo prancūzų zonoje prie kareivinių. Prancūzų transporto laivas atplaukė vėliau, o jų kreiseris Voltaire negalėjo uostan įplaukti. Amerikiečių laivas tik 1926 m. lankėsi Klaipėdoje.

Chicago korespondentas Donald Day atvyko iš Rygos ir stotyje filmavo amerikiečius — buvome Darius, Andrius Martus (netrukus peršalęs ir miręs Klaipėdoje), Ant. Ivas, Pr. Rimkus ir aš. Amerikiečių buvo ir daugiau, bet negalėjo atvykti, o Jonas Romanas padovanojo Raud. Kryžiu automobilį, kuriuo Raud. Kryžiaus moterys vežiojo sargyboms užkandžius ir arbatą su romu.

Dr. Kostas R. Jurgėla

Bethesda, Md.

1983 m. gegužės 25 d.

P.S. Neiškenčiu nepridėjęs apie porą kurjozų. Po pėsčio nakties žygio pūgoje, mūsų antroji grupė auštant pradėjo puolimą nuo plento į kairę. Pirmoji grupė naktį išsikovojo Sendvarį. Kai pasiekėme ją, aš buvau mūsų voros kraštutinis kovotojas — pirmasis dešinėje. Anos grupės vyrams neleido pulti pirmyn su mumis. Kalmantas liepė pulti ir sukti dešinėn, tai trečiai grupei liepė gulti ir šaudyti pro mūsų galvas, turėjome sugulti. Kalmantas įtužo, išsikoliojo su anais — ir galop puolėm pirmyn visa eilė. Pasirodo, mano brolis Julius (aš trečioje kuopoje, jis pirmoje) buvo mūsų voros pats kraštutinis kairėje. Taigi du broliai: vienas pirmas dešinėje, antras pirmas kairėje.

Mūsų kuopoje visi šautuvai buvo 1922 m. vokiečių gamybos.

Vokiečiams kai kas mūsų laikų raidės MLS (Mažosios Lietuvos Sukilimas) aiškino reiškiant "Mein Lieber Simonaitis" (Mano mielas Simonaitis — sukilimo vyriausybės galva).

K. R. J.

KLAUDINGAS PAAIŠKINIMAS

Į mano str. "Lietuvos aviacijos pradžia" tilpusį 1982 m. "Kario" Nr. 4, metams praėjus, atsiliepė A. Kutka š.m. Kario Nr. 3. Tą temą jis anksčiau savo atsiminimuose buvo iškėlęs Karyje 1981.

Kad 1919 metų kovose prieš bolševikus lietuviai lakūnai nedalyvavo, nes jie dar nebuvo paruošti, o tų metų gegužės mėn. Panevėžį bombardavo samdyti vokiečių lakūnai, tai galima su jo nuomone sutikti. Bet dėl nusileidusio prie Obelių vokiečių lėktuvo su dviem turkais, tai

gerb. A. Kutka vis dar tebeklysta. Jis aiškina, kad savo atsiminimų straipsnį rašęs taip kaip apie tai rašė 1977 m. "Kario" Nr. 6 aviacijos plk. L. Peseckas. Atvertę tą "Kario" Nr. matome, kad ten rašė ne Peseckas, o inicialiais pasirašęs "Kario" bendradarbis K.J., kurio apžvalgos "Mūsų spaudoje pasižvalgius" dažnai pasirodo "Karyje".

Jei mano suteiktos žinios neįtikino pono Kutkos, tai gal jis patikės istoriko dr. J. Jakšto tuo klausimu parašytu ilgesniu str. tilpusiu "Laisv. Liet". 1971.VI.17. Ten Jakštas, tarp kitko, rašė: "Iš čia pavaiduoto Kemal Pašos iškilimo aišku, kad su Enver Paša skrido iš Vokietijos į Maskvą ir buvo nusileidęs Obeliuose ne Kemal Paša, bet Dželal Paša. Jie abu atstovavo turkų interesus sovietuose ir susirašinėjo su Kemal Paša (žiūr. Lord Kinross. Ataturk, New York 1965)".

P. Lelis

VIENAS JUODAS, KITAS BALTAS

S. GRIEŽĖ

Br. Ragutis, straipsnyje "Dėl atsiminimų rašymo" (1983 m. "Kario" 3 Nr.) **bara senukus** (mano pabraukta SG) už atsiminimus, ypač išleidžiamus atskirais leidiniais. Savo žodžių svoriui padidinti šaukiasi talkon net J. Hašeko kareivį Šveiką ir buvusį JAV prezidentą H. Trumaną ištisa jo posakio apie "herojus" citata anglų kalba. Esą dar "pusė bėdos kai jie (prisiminimai) skelbiami periodinėje spaudoje, bet kai tokia rašliava surašoma į knygą, dalykas darosi blogesnis". O kad dalykas "blogas" čia pat imasi lyginti plk. K. Žuką su gen. Silvestru Žukausku, pasiremdamas LE tilpusiom jų biografinėm apybraižom ir "Kovų dėl Lietuvos nepriklausomybės" I tomu, nors visų tų straipsnių autorius yra tas pats plk. lt. K. Ališauskas. Čia straipsnio autorius nepagaili K.Ž. juodų spalvų.

Bet skaitytojui tuoj kyla mintis: ko gi laukta net 23 su viršum metų po K.Ž. atsiminimų išleidimo (1959). Kodėl neparodytos klaidos ar net prasimanymai tuoj knygai pasirodžius viešumoj, kol dar gyvas buvo autorius (mirė 1962)? O kai to nepadarėta, tai kokia prasmė dabar plakti jį? Ar gi tik K.Ž. prasimanymas apie gen. K. Ladigos vedybas anomis kritiškoms Suvalkų fronte dienomis, o ne tikras faktas; arba gen. S. Žukausko viešnagė Rokiškyje pas grafą Przedzdieckį? Juk tie faktai anuo metu buvo vieši dalykai. Gen. Žukauskas į Rokiškį važiavo ne vienas, ne pats vairavo mašiną, tai kokia čia paslaptis.

Ukmergė nuo Rokiškio vos poros valandų kelio mašina. Tai nesunku buvo ir

pasisvečiuoti ir vėl grįžti.

1920 m. gen. S. Žukausko adjutantu buvo husarų pulko lt. Stasys Putvinskis, vienos ginklų rūšies su šių eilučių autorium, nors ir ne to paties pulko. 1934 m. atliekant atsarbos karininkams surengtą pakartojimą, susitikom ir pakankamai išsišnekėjome poilsio metu sekmdieniais. Gen. S. Žukauską, kaip lietuviškų reikalų atstovą jis nušvietė, toli gražu, ne baltom spalvom. Kritus Vilniui, pagal lt. Putvinskį, Žukauskas su gen. K. Kleščinskiu buvo tiesiog ekstazėje, linksmi pilni humoro, besikvatojė. Prie vyr. štabo buvęs latvių g en. štabo plk. (pavardės jau neprisimenu) stebėtoju mūsų kovų su lenkais, anų tokio nepaprasto linksmumo nustebintas užsidaręs savyje, kietai sučiauptom lūpom ir neprataręs nė žodžio. Tai vykę Lentvario dvare evakuojantis. Esą jo tėvas Vladas Putvinskis buvo iššaukęs S.Ž. net dvikovon, reikia manyti, ne dėl romantinių priežasčių.

Turint visa tai galvoje nesunku suprasti ir jo apsilankymą pas grafą Przedzdieckį Rokiškyje. Juk tai buvo neoficialus lenkų konsulas Lietuvoj. Ir vėlesniais laikais pakako jo raštelio ir galėjai keliauti Lenkijon. Lenkų konsulas Daugpilyj lengvai sutvarkydavo dokumentus tolimesnei kelionei.

K.Ž. nebuvo nei toks juodas, nei toks "melagis", kaip Šveikas, o ir S.Ž. nebuvo toks skaisčiai baltas.

O dabar keli žodžiai dėl senukų atsiminimų.

Neseniai pastebėjome kuriame tai mūsų laikraštyje nusiskundimą generolais "beraščiais". Ano straipsnio autorius skundėsi, kad mūsų generolai pamažu iškeliavo ANAPUS nepaliki ainiams savo išgyvenimų. Esą iš apie 50 buvusių generolų tik Stasys Raštikis parašęs 4 tomus ir K. Musteikis trumpų fragmentą, o visi kiti nič nieko. Tuo tarpu Br. Ragutis trenkia kuolu per galvą rašančiams.

Kaip ten bebūtų, didžiama skaitytojų džiaugiasi kiekviena naujai pasirodžiusia knyga, nežiūrėdama autoriaus metrikų. Jei nebūtų Kipro Bielinio 4 tomų, vyskupo Prano Petro Būčio, dr. Kazio Griniaus — 2, prof. Stepono Kairio, Rapolo Skipičio ir daugelio kitų, mes būtume žymiai skurdėsi.

Čia paminėti ir daugelis nepaminėtų rašė jau senukų amžiuje. Ačiū jiems už tai.

* * *

Spausdintoje Karyje No. 5, 238-240 pslp. Clevelando ramovėnų sk. veiklos korespondencijoje klaidingai pažymėjau apie brg. gen. Nagių ir pulk. Žuką.

Brg. gen. Nagius buvo palaidotas, ne Kalvarijų bet Visų Sielų kapinėse.

Pulk. K. Žukas nebuvo pirmasis Krašto aps. ministeris. Jis buvo 8-tasis Krašto aps. ministeris.

Pirmasis Krašto aps. ministeris buvo prof. A. Voldemaras.

J.C.

* * *

Manau, KARIO skaitytojams bus įdomios ištraukos iš pranešimo, tilpusio New Jersey laikraštyje "The Star — Ledger" (1983 liepos 4 d.). Žinant didžiosios spaudos "objektyvumą", neteko tokios žinios pastebėti kituose amerikiečių laikraščiuose ar nugaristi televizijoje. "Schultz visits Afghan rebel camp": Peshawar, Pakistan — Valstybės sekretorius George Shultz vakar užtikrino afganiečiams J.A.V. paramą išstumiant sovietų kariuomenės dalis iš jų tėvynės; po to jis nukeliavo helikopteriu prie Khyber Tarpukalnės žvilgterėti į Afganistaną.

Savo 13 dienų kelionėje po keturias Azijos valstybes, Shultzas pareiškė savo pastabas 1000 afganų bėglių vadų aki-vaizdoje, lankydamas jų stovyklą, pastatytą iš molio trobelių, vos 5 mylios nuo Hindu Kušo kalnyno.

Shultzas kreipėsi į džiaugsmingai šaukiančius pabėgėlius, vadindamas juos "fellow freedom fighters" ir priminė jiems, kad savo kovoje jie nėra likę vieni: "Jūs kovojate narsiai ir jūsų dvasia skatina visą pasaulį", kalbėjo jis Nasir-Bagha pabėgėlių stovykloje. "Aš norėčiau, kad jūs žinotumėt, kad jūs ne vieni kovojate... Šis susirinkimas yra man labai jaudinantis ir rimtas, jo tikslas apsisprendimas pašalinti sovietų ginkluotus jėgas iš Afganistano, šis susirinkimas suauktas nepriklausomo Afganistano vardu, jo pačių žmonių valdomo", kalbėjo Shultzas.

"Aš dalinuosi jūsų tikėjimu, kad galų gale laisvė laimės", pasakė valst. sekretorius, primindamas musulmonų sukilėlių daugiau kaip 3 metų kovą prieš 100,000 sovietų kariuomenės Afganistane. "Mes laimėsime, nes, pirmiausia, esame stiprūs, antra, esame pasiryžę, o svarbiausia, kad mūsų reikalas yra teisingas ir teišus". Shultzo žodžiai bėgliams būdavo pertraukiami "Allah, Allah" šauksmų.

Toliau Shultzas pareiškė, kad J.A.V. reikalaus, kad sovietai visiškai paliktų Afganistaną, kad afganiečiai patys tvarkytų savo reikalus ir kad pabėgėliai galėtų grįžti į savo kraštą.

A. D.

SUOMIJOS PATRIOTAS

Liudas Dovydenas, savo knygoj "Mes valdysim pasaulį", mini pokalbius su sovietų karininkais, jau po Lietuvos okupavimo — jie gyrė suomių už jų narsumą ginant savo kraštą nuo sovietų okupacijos. Iš mano skaitytų anglišių knygų žinau, kad ir Suomijos komunistai uoliai dalyvavo tame savo krašto gynime. Dabar randu University Press of New England (3 Lebanon St., Hanover, New Hampshire), išleisto storokoj (\$22.50) knygoj "The Bells of the Kremlin", Arvo Tuominen parašytoj, kad tai buvo tikrenybė: 1939 metais Stalinas įsakė jam atvykti į Maskvą, (jis buvo išsižadėjęs komunizmo ir grįžęs Suomijon), ir apsiimti eiti ministerio pirmininko pareigas Suomioj. Jau buvo žinoma, kad Stalinas ruošiasi pulti Suomiją. Tuominen matė tame Stalino plane "baisų nusi-kaltimą kuriame aš negaliu dalyvauti"; jis įsakė savo 250 sabotaznikų Suomioj nevykdyti to ko jie buvo išmokyti sovietioj, ir ragino tūkstan-

čius kitų partijos narių kovoti prieš raudonąją armiją, o ne sutikti ją kaip išlaisvintoją. (Kaip tas skiriasi nuo mano bendrapavardžio, ne giminaičio, generolo Vitkausko, kuris liepė sutikti Lietuvos okupantus kaip kokius išlaisvintojus!). Nėra abejonės kad Tuominens nutarimai padėjo sukurti nepaprastą dvasios pakilimą Žiemos Kare, kas sudarė sėkmingą atramą prieš virššijančią užpuolikų jėgą.

Tuominen buvo paskutinis išlikęs gyvas Lenino Kominternio prezidiumo narys. 1935 metais jis buvo generalinis sekretorius Suomijos komunistų partijoj. Komunistų partijos nariu išbuvo 20 metų. Jis praleido penkis Stalino žudynių metus Maskvoje.

Arėjas Vitkauskas

LIETUVOS ŽEMĖLAPIS LATVIŲ KULTŪROS ŽURNALO VIRŠELYJE

Žinomas latvių kultūros žurnalas TRE-JI VARTI (reiškia tą patį, kaip ir lietuvių kalboje), spausdinamas East Lansing, Michigan 48823, P.O. Box 1594, šių metų pirmame (91) numeryje atspausdino Algirdo Gustaičio straipsnį apie Lietuvą, jo sudarytą Lietuvos žemėlapi, prašant latvių tautos lietuvių tautai atgauti tame žemėlapyje atžymėtas sritis. Viršelio nugarėlėje atspausdino visą tą Lietuvos žemėlapi.

Tuo džiaugiantis galima pastebėti, kad iki šiol lietuvių žurnalai dar nėra paskelbę to Lietuvos žemėlapio savo viršeliuose. Gerai sako lietuviškas priežodis: savo krašte pranašu nebūsi. Čia gal ne tiek "pranašystės", kiek deramo pripažinimo reikalas. Kai kuriems lietuviams sunku pakeisti galvosena, sunku atsikratyti mokyklose, gimnazijoj, universitete įgytų žinių apie nedidelę Lietuvą, jiems sunku persiimti naujais siekimais.

Algirdas Gustaitis buvo šaulys Nepriklausomoje Lietuvoje, Kaune, tebėra šaulys "J. Daumanto" šaulių kuopoje Los Angeleje.

KARIO ADMINISTRACIJOJE dar galima gauti, užsakant, šias knygas:

A. Rukša, KOVOS DĖL LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS III tomas — \$17.00.

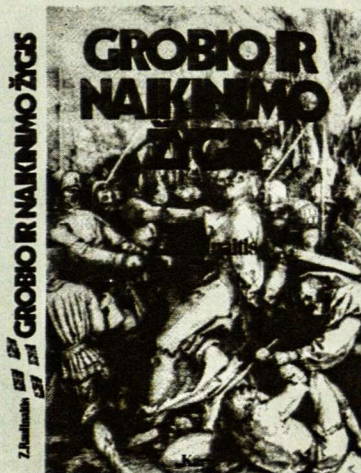
Z. Raulinaitis, GROBIO IR NAIKINIMO ŽYGIS

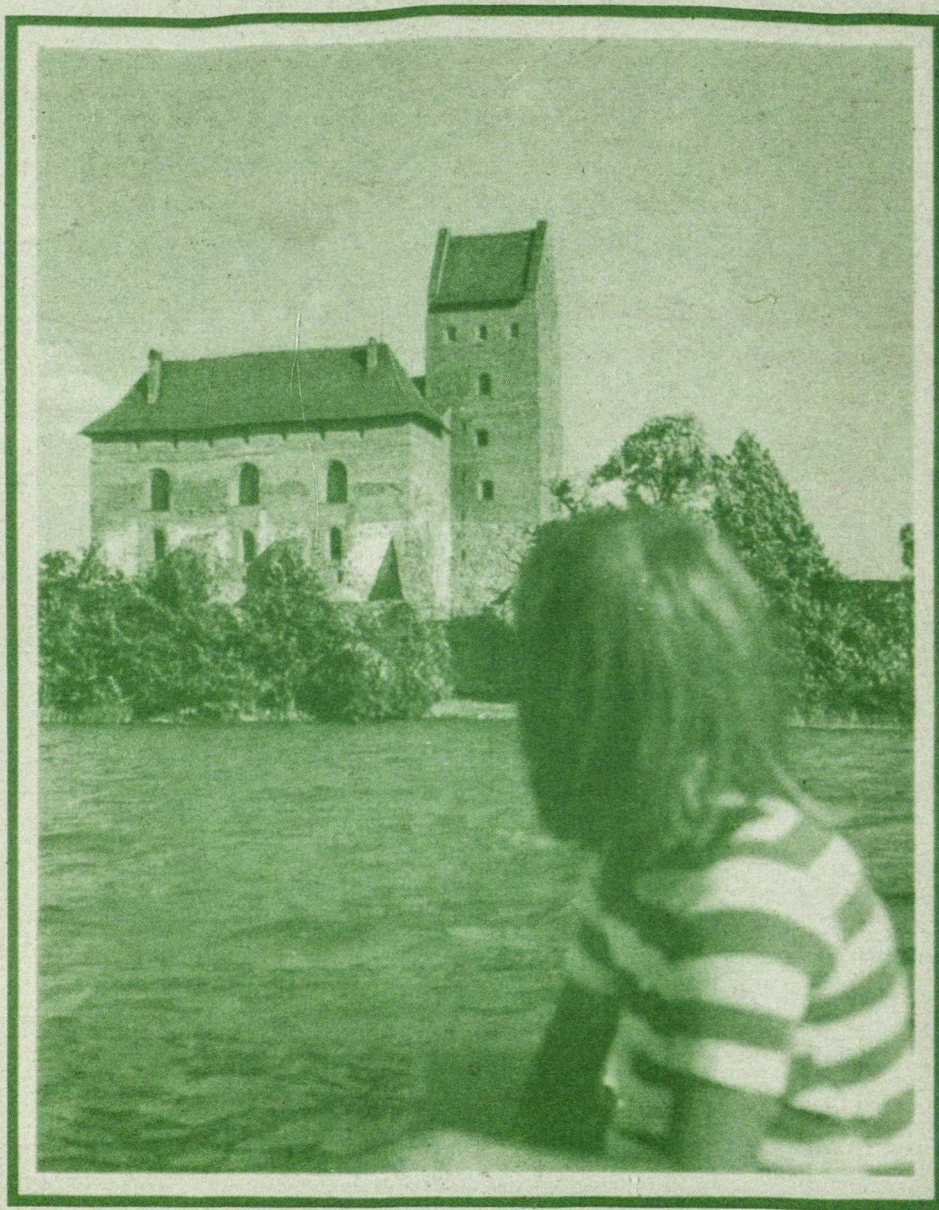
Z. Raulinaitis, KETURI FRONTAI — kiekviena po \$7.50 (su persiuntimu)

Dr. Antanas Rukša

**KOVOS DĖL
LIETUVOS
NEPRIKLAUSOMYBĖS
1920 - 1923**

Tomas III

Žvilgsnis į senąją Trakų pilį.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Cekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, – ne "Warrior" ar kt.